

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Факультет фізичної культури, спорту та психології

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

на тему: «ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ
ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА КОРДОНОМ»

Виконала здобувачка вищої освіти
групи пс242м
спеціальності 053 Психологія
ОП Психологія. Практична психологія
Несторенко Тетяна Петрівна

Керівник: канд. психол. наук, доцент
Остополець Ірина Юріївна

Рецензент: канд. психол. наук, доцент
кафедри психології і соціології
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця
Світлична Наталія Олександрівна

АНОТАЦІЯ

Несторенко Тетяна Петрівна

«Психологічна готовність українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном»

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне теоретико-емпіричне дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в умовах іншокультурного середовища (на прикладі закладів вищої освіти Республіки Польща). Актуальність дослідження зумовлена посиленням освітньої та трудової міграції української молоді, зростанням ролі підприємництва як механізму соціально-економічної інтеграції за кордоном і недостатньою розробленістю психологічних чинників, що забезпечують успішність підприємницької самореалізації студентів-мігрантів.

У роботі обґрунтовано поняття психологічної готовності до підприємницької діяльності як інтегрального особистісного утворення, що поєднує мотиваційно-ціннісний, когнітивно-вольовий, емоційно-регулятивний та поведінковий компоненти. Теоретичний аналіз здійснено з опорою на концепцію установки Д. Узнадзе, теорію локусу контролю Дж. Роттера, ідеї самоактуалізації та сучасні підходи психології підприємництва. Показано, що підприємницька діяльність в іншомовному та іншокультурному середовищі висуває підвищені вимоги до толерантності до невизначеності, внутрішнього контролю, стресостійкості та здатності залучати соціальну підтримку.

Емпіричне дослідження проведено серед українських студентів, які навчаються у польських закладах вищої освіти, із застосуванням комплексу валідних психодіагностичних методик (короткий індекс самоактуалізації Джонса–Крендалла, методика толерантності до невизначеності С. Баднера, методика мотиваційно-ціннісних орієнтацій на підприємницьку діяльність К. Фоменка, ISEL, методика визначення рівня суб'єктивного контролю Дж.

Роттера). У результаті статистичного аналізу виявлено структурні особливості психологічної готовності студентів до підприємництва, визначено роль мотивації до самореалізації, соціальної підтримки та інтернального локусу контролю, а також окреслено психологічні бар'єри, пов'язані з інтолерантністю до невизначеності та зниженим рівнем особистісної відповідальності.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності психологічних служб і центрів кар'єрного консультування закладів вищої освіти України та Польщі, а також у розробці психолого-освітніх програм і тренінгів, спрямованих на підвищення підприємницької готовності українських студентів за кордоном.

Ключові слова: психологічна готовність, підприємницька діяльність, підприємницькі наміри, українські студенти, іншокультурне середовище, толерантність до невизначеності, локус контролю, соціальна підтримка

ABSTRACT

Nestorenko Tetyana Petrivna

«Psychological Readiness of Ukrainian Students for Entrepreneurial Activity Abroad»

The qualification paper presents a comprehensive theoretical and empirical study of the psychological readiness of Ukrainian students for entrepreneurial activity in a foreign cultural environment (based on higher education institutions of the Republic of Poland). The relevance of the research is determined by the intensification of educational and labor migration of Ukrainian youth, the growing role of entrepreneurship as a mechanism of socio-economic integration abroad, and the insufficient development of psychological factors that ensure the success of entrepreneurial self-realization among student migrants.

The paper substantiates the concept of psychological readiness for entrepreneurial activity as an integral personal construct that combines motivational-value, cognitive-volitional, emotional-regulatory, and behavioral components. The theoretical analysis is grounded in D. Uznadze's set theory, J. Rotter's locus of control theory, ideas of self-actualization, and contemporary approaches within the psychology of entrepreneurship. It is demonstrated that entrepreneurial activity in a foreign-language and foreign-cultural environment imposes increased demands on tolerance for uncertainty, internal control, stress resilience, and the ability to mobilize social support.

The empirical study was conducted among Ukrainian students studying at Polish higher education institutions using a set of valid psychodiagnostic instruments (the Jones–Crandall Short Index of Self-Actualization, S. Budner's Tolerance of Ambiguity Scale, K. Fomenko's Motivation-Value Orientations toward Entrepreneurial Activity, the Interpersonal Support Evaluation List [ISEL], and J. Rotter's Locus of Control Scale). Statistical analysis revealed structural features of students' psychological readiness for entrepreneurship, identified the role of motivation for self-realization, social support, and an internal locus of control,

and outlined psychological barriers associated with intolerance of uncertainty and a reduced level of personal responsibility.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying the obtained results in the activities of psychological services and career counseling centers of higher education institutions in Ukraine and Poland, as well as in the development of psycho-educational programs and training courses aimed at enhancing the entrepreneurial readiness of Ukrainian students abroad.

Keywords: psychological readiness, entrepreneurial activity, entrepreneurial intentions, Ukrainian students, foreign cultural environment, tolerance for uncertainty, locus of control, social support.

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи на тему

«Психологічна готовність українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном»

здобувачки вищої освіти спеціальності 053 Психологія

Несторенко Тетяни Петрівни

Науковий керівник: канд. психол. наук, доцент кафедри психології
Остополець Ірина Юріївна

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному теоретико-емпіричному дослідженню психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном в умовах іншокультурного та іншомовного середовища (на прикладі закладів вищої освіти Республіки Польща). Актуальність дослідження зумовлена зростанням освітньої та трудової міграції української молоді, необхідністю їхньої соціально-економічної інтеграції у країнах перебування та підвищенням ролі підприємництва як ефективного ресурсу професійної самореалізації й адаптації.

У роботі здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до розуміння психологічної готовності до підприємницької діяльності як інтегрального особистісного утворення, що включає мотиваційно-ціннісний, когнітивно-вольовий, емоційно-регулятивний та поведінковий компоненти. Теоретичні положення дослідження базуються на концепції установки Д. Узнадзе, теорії локусу контролю Дж. Роттера, ідеях самоактуалізації та сучасних напрацюваннях психології підприємництва. Показано, що здійснення підприємницької діяльності в іншокультурному середовищі вимагає від особистості високого рівня толерантності до невизначеності, внутрішнього контролю, стресостійкості, адаптивності та здатності залучати соціальну підтримку.

Емпіричну частину дослідження виконано на вибірці українських студентів, які навчаються у закладах вищої освіти Польщі. Для досягнення мети використано комплекс валідних психодіагностичних методик, спрямованих на оцінку рівня самоактуалізації, толерантності до невизначеності, мотиваційно-ціннісних орієнтацій на підприємницьку діяльність, соціальної підтримки та локусу контролю. Застосування методів математичної статистики дозволило виявити структурні особливості психологічної готовності студентів до підприємництва, встановити значущі взаємозв'язки між її компонентами та визначити провідні психологічні чинники, що впливають на формування підприємницької готовності за кордоном.

Результати дослідження засвідчили, що високий рівень психологічної готовності до підприємницької діяльності пов'язаний із домінуванням мотивації до самореалізації, інтернальним локусом контролю та наявністю розвиненої системи соціальної підтримки. Водночас виявлено психологічні бар'єри підприємницької самореалізації, зокрема інтолерантність до невизначеності та знижену особистісну відповідальність, що можуть ускладнювати ініціювання та реалізацію підприємницьких намірів.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності психологічних служб, центрів кар'єрного консультування та міжнародних відділів закладів вищої освіти України та Польщі. Матеріали дослідження можуть бути використані для розробки психолого-освітніх програм, тренінгів і корекційно-розвивальних заходів, спрямованих на підвищення психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в умовах іншокультурного середовища.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

ВШУОП	Вища школа управління охороною праці
ЗВО	заклад вищої освіти
РСК	рівень суб'єктивного контролю
СА	Сілезька академія
ISEL	список оцінювання міжособистісної підтримки

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Психологічна готовність як чинник підприємницької активності: сутність і структура.....	9
1.2. Особливості підприємницької діяльності в іншомовному та іншокультурному середовищі.....	22
1.3. Чинники, що впливають на формування психологічної готовності до підприємництва за кордоном.....	27
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛЬЩІ	
2.1. Українські студенти в польських університетах: причини та наслідки для України та Польщі.....	36
2.2. Методика і процедура дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном.....	44
2.3. Соціально-демографічний профіль українських студентів, включених до вибірки дослідження психологічної готовності до підприємницької діяльності в Польщі.....	55
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛЬЩІ	
3.1. Дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном на основі короткого індексу самоактуалізації Джонса-Крендалла.....	65
3.2. Визначення психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном на основі методик «Виявлення толерантності до невизначеності» С. Баднера та «Мотиваційно-ціннісні орієнтації на підприємницьку діяльність» К. Фоменка	73
3.3. Аналіз психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном на основі методики ISEL та методики визначення рівня суб'єктивного контролю» Дж. Роттера.....	78
Висновки до розділу 3	86
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається глобальними тенденціями посилення міграційних процесів та необхідністю інтеграції молодих фахівців у динамічні ринки праці, зокрема через інструменти підприємницької діяльності. В умовах сучасної економічної нестабільності, посиленої геополітичними факторами, підприємницька активність громадян України, що здобувають освіту за кордоном, набуває стратегічного значення. Вона не лише сприяє економічному розвитку як країни перебування, так і України, але й виступає важливим механізмом особистісної самореалізації та соціальної адаптації в іншокультурному середовищі. У цьому контексті психологічна готовність особистості до підприємництва відіграє вирішальну роль, виступаючи внутрішнім чинником формування підприємницьких намірів та успішної реалізації бізнес-проектів. Перебування в іншому культурному та освітньому полі висуває до особистості підвищені вимоги щодо самостійності, стійкості до невизначеності, високого рівня самоконтролю та здатності мобілізувати зовнішню соціальну підтримку. Саме ці психологічні ресурси можуть стати як рушійною силою, так і ключовим бар'єром на шляху до самостійної підприємницької діяльності. Незважаючи на значний інтерес до підприємництва серед української молоді, яка навчається за кордоном, бракує емпіричних досліджень, які б комплексно розкривали структурно-динамічні особливості їхньої психологічної готовності, а також виявляли специфічні фактори, які впливають на цю готовність в умовах міжкультурної взаємодії. Це обґрунтовує необхідність проведення ґрунтовного психологічного дослідження, яке дасть змогу виявити сильні та слабкі сторони психологічного профілю майбутніх українських підприємців.

Теоретичні засади проблеми. Проблема психологічної готовності до діяльності має глибокі теоретичні корені в психологічній науці. Витоки цієї проблеми пов'язані з теорією установки, розробленою грузинським психологом Д. Узнадзе, який розглядав готовність як цілісний психічний стан,

що забезпечує успішне виконання діяльності на основі попереднього досвіду, мотивації та актуальних умов. У сучасній науковій літературі психологічна готовність до підприємницької діяльності розглядається як складне інтегральне особистісне утворення. Воно включає взаємодію низки ключових компонентів, що були вивчені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців (Томчук, Шербан, Nasir, Yahaya та ін.). Серед цих компонентів вирізняють: Мотиваційно-ціннісний компонент, який визначає внутрішні спонукальні сили (прагнення до успіху, самореалізації, незалежності) та ціннісні орієнтації особистості. Когнітивно-вольовий компонент, що охоплює здатність до самостійного планування, високу толерантність до невизначеності та гнучкість мислення. Емоційно-регулятивний компонент, що відображає рівень суб'єктивного контролю (локус контролю), самоактуалізацію та психологічну стійкість до стресу і невдач. Поведінковий компонент, що проявляється у здатності до ризику, пошуку можливостей та вмінні мобілізувати ресурси соціальної підтримки. Для мети нашого дослідження особливе значення має інтегративний підхід, що передбачає аналіз взаємозв'язків між цими компонентами. Зокрема, ми спиралися на концепції локусу контролю Дж. Роттера, яка дозволяє оцінити відповідальність за результати діяльності, теорію самоактуалізації, що відображає прагнення особистості до реалізації свого потенціалу, та концепцію толерантності до невизначеності, критично важливу для адаптації в умовах міграції та підприємницького ризику. Незважаючи на наявність значної теоретичної бази, емпіричне вивчення специфічних особливостей психологічної готовності саме студентів-мігрантів, які здобувають освіту у Польщі, вимагає нового методологічного інструментарію та емпіричних узагальнень.

Об'єктом дослідження є психологічна готовність особистості до підприємницької діяльності.

Предметом дослідження виступають структурно-динамічні особливості психологічної готовності українських студентів до

підприємницької діяльності, що навчаються в іншокультурному середовищі (на прикладі ЗВО Республіки Польща), та фактори, які на них впливають.

Мета дослідження полягає в емпіричному дослідженні та теоретичному обґрунтуванні особливостей структури психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності, що здобувають освіту за кордоном, та виявлення статистично значущих факторів, які визначають її рівень.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні **завдання дослідження**:

проаналізувати та систематизувати теоретико-методологічні засади проблеми психологічної готовності до підприємницької діяльності у сучасній вітчизняній та зарубіжній психології;

уточнити та структурно визначити основні психологічні компоненти готовності до підприємництва, які є релевантними для студентів в іншокультурному середовищі (зокрема, самоактуалізація, мотивація, локус контролю, толерантність до невизначеності, соціальна підтримка);

дібрати та обґрунтувати комплекс надійних та валідних психодіагностичних методик, що відповідають меті дослідження;

провести емпіричне дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності на базі закладів вищої освіти Республіки Польща (м. Катовіце);

здійснити багатофакторний статистичний аналіз отриманих емпіричних даних, включаючи виявлення взаємозв'язків та статистично значущих відмінностей у психологічних показниках між групами, виділеними за демографічними ознаками (стать, курс, ЗВО) та підприємницькими намірами;

розробити науково обґрунтовані практичні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном шляхом корекції виявлених психологічних бар'єрів.

Практична цінність кваліфікаційної роботи полягає у можливості використання отриманих емпіричних даних та зроблених на їх основі

висновків для розробки та впровадження цільових психологічних та освітніх програм. Результати дослідження надають конкретні відомості про сильні сторони (мотиви успіху, самореалізація) та психологічні дефіцити (екстернальний локус контролю, інтолерантність до невизначеності) українських студентів у Польщі. Це дозволяє: по-перше, фахівцям психологічних служб та кар'єрного консультування в ЗВО України та Польщі адаптувати програми підтримки та тренінги, орієнтуючись на розвиток внутрішнього контролю, підвищення стійкості до ризиків та формування адекватної самооцінки; по-друге, розробити рекомендації для викладачів економічних та психологічних дисциплін щодо інтеграції психологічних аспектів підприємницької готовності у навчальний процес; по-третє, забезпечити обґрунтованою інформацією громадські організації та державні інституції, які займаються питаннями підтримки українських мігрантів та реінтеграції підприємців. Таким чином, результати дослідження сприятимуть не лише академічному, але й соціально-економічному успіху української молоді в іншокультурному середовищі та посиленню їхньої конкурентоспроможності на європейському ринку праці.

Експериментальною базою дослідження виступив Центр психологічної підтримки Сілезької академії, м. Катовіце, Польща.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювались на III Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України», 30 травня 2025 р., м. Херсон-Кропивницький, Херсонський державний аграрно-економічний університет.

За результатами магістерського дослідження опубліковано статтю в закордонному журналі (Дубінчук, О., Несторенко, Т., & Остополець, І. (2025). Психологічні бар'єри та роль мотивації у формуванні підприємницької готовності студентів під час війни. *Zeszyty Naukowe WST*, 20, 103-116. <https://doi.org/10.54264/0119>), розділ в закордонній колективній монографії (Nestorenko, T., & Ostopolets, I. (2025). Psychological readiness as a factor of

entrepreneurial activity: essence and structure. In: Education, Economy, and AI: Multidisciplinary Perspectives for a Digital Future: monograph. The University of Technology in Katowice Press, 20-37. <https://shorturl.at/DY4iQ>), тези наукової доповіді (Черниш, К., Несторенко, Т. (2025). Вплив війни на мотивацію молоді до підприємництва: нові виклики та можливості. Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (30 травня 2025 р., м. Херсон-Кропивницький), Херсонський державний аграрно-економічний університет, 427-431. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15812902>).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який включає 81 найменування, з них 57 – іноземною мовою. Загальний обсяг дослідження становить 120 сторінок. Робота проілюстрована таблицями, в ній є додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Психологічна готовність як чинник підприємницької активності: сутність і структура

Підприємницька активність є ключовим фактором економічного розвитку, що сприяє створенню нових робочих місць, інноваціям та підвищенню конкурентоздатності національної економіки. У цьому контексті психологічна готовність особистості відіграє вирішальну роль у формуванні підприємницьких намірів та успішній реалізації підприємницької діяльності (Nasip et al., 2017; Yahaya et al., 2022).

Поняття "психологічна готовність до діяльності" було запропоновано грузинським психологом Д. Узнадзе у рамках його теорії установки. Автор розглядав готовність як цілісний психічний стан, що забезпечує успішне виконання діяльності на основі попереднього досвіду, мотивації та актуальних умов (Воронов, 2017; Tetradze, 2022).

У науковій літературі психологічна готовність розглядається як інтегральне особистісне утворення, що включає складну взаємодію мотиваційних, когнітивних, емоційно-вольових та поведінкових компонентів (Томчук, 2010; Шербан, 2019).

Мотиваційний компонент відображає внутрішнє прагнення особистості до самореалізації, досягнення фінансової незалежності, отримання визнання та задоволення від процесу створення та розвитку власної справи (Islam et al., 2023; Петренко та ін., 1998). Високий рівень мотивації спонукає до активного пошуку можливостей, подолання перешкод та наполегливої праці для досягнення поставлених цілей (Черниш & Несторенко, 2025).

Когнітивний компонент включає сукупність знань, вмінь та навичок, необхідних для ефективного ведення бізнесу, таких як фінансова грамотність,

маркетингові знання, навички управління персоналом, стратегічне мислення та вміння аналізувати ринкові тенденції (Кириченко & Колодяжна, 2023). Крім того, когнітивний компонент передбачає адекватну самооцінку, усвідомлення своїх сильних та слабких сторін, а також здатність до навчання та адаптації до змінних умов ринку.

Емоційно-вольовий компонент характеризується емоційною стабільністю, впевненістю в собі, оптимізмом, стресостійкістю та наполегливістю у подоланні труднощів та невдач, які неминуче супроводжують підприємницьку діяльність (Abousoliman et al., 2023). Здатність контролювати емоції, зберігати позитивний настрій та не здаватися перед обличчям проблем є критично важливими для успіху підприємця.

Поведінковий компонент проявляється у здатності до ефективного планування, організації власної діяльності, прийняття рішень, налагодження ділових контактів, управління часом, а також у вмінні діяти проактивно та ініціативно (Adeniyi et al., 2024). Цей компонент відображає практичну готовність до реалізації підприємницьких ідей та втілення їх у життя (Altinay, 2008).

Ряд досліджень присвячено вивченню психологічної готовності до підприємницької діяльності серед різних соціально-демографічних груп населення, включаючи студентів вищих навчальних закладів (Dinis et al., 2013; Farradonna et al., 2021; Amofah et al., 2020), випускників університетів (Eucharía & Therese, 2017; Agbim et al., 2013), молодих підприємців, які вже розпочали власну справу (Olubiyi et al., 2024), а також жінок-підприємців (Anganthi, 2018). Ці дослідження, проведені в різних культурних та економічних контекстах, підтверджують універсальну важливість психологічної готовності для формування підприємницьких намірів та успішної підприємницької діяльності. Зокрема, виявлено статистично значущий позитивний зв'язок між високим рівнем психологічної готовності та такими ключовими факторами, як підприємницька орієнтація (Adeniyi et al., 2024), внутрішня мотивація до підприємництва (Islam et al., 2023), віра у власну ефективність

(самоефективність) у підприємницькій сфері (Nasip et al., 2017), а також наявність соціальної підтримки з боку родини, друзів та бізнес-оточення (Yahaya et al., 2022).

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділяється вивченню психологічної готовності до соціального підприємництва, яке є відносно новим, але швидкозростаючим напрямком підприємницької діяльності (Scherban, 2019). Соціальне підприємництво поєднує традиційні бізнес-підходи з метою вирішення актуальних соціальних проблем та досягнення позитивного соціального впливу (Нагорна, 2024а). Дослідження показують, що психологічна готовність до соціального підприємництва має свої специфічні особливості, які виходять за рамки традиційної підприємницької готовності. Зокрема, для соціальних підприємців важливими є такі якості, як емпатія, альтруїзм, високий рівень соціальної відповідальності, а також сильна мотивація до допомоги іншим та вирішення суспільно значущих проблем (Нагорна, 2024b).

Крім того, існують дослідження, присвячені вивченню психологічної готовності до підприємницької діяльності в окремих галузях економіки, таких як сільське господарство (Nachimuthu et al., 2018). Ці дослідження дозволяють виявити специфічні психологічні вимоги, що пред'являються до підприємців у конкретних сферах діяльності, та розробити відповідні програми підтримки та навчання.

Аналіз існуючих досліджень також висвітлює важливість врахування гендерних аспектів психологічної готовності до підприємництва. Дослідження, проведені серед студенток (Anganthi, 2018), дозволяють краще зрозуміти психологічні особливості жінок, які планують розпочати власну справу, та розробити стратегії, спрямовані на подолання гендерних стереотипів та підтримку жіночого підприємництва.

Важливим аспектом дослідження психологічної готовності є також вивчення її динаміки та можливостей формування. Ряд авторів розглядають психологічну готовність не як статичну характеристику, а як процес, що

розвивається під впливом різних факторів, включаючи освітні програми, тренінги з розвитку підприємницьких навичок, менторську підтримку та особистий досвід (Лапченко, 2019; Канівець, 2013). Дослідження показують, що цілеспрямовані зусилля можуть сприяти підвищенню рівня психологічної готовності до підприємницької діяльності, особливо серед молоді та студентів (Bahaw et al., 2025; Закатнов, 2024).

У контексті професійної діяльності, психологічна готовність розглядається як важливий фактор успішної адаптації та ефективної роботи (Стрельбицька, 2016; Uhryn, 2020; Tyndyk, 2023). Хоча ці дослідження зосереджені на інших професійних сферах, їхні результати можуть бути корисними для розуміння загальних механізмів формування психологічної готовності та її впливу на професійну діяльність, включаючи підприємництво.

Таким чином, психологічна готовність є багатовимірним та динамічним конструктом, що відіграє ключову роль у формуванні підприємницьких намірів та забезпеченні успіху підприємницької діяльності. Вона включає комплекс взаємопов'язаних мотиваційних, когнітивних, емоційно-вольових та поведінкових компонентів. Дослідження, проведені в різних країнах та серед різних соціальних груп, підтверджують значний вплив психологічної готовності на підприємницьку активність. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблене вивчення специфічних аспектів психологічної готовності до підприємницької діяльності в різних галузях, культурних контекстах, а також на розробку ефективних методів її формування та розвитку, особливо серед молоді та потенційних підприємців. Розуміння сутності та структури психологічної готовності є важливим для розробки ефективних програм підтримки підприємництва та стимулювання економічного розвитку.

Підприємництво включає різноманітні психологічні конструкти, які впливають на здатність особистості започатковувати та підтримувати бізнес. Ці конструкти включають психологічну готовність, намір, орієнтацію, мислення, мотивацію та ставлення, кожен з яких відіграє окрему роль у

підприємницькому процесі. Розуміння цих відмінностей є вирішальним для розробки ефективних систем підприємницької освіти та підтримки. В табл.1.1 запропоновано порівняльний аналіз ключових термінів, що використовуються в психології підприємництва. Для кожного терміну наведено його англійський еквівалент та розгорнуте визначення. Акцентується увага на взаємозв'язку між психологічними характеристиками особистості та її готовністю до підприємницької діяльності, а також на факторах, що впливають на формування підприємницьких намірів та поведінки.

Ці поняття (табл.1.1) використовуються дослідниками для глибшого аналізу та розуміння різних аспектів психологічної готовності до підприємницької діяльності.

Психологічна готовність до підприємництва означає підготовленість особи до здійснення підприємницької діяльності, включаючи особисті знання, здатність справлятися з труднощами та готовність до навчання (Nestorenko & Ostopolets, 2025; Puzer et al., 2016). Вона оцінюється через такі фактори, як особистісний розвиток і підтримка з боку інших, що вказує на комплексний психологічний стан, необхідний для підприємництва (Farradinna et al., 2023).

Психологічна готовність до підприємницької діяльності подібна до психологічної готовності до підприємництва, оскільки включає ментальну та емоційну підготовку до виконання підприємницьких завдань. Вона фокусується на психологічних аспектах, які дають змогу особі долати виклики підприємницької діяльності (Syafitri et al., 2023; 2024).

Підприємницький намір визначається як готовність до створення бізнесу, що пов'язує ідеї з діями (Pius et al., 2022). Він є передумовою підприємницької поведінки та формується під впливом установок і мотивації (Sui & Chang, 2023).

Підприємницька орієнтація є організаційною характеристикою, яка включає інноваційність, проактивність та схильність до ризику. Вона відображає стратегічну позицію компанії щодо підприємництва і пов'язана з успішністю бізнесу (Frese & Gielnik, 2014).

Таблиця 1.1

Порівняльний аналіз термінів у сфері психології підприємництва

Термін	Сутність	Термін англійською мовою
Психологічна готовність до підприємництва	стан особистості, що відображає її психологічну підготовленість до підприємницької діяльності. Включає в себе мотивацію, емоційну стійкість, наявність необхідних знань і впевненість у своїх силах.	Entrepreneurship Psychological Readiness
психологічна готовність до підприємницької діяльності	охоплює когнітивні, мотиваційні та емоційні аспекти, що забезпечують здатність людини до ефективного ведення підприємницької діяльності. Це включає впевненість у своїх підприємницьких здібностях, адаптивність до невизначеності та схильність до ризику	psychological readiness for entrepreneurial activity
Підприємницький намір	внутрішнє прагнення або схильність особистості до започаткування власного бізнесу. Намір формується під впливом особистісних факторів, середовища, освіти та досвіду.	Entrepreneurial Intention
підприємницька орієнтація	характеризує стратегічну спрямованість особистості або організації на інновації, проактивність та готовність до ризику в підприємницькій діяльності.	Entrepreneurial Orientation
підприємницьке мислення	спосіб мислення, що характеризується творчістю, інноваційністю, проактивністю, здатністю знаходити можливості та приймати рішення в умовах невизначеності. Підприємницьке мислення є ключовим фактором успіху у бізнесі.	entrepreneurial mindset
підприємницька мотивація	описує внутрішні спонукання та прагнення особистості до започаткування та ведення власного бізнесу	Entrepreneurial Motivation
підприємницьке ставлення	відображає схильність особистості позитивно сприймати підприємництво та бути готовою до участі в ньому	Entrepreneurial Attitude

Джерело: розроблено автором

Підприємницьке мислення охоплює цінності, переконання та поведінкові риси, що характеризують підприємця. Воно включає здатність ідентифікувати можливості та брати на себе ризики, що є необхідним для створення бізнесу (Pius et al., 2022).

Підприємницька мотивація спонукає людей до підприємницької діяльності, залежно від їхніх особистих цілей та потреб. Вона впливає на підприємницький намір і опосередковується підприємницькою установкою (Sui & Chang, 2023).

Підприємницька установка відображає позитивну або негативну оцінку людиною підприємницької діяльності. Вона виступає посередником між мотивацією та наміром, підкреслюючи її значущість у формуванні підприємницької поведінки (Sui & Chang, 2023).

Хоча ці поняття є відмінними, вони взаємопов'язані та разом сприяють підприємницькому процесу. Психологічна готовність і підприємницьке мислення готують людину до підприємництва, тоді як мотивація та установка визначають намір і орієнтацію. Розуміння цих аспектів може сприяти вдосконаленню підприємницької освіти та підтримувальних систем, створюючи

В науковій літературі при дослідженні психологічних аспектів готовності індивіда до підприємницької діяльності використовуються такі терміни, як психологічна готовність до підприємництва та підприємницький намір.

Психологічна готовність до підприємництва та наміри щодо підприємництва є двома різними, але взаємопов'язаними концепціями в рамках підприємницької поведінки. Хоча їх часто вивчають разом, вони відображають різні аспекти підприємницької діяльності індивіда.

Психологічна готовність до підприємництва означає психічну та емоційну підготовленість індивіда до здійснення підприємницької діяльності. Вона охоплює психологічні риси, ставлення та переконання, що дозволяють людині справлятися з викликами та невизначеністю, пов'язаними з

підприємництвом. Психологічну готовність часто вимірюють через фактори, такі як впевненість у собі, толерантність до ризику, інноваційність та здатність вчитися на невдачах (Farradonna et al., 2023; Eucharía & Therese, 2017). Іншими словами, психологічна готовність до підприємництва означає ментальну, емоційну та когнітивну підготовленість особи до здійснення підприємницької діяльності. Вона включає такі фактори, як стійкість, адаптивність, толерантність до ризику, навички розв'язання проблем та впевненість у власних силах. Ця готовність визначає, наскільки добре людина здатна справлятися з невизначеністю, приймати рішення під тиском і наполегливо долати труднощі в бізнесі. Психологічна готовність також охоплює мотивацію, інноваційність і проактивне мислення, які є ключовими для успіху в підприємстві.

Підприємницький намір, своєю чергою, означає усвідомлене рішення та прагнення людини розпочати власний бізнес. Це психологічний стан, що передує реальній підприємницькій діяльності. Підприємницький намір формується під впливом різних факторів, зокрема особистих установок, сприйнятого контролю над поведінкою, соціальних норм, а також зовнішніх чинників, таких як освіта, рольові моделі та ринкові можливості. Наміри щодо підприємництва є свідомим рішенням або бажанням започаткувати нове підприємство. Це когнітивний стан, який відображає прихильність індивіда до досягнення підприємницьких цілей. Намір зайнятися підприємництвом залежить від різних чинників, включаючи особисті риси, підтримку з боку середовища та соціально-економічні умови (Ayvaz & Kurulgan, 2024; Islam et al., 2023; Thus, 2024).

Ключові відмінності між даними поняттями полягають у наступному.

1. Фокус та обсяг: психологічна готовність до підприємницької діяльності сфокусована на внутрішніх психологічних факторах, які готують людину до підприємництва. Йдеться про психічні та емоційні здібності, які дозволяють людині справлятися з підприємницьким процесом. В свою чергу, наміри щодо підприємництва зосереджені на зовнішньому вираженні бажання

та готовності започаткувати бізнес. Йдеться про процес ухвалення рішень та готовність діяти.

2. Компоненти та вимірювання: психологічна готовність до підприємницької діяльності вимірюється через психологічні риси, такі як самооцінка, толерантність до ризику, інноваційність та стійкість. Вона також включає готовність до навчання, особистісний розвиток і підтримку від інших (Farradinna et al., 2023; Eucharia & Therese, 2017). Наміри щодо підприємництва вимірюються через такі чинники, як прагнення до успіху, прагнення до досягнень, а також сприймана можливість та бажаність започаткування бізнесу (Ayvaz & Kurulgan, 2024; Islam et al., 2023; Thus, 2024).

3. Роль у підприємницькому процесі: психологічна готовність до підприємницької діяльності служить основою для підприємницької поведінки. Вона визначає, чи має індивід психічні ресурси для досягнення підприємницьких цілей. В свою чергу, наміри щодо підприємництва служать каталізатором для підприємницької діяльності. Це безпосередній попередник підприємницької поведінки, що відображає прихильність індивіда до започаткування бізнесу.

Хоча психологічна готовність до підприємницької діяльності та наміри щодо підприємництва є різними концепціями, вони тісно взаємопов'язані. Психологічна готовність до підприємницької діяльності часто впливає на наміри щодо підприємництва, оскільки особи, які психологічно підготовлені до підприємництва, більш схильні мати намір започаткувати бізнес (Tkachenko, 2021). З іншого боку, намір започаткувати бізнес також може впливати на психологічну готовність, оскільки рішення започаткувати бізнес може спонукати осіб розвивати необхідні психологічні риси (Eucharia & Therese, 2017; Islam et al., 2023; Thus, 2024).

Табл.1.2 підкреслює різну, але взаємодоповнюючу природу психологічної готовності до підприємницької діяльності та намірів щодо підприємництва, акцентуючи увагу на їхніх унікальних ролях у підприємницькому процесі.

Таблиця 1.2

Порівняння ключових аспектів психологічної готовності до підприємницької діяльності та намірів щодо підприємництва

Аспект	Психологічна готовність	Наміри щодо підприємництва
Визначення	Психічна та емоційна підготовленість до здійснення підприємницької діяльності	Свідоме рішення або бажання започаткувати нове підприємство
Ключові компоненти	Впевненість у собі, толерантність до ризику, інноваційність, готовність до навчання, особистісний розвиток	Прагнення до успіху, бажання досягнення, сприймана можливість та бажаність бізнесу
Інструменти вимірювання	Психологічні оцінки, вимірювання рис, інструменти готовності	Шкали намірів, когнітивні оцінки, моделі ухвалення рішень
Роль у підприємстві	Основи для підприємницької поведінки	Каталізатор для підприємницької діяльності
Чинники впливу	Особистісні риси, підтримка середовища, соціально-психологічні настрої	Особистісні риси, підтримка середовища, соціально-економічні умови

Джерело: розроблено автором

Отже, психологічна готовність до підприємництва та наміри щодо підприємництва є двома критичними концепціями для розуміння підприємницької поведінки. Психологічна готовність забезпечує психічну та емоційну основу для підприємництва, тоді як наміри щодо підприємництва відображають бажання та готовність займатися підприємницькою діяльністю. Обидві концепції є важливими для сприяння підприємницькому успіху, і вони взаємопов'язані в процесі підприємництва.

Психологічна готовність до підприємництва визначається як комплекс особистісних якостей, що забезпечують ефективну адаптацію до підприємницького середовища та сприяють успішному прийняттю управлінських рішень. Дослідження (Olubiyi et al., 2024) підтверджують, що психологічна готовність впливає не лише на підприємницькі наміри, але й на загальне почуття благополуччя у молодих підприємців. Науковці також

знаходять тісний зв'язок між мотивацією до досягнень, готовністю до ризику та інноваційним мисленням (Thus, 2024).

Дослідження в різних країнах світу, включаючи Португалію (Dinis et al., 2013), Нігерію (Olubiyi et al., 2024; Eucharia & Therese, 2017; Agbim et al., 2013), Малайзію (Nasip et al., 2017), В'єтнам (Thus, 2024) та Китай (Zhang & Zhang, 2013), підтверджують значний вплив психологічних чинників на підприємницьку поведінку. Зокрема, виявлено, що певні психологічні характеристики, такі як висока мотивація досягнень, схильність до обґрунтованого ризику, інноваційність, проактивність та наполегливість, позитивно впливають на формування підприємницьких намірів та підвищують ймовірність успішного започаткування власної справи (Thus, 2024; Zhang & Zhang, 2013; Amofah et al., 2020).

Аналіз наукових досліджень дозволяє виділити основні компоненти психологічної готовності до підприємницької діяльності:

1. Мотиваційний компонент – включає прагнення до досягнень, внутрішню мотивацію, підприємницьку спрямованість (Nasip et al., 2017).
2. Емоційний компонент – охоплює рівень стресостійкості, емоційну стабільність, здатність долати невизначеність (Dinis et al., 2013).
3. Когнітивний компонент – пов'язаний із розвитком підприємницького мислення, здатністю до аналітичного мислення та прогнозування ризиків (Zhang & Zhang, 2013).
4. Поведінковий компонент – виявляється у прояві ініціативності, лідерських якостей та комунікативної компетентності (Amofah et al., 2020).

Психологічна готовність до підприємництва виступає важливим предиктором формування підприємницької активності. Дослідження підтверджують, що наявність високого рівня психологічної готовності сприяє швидкому прийняттю рішень, креативності та ефективному реагуванню на кризові ситуації (Eucharia & Therese, 2017).

Також існує зв'язок між психологічною готовністю та підприємницькими намірами серед студентів (Yahaya et al., 2022). Зокрема,

розвиток підприємницького мислення сприяє формуванню впевненості у власних силах і підвищенню готовності до реалізації бізнес-ідей (Islam et al., 2023).

Психологічна готовність до підприємницької діяльності є складним інтегральним поняттям, що охоплює низку елементів, необхідних для успішного ведення бізнесу в умовах конкурентного середовища. Теоретико-методологічні засади цієї готовності передбачають врахування психологічних, соціальних та культурних чинників, що суттєво впливають на поведінку підприємця. З точки зору психології, важливими компонентами готовності є мотивація, самосвідомість, стресостійкість та адаптивність. Розуміння своїх особистісних рис та вміння використовувати їх у підприємницькій діяльності є запорукою ефективної реалізації бізнес-ідей.

Крім того, методологічний аспект психологічної готовності полягає у використанні різноманітних інструментів для розвитку необхідних компетенцій. Наприклад, програми навчання та тренінги можуть бути спрямовані на формування підприємницької інтуїції, навичок комунікації та управління часом. Це не лише покращує здатності особи до адаптації в різноманітних ситуаціях, але й створює основу для ведення бізнесу в умовах міжнародної конкуренції. Важливою складовою цього процесу є також розвиток критичного мислення, яке стосується як прийняття рішень, так і стратегії реагування на зміни зовнішнього середовища.

Психологічна готовність є одним із ключових чинників, що впливають на підприємницьку активність. Вона визначає здатність індивіда реально оцінювати ризики, приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях і адаптуватися до змінливого бізнес-середовища. Сутність психологічної готовності полягає в поєднанні ряду особистісних якостей, таких як самоорганізація, мотивація, здатність до самоаналізу та стресостійкість. Ці якості формують основу для ефективного функціонування підприємця в умовах невизначеності і конкуренції, що характерні для сучасного ринку.

Структура психологічної готовності охоплює кілька ключових елементів. По-перше, це когнітивний аспект, що включає в себе знання про ринок, бізнес-процеси та фінансові інструменти. По-друге, емоційний компонент, що забезпечує здатність управляти власними емоціями, підтримуючи мотивацію та стійкість у кризових ситуаціях. Нарешті, це поведінковий аспект, що характеризує готовність до дій, ініціативність, підприємницький дух та ризикованість у прийнятті рішень. Щоб досягти успіху в підприємництві, важливо, щоб ці елементи діяли синергічно, забезпечуючи цілісну та ефективну підприємницьку активність.

Психологічна готовність не лише підвищує ймовірність успішного виконання бізнес-операцій, але і сприяє формуванню позитивного іміджу підприємця.

Здатність передбачати труднощі та справлятися з ними, надає конкурентні переваги на ринку. Дослідження підтверджують, що підприємці з високим рівнем психологічної готовності частіше досягають своїх цілей, адже вони знають, як мотивувати себе та інших, організовувати роботу команди і створювати умови для інновацій. Відтак, психологічна готовність виступає не лише як особистісна характеристика, але й як стратегічний ресурс, що може визначати успіх у підприємницькій діяльності, особливо в контексті міжнародної кон'юнктури.

Отже, теоретико-методологічні засади психологічної готовності до підприємницької діяльності вимагають комплексного підходу, який включає в себе як внутрішній, так і зовнішній аналіз. Аби досягти успіху, підприємцям необхідно не лише усвідомлювати власні емоції та їх вплив на бізнес-процеси, але й мати глибоке розуміння культурних та соціальних аспектів, що формують підприємницьке середовище.

Таким чином, психологічна готовність стає інтегральним фактором, що впливає на ефективність ведення бізнесу в глобалізованому світі, де взаємодія між різними культурами і мовами стає невід'ємною частиною сучасної економіки.

1.2. Особливості підприємницької діяльності в іншомовному та іншокультурному середовищі

У сучасному глобалізованому світі підприємницька діяльність в іншомовному та іншокультурному середовищі вимагає від бізнесменів не лише знання мови, але й глибокого розуміння культурних, соціальних та економічних контекстів, які впливають на ведення бізнесу. По-перше, мовна бар'єрність може впливати на ефективність комунікації – переговори, укладання угод та встановлення партнерських відносин часто ускладнюються через недостатнє знання мови або культурних нюансів. Наприклад, підприємець, що розширює бізнес на закордонні ринки, повинен враховувати відмінності в стилях ведення ділових переговорів: у деяких культурах унікальною є практика безпосереднього, формального спілкування, тоді як в інших – орієнтація на особисті стосунки та неформальність є критично важливими.

По-друге, культурні особливості впливають на споживчі переваги та маркетингові стратегії. Розуміння культурних контекстів, що визначають споживчу поведінку, стає важливим елементом успішного бізнес-моделювання. Наприклад, уподобання до певних товарів або брендів можуть суттєво варіюватись залежно від національних традицій, суспільних цінностей та соціальної ієрархії. Отже, підприємцям варто адаптувати свої продукти та комунікаційні стратегії, щоб відповідати специфіці цільової аудиторії. Тут важливим є впровадження локалізації, коли не лише мова перекладається, але й враховуються культурні аспекти, які формують сприйняття продукту.

Важливо, що підприємницька діяльність в іншомовному та іншокультурному середовищі вимагає від бізнесменів гнучкості та емоційного інтелекту. Здатність адаптуватися до різноманітних комунікативних стилів і культурних контекстів є ключовою до успіху на зовнішніх ринках. Важливою практикою стає культурна чутливість, що дозволяє завести довгострокові бізнесові стосунки та забезпечити прибутковість у міжнародному середовищі. Цей тренд підкреслює необхідність постійного навчання, розвитку навичок

міжкультурної комунікації та прагнення до культурної інтеграції, що є запорукою ефективної підприємницької діяльності у глобальному вимірі.

Глобалізаційні процеси та зростання міжнародної мобільності студентів сприяють формуванню багатокультурного середовища у закладах вищої освіти по всьому світу. Після завершення навчання значна частина іноземних випускників розглядає можливість залишатися в країні навчання для подальшої професійної реалізації, включаючи започаткування власного бізнесу. Підприємницька діяльність іноземців у приймаючій країні є важливим фактором економічного розвитку, сприяючи інноваціям, створенню робочих місць та культурному обміну. Однак цей процес пов'язаний зі специфічними викликами, зумовленими необхідністю адаптації до іншомовного та іншокультурного середовища.

Дослідження підприємницьких намірів та діяльності іноземних студентів та випускників є актуальною темою в сучасній науковій літературі (Pesanmigbenga, 2017). Розуміння факторів, що впливають на їхнє рішення розпочати бізнес, а також перешкод, з якими вони стикаються, має важливе значення для розробки ефективних стратегій підтримки міжнародного підприємництва.

На підприємницькі наміри іноземних студентів та випускників впливає комплекс факторів, які можна умовно розділити на особистісні, соціальні та контекстуальні (табл.1.3).

Особистісні фактори включають психологічні характеристики, такі як підприємницька орієнтація, мотивація, самоефективність та готовність до ризику (Østergaard et al., 2018). Підприємницька орієнтація, що характеризується схильністю до інновацій, проактивності та прийняття ризику, є важливим предиктором підприємницьких намірів. Мотивація, яка може бути внутрішньою (прагнення до незалежності, самореалізації) або зовнішньою (фінансовий успіх, соціальне визнання), також відіграє значну роль. Самоефективність, тобто віра у власні здібності успішно розпочати та вести бізнес, є ключовим фактором, що впливає на впевненість у прийнятті

підприємницького рішення. Готовність до ризику, здатність сприймати та управляти невизначеністю, є невід'ємною частиною підприємницької діяльності.

Таблиця 1.3

Фактори, що впливають на підприємницькі наміри іноземних студентів та випускників

Категорія факторів	Фактори
Особистісні	Підприємницька орієнтація, мотивація (внутрішня та зовнішня), само ефективність, готовність до ризику
Соціальні	Підтримка сім'ї та друзів, наявність менторів та рольових моделей, соціальні мережі (професійні контакти, університетська спільнота) (Anderson, 2011)
Контекстуальні	Макросередовище (економічні умови, політична стабільність, законодавча база, культурні особливості), мікросередовище (доступ до фінансування, інфраструктура, рівень конкуренції, підтримка університетів та місцевих органів влади)

Соціальні фактори включають вплив соціального оточення, такого як сім'я, друзі, ментори та рольові моделі – успішні приклади (Kallas, 2019; Kukoc & Regan, 2008). Підтримка з боку сім'ї та друзів може значно підвищити впевненість у власних силах та надати необхідну емоційну підтримку. Наявність менторів або рольових моделей, які мають успішний досвід ведення бізнесу, може надихнути та надати цінні поради. Соціальні мережі, включаючи професійні контакти та зв'язки в університетській спільноті, можуть відкривати нові можливості для бізнесу.

Контекстуальні фактори включають особливості макро- та мікросередовища приймаючої країни (Plesanmighbenga, 2017). Макросередовище охоплює економічні умови, політичну стабільність, законодавчу базу та культурні особливості. Сприятливі економічні умови, низькій рівень корупції, прозоре законодавство та політична стабільність створюють більш привабливе середовище для підприємництва. Культурні особливості, такі як ставлення до підприємництва, рівень колективізму чи

індивідуалізму, а також норми ведення бізнесу, також мають значний вплив на підприємницьку діяльність іноземців. Мікросередовище включає доступ до фінансування, наявність підприємницької інфраструктури, рівень конкуренції та підтримку з боку університетів та місцевих органів влади.

Підприємницька діяльність в іншомовному та іншокультурному середовищі пов'язана з низкою специфічних викликів, які можуть знизити рівень готовності іноземних студентів та випускників започаткування та ведення бізнесу (табл.1.4).

Таблиця 1.4

Виклики підприємницької діяльності іноземних студентів та випускників
в іншомовному та іншокультурному середовищі

Категорія викликів	Виклики
Мовні	Мовний бар'єр, труднощі у комунікації з клієнтами, постачальниками, партнерами та державними органами
Культурні	Нерозуміння місцевих культурних норм та цінностей, відмінності у стилях комунікації, ієрархії, ставленні до часу та рівні довіри
Юридичні	Юридичні та адміністративні складнощі, реєстрація бізнесу, отримання дозволів та ліцензій, податкове законодавство, трудове право
Фінансові	Фінансові обмеження, відсутність кредитної історії, недостатня застава, упереджене ставлення з боку фінансових установ
Соціальні	Нестача соціальних зв'язків та мереж, обмежені можливості для пошуку клієнтів, партнерів та інвесторів
Соціально-психологічні	Дискримінація та ксенофобія, упереджене ставлення з боку клієнтів, постачальників або державних службовців, адаптація до освітньої системи та бізнес-культури

Джерело: розроблено автором

Мовний бар'єр є однією з основних перешкод. Недостатнє володіння мовою приймаючої країни ускладнює комунікацію з клієнтами, постачальниками, партнерами та державними органами. Це може призвести до непорозумінь, ускладнень у веденні переговорів та обмеження доступу до інформації.

Культурні відмінності також можуть негативно впливати на всі аспекти підприємницької діяльності, від маркетингу та продажів до управління персоналом та ведення переговорів. Нерозуміння місцевих культурних норм та цінностей може призвести до помилок у бізнес-стратегії та ускладнити налагодження ефективних ділових відносин. Так, стиль комунікації, ієрархія в організації, ставлення до часу та рівень довіри можуть значно відрізнятись в різних культурах.

Юридичні та адміністративні складнощі можуть бути особливо відчутними для іноземців, які не знайомі з місцевою законодавчою базою та адміністративними процедурами. Реєстрація бізнесу, отримання дозволів та ліцензій, податкове законодавство та трудове право можуть бути складними та потребувати значних зусиль для розуміння та дотримання.

Фінансові обмеження часто є проблемою для молодих підприємців, особливо для іноземців, які можуть не мати доступу до традиційних джерел фінансування, таких як банківські кредити. Відсутність кредитної історії в країні навчання, недостатня застава або упереджене ставлення з боку фінансових установ можуть ускладнити залучення необхідних коштів.

Нестача соціальних зв'язків та мереж може обмежувати можливості для пошуку клієнтів, партнерів та інвесторів. Іноземні студенти та випускники часто мають менше розвинену мережу професійних контактів у приймаючій країні порівняно з місцевими жителями.

Дискримінація та ксенофобія можуть стати серйозною перешкодою для підприємницької діяльності іноземців. Упереджене ставлення з боку клієнтів, постачальників або державних службовців може ускладнити ведення бізнесу та створити додатковий стрес.

Адаптація до освітньої системи та бізнес-культури приймаючої країни також може бути викликом. Відмінності в підходах до навчання, акценті на теоретичних знаннях чи практичних навичках, а також у нормах ділової етики та ведення бізнесу можуть вимагати значного часу та зусиль для адаптації.

Для успішної підприємницької діяльності в іншомовному та іншокультурному середовищі іноземним студентам та випускникам необхідно розробляти та впроваджувати ефективні стратегії подолання викликів. Крім того, важливу роль відіграє підтримка з боку університетів, місцевих органів влади та бізнес-спільноти.

Особливості психологічної готовності іноземних студентів до підприємницької діяльності в іншомовному та іншокультурному середовищі вимагають ретельного аналізу, включаючи дослідження факторної структури їхніх психологічних характеристик, що є важливим для розуміння їхніх підприємницьких намірів та поведінки (Watkins, 2018; Li et al., 2016)). Використання таких методів, як факторний аналіз, дозволяє виявити ключові психологічні конструкти, що впливають на їхню здатність до підприємництва в нових умовах.

1.3. Чинники, що впливають на формування психологічної готовності до підприємництва за кордоном

Підприємництво визнано ключовим драйвером економічного зростання та інновацій у глобальній економіці. У цьому контексті, іноземні студенти, які обирають навчання за кордоном, являють собою значний, але часто недооцінений потенціал для започаткування власного бізнесу в країні навчання (host country). Їхня адаптація до нового культурного та економічного середовища може стати основою для створення інноваційних підприємств, що сприятимуть розвитку приймаючої країни. Процес формування їхньої психологічної готовності до підприємництва є складним та багатограним, обумовлений взаємодією різноманітних індивідуальних та контекстуальних факторів. Глибоке розуміння цих чинників є необхідною умовою для розробки ефективних стратегій підтримки та стимулювання підприємницької активності серед цієї специфічної групи потенційних підприємців.

Психологічна готовність до підприємництва розглядається як багатовимірний конструкт, що включає сукупність особистісних

характеристик, мотиваційних аспектів та когнітивних настанов, які в сукупності визначають схильність індивіда до підприємницької діяльності. До ключових компонентів психологічної готовності традиційно відносять: підприємницьку орієнтацію, що характеризується схильністю до інновацій, проактивності та прийняття обґрунтованого ризику; мотивацію, яка може бути як внутрішньою (прагнення до незалежності, самореалізації), так і зовнішньою (фінансовий успіх, соціальне визнання); само ефективність, що відображає віру індивіда у власні здібності успішно започаткувати та управляти бізнесом; толерантність до ризику, тобто здатність комфортно сприймати та ефективно управляти невизначеністю; а також креативність та інноваційність, які є критично важливими для розробки нових продуктів, послуг або бізнес-моделей (Suárez-Álvarez & Pedrosa, 2016; Østergaard et al., 2018).

Результати численних досліджень підкреслюють, що на формування психологічної готовності іноземних студентів до підприємництва впливає складна взаємодія індивідуальних особливостей та характеристик контексту, в якому вони перебувають.

До індивідуальних факторів можемо віднести наступні фактори.

1. Певні особистісні риси є потужними предикторами підприємницьких намірів та готовності до підприємництва. Дослідження послідовно демонструють позитивний зв'язок між такими рисами, як проактивність (схильність діяти на випередження), незалежність (прагнення до автономії), наполегливість (здатність до тривалої та цілеспрямованої праці), оптимізм (позитивне ставлення до майбутнього) та висока потреба в досягненнях (прагнення до успіху та визнання) (Thus, 2024; Mat Salleh, 2024). Іноземні студенти, які характеризуються вищим рівнем розвитку цих рис, як правило, проявляють значно більшу схильність до розгляду підприємництва як потенційного кар'єрного шляху.

2. Мотивація є ключовим психологічним фактором, що спонукає індивіда до дії. У контексті підприємництва, мотивація може бути як внутрішньою, що впливає з особистих потреб та бажань, таких як прагнення

до незалежності, самореалізації, творчого самовираження та особистого зростання, так і зовнішньою, що зумовлена зовнішніми винагородами, такими як фінансовий успіх, соціальне визнання, влада та статус (Rokhman & Ahamed, 2015). Дослідження показують, що внутрішня мотивація часто є більш потужним та стійким предиктором підприємницьких намірів порівняно з зовнішньою мотивацією.

3. Самоефективність або віра індивіда у власну здатність успішно виконувати певні завдання або досягати поставлених цілей, є критично важливим компонентом психологічної готовності до підприємництва. Іноземні студенти, які демонструють високий рівень самоефективності щодо підприємницької діяльності, тобто вірять у свою здатність успішно започаткувати та ефективно управляти власним бізнесом, значно частіше розглядають підприємництво як реальну кар'єрну перспективу та проявляють більшу готовність до дій у цьому напрямку (William, 2022).

4. Толерантність до ризику – підприємництво за своєю суттю пов'язане з невизначеністю та ризиком. Здатність комфортно сприймати ризик та ефективно управляти ним є важливою характеристикою потенційного підприємця. Іноземні студенти, які мають вищу толерантність до невизначеності та демонструють готовність брати на себе обґрунтовані ризики, як правило, проявляють більшу підприємницьку активність та менше вагаються перед прийняттям рішень, пов'язаних із започаткуванням власного бізнесу (Thus, 2024).

5. Наявність попереднього досвіду, пов'язаного з підприємництвом, може мати значний позитивний вплив на формування психологічної готовності. Цей досвід може включати власну спробу започаткувати бізнес, навіть невдалу, досвід роботи в стартапах, участь у підприємницьких проектах під час навчання, або ж досвід роботи у сімейному бізнесі (Ayvaz & Kurulgan, 2024). Такий досвід надає цінні практичні знання та навички, а також сприяє розвитку підприємницького мислення та підвищує впевненість у власних силах.

6. Знання та навички – наявність базових знань у ключових сферах бізнесу, таких як фінансовий менеджмент, маркетинг, управління персоналом, стратегічне планування, а також розвинені підприємницькі навички, включаючи вміння ефективно планувати свою діяльність, організовувати робочі процеси, приймати обґрунтовані рішення та ефективно комунікувати, є важливими складовими психологічної готовності до підприємництва (Gambarawa & Idris, 2024). Чим краще іноземні студенти володіють цими знаннями та навичками, тим вищою є їхня впевненість у власній здатності до підприємницької діяльності.

З огляду на важливість вивчення підприємницьких намірів серед випускників вищих навчальних закладів, дослідження Greene та Saridakis (2007) підкреслюють ключову роль індивідуальних характеристик та набутих знань у формуванні готовності до започаткування власної справи. Крім того, Olugbola (2017) наголошує на тому, що підприємницьке навчання може виступати модератором у взаємозв'язку між психологічною готовністю молоді та компонентами успіху стартапів, що особливо актуально для іноземних студентів, які потребують адаптації до нового бізнес-середовища.

До контекстуальних факторів пропонуємо віднести наступні.

1. Підприємницька освіта – освітні програми, спеціально розроблені для розвитку підприємницьких навичок та мислення, відіграють ключову роль у формуванні психологічної готовності студентів до підприємництва. Такі програми надають необхідні теоретичні знання та практичні навички, сприяють розвитку підприємницького мислення, підвищують рівень само ефективності та знайомлять студентів з успішними підприємницькими моделями (Amuda et al., 2019; Ayvaz & Kurulgan, 2024).

2. Соціальна підтримка, яку іноземні студенти отримують від свого соціального оточення, включаючи сім'ю, друзів, викладачів, менторів та університетську спільноту в цілому, може мати значний вплив на їхню психологічну готовність до підприємництва. Така підтримка може проявлятися у вигляді емоційної підтримки, надання цінних порад та

рекомендацій, виступати в ролі наставництва, а також допомагати у пошуку необхідних ресурсів та встановленні корисних контактів (Rusu et al., 2022).

4. Культурні норми, цінності та ставлення до підприємництва в приймаючій країні можуть суттєво впливати на сприйняття підприємництва як потенційного кар'єрного шляху та, відповідно, на готовність іноземних студентів до його розгляду. У культурах, де підприємництво високо цінується, заохочується та підтримується суспільством, студенти, включаючи іноземних, значно частіше проявляють підприємницькі наміри та вищу готовність до започаткування власного бізнесу (Ghazali et al., 2012).

5. Економічні умови – загальний стан економіки приймаючої країни, рівень економічної стабільності та наявність реальних можливостей для започаткування та розвитку бізнесу можуть виступати як важливі зовнішні стимулятори підприємницької активності іноземних студентів (Coduras et al., 2018; Coduras et al., 2016; Ruiz et al., 2016). Сприятливе економічне середовище створює більш привабливі умови для підприємництва та підвищує впевненість потенційних підприємців у можливості досягнення успіху.

6. Наявність та доступність ключових ресурсів, таких як фінансування (гранти, кредити, інвестиції), розвинена інфраструктура (офісні приміщення, транспортна мережа), вільний доступ до необхідної інформації та розгалужена мережа професійних контактів, є важливими факторами, що впливають на психологічну готовність до підприємництва. Університети та місцеві органи влади можуть відігравати значну роль у полегшенні доступу іноземних студентів до цих критично важливих ресурсів (Paucseanu et al., 2019).

7. Стабільне політичне середовище та прозора, передбачувана законодавча база, що регулює підприємницьку діяльність, є важливими передумовами для формування позитивного ставлення до підприємництва та підвищення готовності іноземних студентів до започаткування власного бізнесу (Agbim et al., 2013). Складні або нестабільні політичні та правові умови можуть стримувати підприємницьку ініціативу.

8. Сприйняття можливостей – здатність іноземних студентів ефективно ідентифікувати та об'єктивно оцінювати потенційні підприємницькі можливості, що існують в приймаючій країні, є важливим когнітивним аспектом їхньої психологічної готовності (Costa et al., 2016). Розвинене підприємницьке мислення дозволяє студентам бачити потенціал для бізнесу там, де інші можуть його не помічати.

Важливо підкреслити, що вплив окремих чинників на формування психологічної готовності іноземних студентів до підприємництва не є ізольованим. Натомість, ці чинники перебувають у складній взаємодії, посилюючи або послаблюючи вплив один одного. Наприклад, участь у якісних програмах підприємницької освіти може значно посилити вплив позитивних особистісних рис та підвищити рівень само ефективності студентів. Аналогічно, наявність широкої соціальної підтримки може допомогти іноземним студентам ефективніше долати культурні бар'єри та отримувати доступ до необхідних ресурсів для започаткування власного бізнесу. Дослідження, проведене серед студентів університетів В'єтнаму, також підтверджує значний вплив особистісних факторів та сприйнятих можливостей на формування підприємницьких намірів, що є важливим аспектом при розгляді психологічної готовності іноземних студентів до підприємництва в приймаючій країні (Bui, 2020).

Для глибшого розуміння механізмів впливу різних чинників на формування підприємницьких намірів, дослідники часто використовують усталені теоретичні моделі, такі як теорія запланованої поведінки (Theory of Planned Behavior) та модель подій підприємництва (Entrepreneurial Event Model) (Huy & Hieu, 2015; Ojiaku et al., 2018). Теорія запланованої поведінки акцентує увагу на ролі ставлення до підприємництва, суб'єктивних норм (сприйняття соціального тиску) та сприйнятого контролю поведінки у формуванні підприємницьких намірів (Нагорна, 2023). Модель подій підприємництва розглядає підприємництво як динамічний процес, на який

впливають індивідуальні характеристики, ситуаційні фактори та підприємницькі можливості.

Розуміння складного переплетення індивідуальних та контекстуальних чинників, що впливають на формування психологічної готовності іноземних студентів до підприємництва, є критично важливим для розробки ефективних стратегій підтримки та стимулювання їхньої підприємницької активності. Університети, урядові організації, бізнес-інкубатори та інші зацікавлені сторони повинні активно співпрацювати для створення сприятливого екосистемного середовища, яке б сприяло розвитку психологічної готовності та успішній реалізації підприємницького потенціалу іноземних студентів, що, в свою чергу, матиме позитивний вплив на економіку та інноваційний розвиток приймаючої країни.

Висновки до розділу 1

Даний розділ присвячений теоретико-методологічним засадам психологічної готовності до підприємницької діяльності та її ролі у контексті функціонування в іншомовному та іншокультурному середовищі. Встановлено, що підприємницька активність є ключовим фактором економічного розвитку, а психологічна готовність відіграє вирішальну роль у формуванні підприємницьких намірів та їхній успішній реалізації. Психологічна готовність розглядається як інтегральне особистісне утворення, що є багатовимірним і динамічним конструктом. Вона охоплює чотири основні взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, який відображає внутрішнє прагнення до самореалізації та фінансової незалежності, когнітивний, що включає необхідні знання, навички та вміння, як-от фінансова грамотність та стратегічне мислення, емоційно-вольовий, який характеризується емоційною стабільністю, стресостійкістю та наполегливістю, та поведінковий, що проявляється у проактивності, ініціативності, ефективному плануванні та прийнятті рішень. Виявлено, що високий рівень психологічної готовності має статистично значущий

позитивний зв'язок із підприємницькою орієнтацією та вірою у власну ефективність (самоефективністю). Важливою є відмінність між психологічною готовністю та підприємницьким наміром: готовність забезпечує психічну та емоційну основу для підприємництва, тоді як наміри відображають бажання та готовність займатися діяльністю, виступаючи каталізатором.

Підприємницька діяльність в іншомовному та іншокультурному середовищі висуває специфічні вимоги та пов'язана з низкою викликів, які можуть знизити рівень готовності іноземних студентів та випускників. До ключових перешкод належать мовний бар'єр, що ускладнює комунікацію з усіма стейкхолдерами, культурні відмінності (нерозуміння місцевих норм, стилів комунікації та ієрархії), юридичні та адміністративні складнощі, фінансові обмеження (відсутність кредитної історії), а також соціально-психологічні виклики, зокрема нестача соціальних зв'язків та ризик дискримінації чи ксенофобії. Успіх на зовнішніх ринках вимагає від підприємців гнучкості, емоційного інтелекту, культурної чутливості та адаптивності до різноманітних комунікативних стилів.

На формування психологічної готовності до підприємництва за кордоном впливає складна взаємодія індивідуальних та контекстуальних чинників. До індивідуальних факторів належать певні особистісні риси, як-от проактивність, незалежність, наполегливість та оптимізм, внутрішня мотивація (прагнення до незалежності та самореалізації), висока самоефективність (віра у власні здібності успішно управляти бізнесом), толерантність до ризику та наявність попереднього підприємницького досвіду. Серед контекстуальних факторів критично важливими є підприємницька освіта, що розвиває навички та мислення, соціальна підтримка від сім'ї, друзів та університетської спільноти, культурні норми та ставлення до підприємництва в приймаючій країні, сприятливі економічні умови та доступність ключових ресурсів, включаючи фінансування та інфраструктуру. Університети та зацікавлені сторони мають активно співпрацювати для

створення сприятливого екосистемного середовища, яке б сприяло розвитку психологічної готовності іноземних студентів та успішній реалізації їхнього підприємницького потенціалу. Таким чином, психологічна готовність стає інтегральним фактором та стратегічним ресурсом, що визначає здатність індивіда ефективно адаптуватися, оцінювати ризики, приймати обґрунтовані рішення та досягати успіху в умовах міжнародної конкуренції та невизначеності.

РОЗДІЛ 2.

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛЬЩІ

2.1. Українські студенти в польських університетах: причини та наслідки для України та Польщі

За останні півтора десятиліття спостерігається суттєве збільшення кількості громадян України, які здобувають вищу освіту в університетах західних країн (зокрема, Європи, США, Канади та Австралії). За цей період, з 2008/2009 до 2023/2024 навчального року, чисельність цих студентів зросла більш ніж у п'ять разів: стартувавши з позначки близько 21 тисячі осіб, вона сягнула 115 тисяч (рис. 2.1).

Рис.2.1. Кількість українських студентів, які навчаються в закордонних університетах та їхня частка від українських студентів денної форми

Джерело: (Стадний, 2025)

У контексті української вищої освіти це означає зміну частки студентів-мігрантів денної форми навчання з 2% до 11% від загальної кількості, що частково пояснюється скороченням понад 21% загальної студентської популяції в самій Україні за той же час.

Період з 2008 року і до початку російської агресії у 2014 році характеризувався помірним, але стабільним зростанням освітньої міграції. Цей етап можна розглядати як типовий процес, коли молоді українці шукали якісніші освітні послуги та ширші кар'єрні перспективи за межами країни. На початковому етапі щорічне зростання становило 2-3 тисячі осіб. Однак, вже у 2011–2013 роках темпи прискорення збільшилися до 5–7 тисяч студентів на рік.

Вторгнення Росії в Україну у 2014 році стало каталізатором для освітньої міграції, що різко її прискорило. До 2018/2019 навчального року кількість українських студентів у зарубіжних ЗВО практично подвоїлася порівняно з 2013/2014 роком. У деякі роки цей приріст досягав 10 тисяч осіб. Ймовірними рушійними факторами цього стрибка, окрім безпосередньо військових дій, були погіршення економічних умов та загальне зростання відчуття нестабільності в суспільстві. Також імовірно, що частина студентів, які раніше орієнтувалися на російський освітній простір, змінила свій вибір на користь європейських напрямків. З 2018/2019 по 2021/2022 навчальний рік кількість українських студентів за кордоном залишалася відносно стабільною, коливаючись у межах 70–75 тисяч осіб. Ця стагнація, ймовірно, була спричинена як частковою економічною стабілізацією в Україні, так і стримуючим впливом пандемії COVID-19 на міжнародні міграційні процеси.

Повномасштабне вторгнення Росії, розпочате у 2022 році, спровокувало нову потужну хвилю міграції. Мільйони українців були змушені покинути країну, включаючи значну частину молоді. Внаслідок цього чисельність українських студентів у західних університетах за один рік зросла на 50%, досягнувши 109 тисяч. Після цього різкого стрибка темп приросту дещо сповільнився, і, за останніми доступними даними 2023/2024 навчального року,

загальна кількість становила 115 тисяч осіб. Представлені в табл.2.1 дані демонструють ключову роль Польщі як основного реципієнта українських здобувачів вищої освіти, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року.

Таблиця 2.1

Динаміка топ-10 країн, в яких навчаються студенти з України

Місце	Країна та чисельність студентів з України, що навчаються в її університетах, осіб			
	2008/2009	2013/2014	2021/2022	2023/204
1.	Німеччина (8121)	Польща (15123)	Польща (36011)	Польща (46210)
2.	Польща (2831)	Німеччина (8671)	Німеччина (8450)	Німеччина (11961)
3.	США (1716)	Чехія (1958)	Словаччина (5555)	Канада (10905)
4.	Франція (1349)	Італія (1832)	Чехія (4399)	Словаччина (10197)
5.	Чехія (1017)	Канада (1590)	Італія (2858)	Чехія (6780)
6.	Угорщина (787)	США (1464)	Канада (1940)	Франція (3719)
7.	Італія (772)	Іспанія (1418)	США (1835)	Австрія (3222)
8.	Австрія (675)	Франція (1320)	Іспанія (1888)	Італія (2975)
9.	Іспанія (558)	Австрія (1180)	Австрія (2076)	США (2183)
10.	Канада (525)	Великобританія (835)	Болгарія (1343)	Іспанія (2015)

Джерело: складено автором на основі (Стадний, 2025)

Польща акумулює понад третину від загальної кількості українських студентів, які навчаються за кордоном. Це підкреслює її географічну, культурну та економічну привабливість. При цьому, хоча приріст студентів у Польщі є значним (+28.3%), він відносно нижчий, ніж у Німеччині (+41.6%), що свідчить про близькість до насичення польського освітнього ринку українськими студентами до початку повномасштабної війни, тоді як інші країни, такі як Німеччина, отримали значний кризовий приплив студентів-біженців.

Динаміку українських студентів в Польщі з 2008 по 2023 рр. (табл.2.2) можна умовно розділити на три фази, пов'язані з політичними та соціальними подіями в Україні.

1. Період стабільного зростання (2008/09 – 2012/13). Протягом цього періоду кількість студентів зростала, але без різких стрибків. Середній річний приріст складав близько 30%. Це зростання пояснюється загальним трендом

"європеїзації" освіти, лібералізацією візового режиму, зростанням популярності польських дипломів та економічною міграцією.

2. Період революційного та постмайданного зростання (2013/14 – 2015/16). Цей етап є критичним, оскільки він демонструє найвищі темпи приросту в історії. 2013/2014 н.р. – приріст склав +55.16%. Зростання розпочалося до подій Революції гідності, але було підсилене політичною нестабільністю. 2014/2015 н.р. – піковий абсолютний приріст (+8 269 осіб або +54.68%). Це прямий наслідок анексії Криму та початку військових дій на Донбасі. Багато сімей розглядали освіту в Польщі як безпечну та економічно доступну альтернативу. Протягом цих трьох років кількість студентів зростає з 9 747 до 30 589, що стало фундаментом для подальшої масовості.

Таблиця 2.2

Динаміка кількості українських студентів в польських вишах (2008-2023 рр.)

Академічний рік	Кількість студентів	Абсолютний приріст (осіб)	Відносний приріст (%)
2008/2009	2831	–	–
2009/2010	3499	+668	+23.60%
2010/2011	4879	+1 380	+39.44%
2011/2012	6321	+1 442	+29.56%
2012/2013	9747	+3 426	+54.20%
2013/2014	15123	+5 376	+55.16%
2014/2015	23392	+8 269	+54.68%
2015/2016	30589	+7 197	+30.77%
2016/2017	35584	+4 995	+16.33%
2017/2018	37829	+2 245	+6.31%
2018/2019	39203	+1 374	+3.63%
2019/2020	39017	-186	-0.47%
2020/2021	38473	-544	-1.39%
2021/2022	36011	-2462	-6.40%
2022/2023	48056	+12 045	+33.45%
2023/2024	46210	-1846	-3.84%

Джерело: розраховано автором на основі (Стадний, 2025)

3. Період стагнації та кризи (2016/17 – 2021/22). Після досягнення високого рівня зростання сповільнюється і переходить у невеликий спад. Приріст знижується з +30% до +3.63% у 2018/2019 роках. У 2019/20 – 2021/22 спостерігається спад, що пов'язано з пандемією COVID-19, закриттям кордонів, переходом на дистанційне навчання та певною стабілізацією ситуації в Україні. Найбільший спад цього періоду припадає на 2021/2022 роки (–2 462 особи), коли діяли карантинні обмеження.

4. Різкий стрибок через повномасштабне вторгнення (2022/23). Фіксується рекордний абсолютний приріст в історії (+12045 осіб або +33.45%), що є прямим наслідком повномасштабного вторгнення росії в лютому 2022 року. Багато українських студентів (та абітурієнтів) були змушені шукати притулку та продовження освіти в Польщі. Це свідчить про роль польських вишів як ключового освітнього хабу для української молоді під час війни.

5. Дані за 2023/2024 рік показують невелике зниження (–1 846 осіб). Це може бути спричинено поверненням частини студентів до України.

Протягом 2022 року понад чотири мільйони громадян України, переважно матері та їхні діти, були змушені шукати притулку та безпеки у країнах Європейського Союзу. У складі цієї хвилі вимушених переселенців була велика частка молоді шкільного віку та потенційних студентів, які, опинившись у нових державах, отримали доступ до продовження або початку здобуття вищої освіти в місцевих закладах (рис. 2.2).

У березні 2022 року як відповідь на повномасштабне російське вторгнення на територію України, польський уряд запровадив спеціальні умови для українських студентів, які прибули до Польщі через війну. Ці особи отримали можливість здобувати освіту в державних університетах безкоштовно (за умови навчання польською мовою). Раніше подібні пільги були доступні лише обмеженій категорії осіб: тим, хто міг підтвердити володіння польською мовою на високому рівні (C1) або мав документально підтверджене польське походження (мав карту поляка).

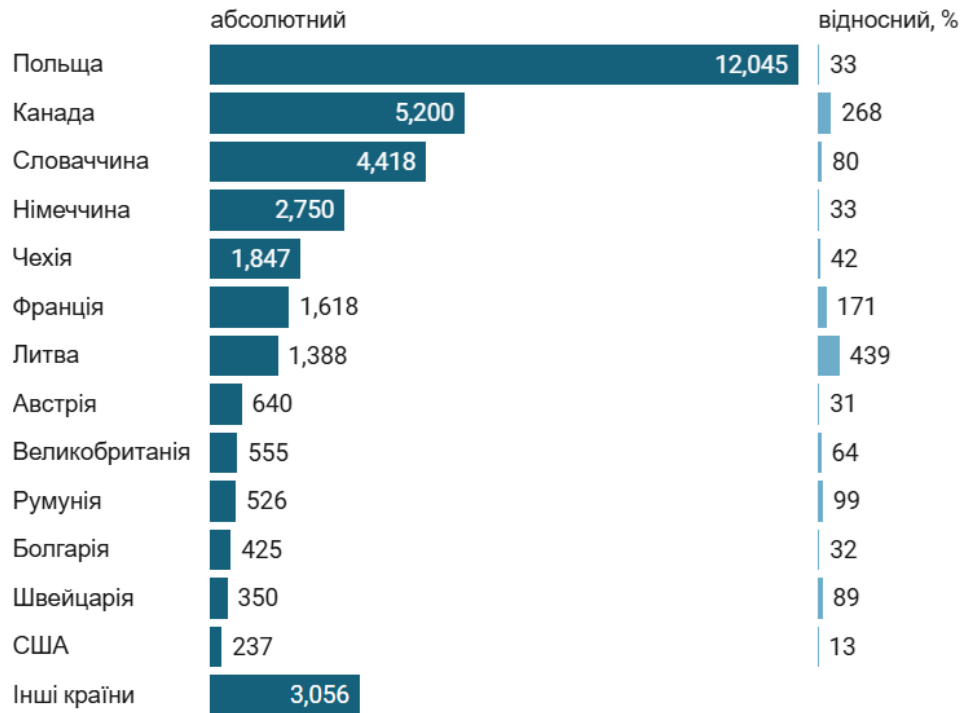

Рис.2.2. Абсолютний та відносний приріст українських студентів у 2022/2023 н.р. порівняно з 2021/2022 н.р. Джерело: (Стадний, 2025)

Точна кількість українських студентів, які скористалися цією новою можливістю, залишається невідомою. Проте, аналіз освітньої статистики за 2022/2023 навчальний рік показав, що третина від усієї кількості українських студентів у Польщі (включно з тими, хто вже навчався до 24 лютого 2022 року) була зарахована до державних закладів вищої освіти. Це свідчить про значний вплив запроваджених заходів. Крім того, у 2022 році близько 8 тисяч українських студентів скористалися правом на отримання одноразової фінансової підтримки.

В липні 2025 р. було введено обов'язкову вимогу до абітурієнтів з іноземними атестатами про повну загальну середню освіту: вони повинні підтвердити знання польської мови на рівні B2 для вступу до університетів. Раніше вимоги були значно м'якшими: багато навчальних закладів (особливо недержавних) взагалі не вимагали мовних сертифікатів, а державні університети часто задовольнялися рівнем володіння мовою B1.

Потенціал зростання кількості українських студентів за рахунок кількості українських підлітків в Польщі є низьким (Стадний, 2025). Цей потенціал розраховується як відношення кількості підлітків, що навчаються у випускних класах, до кількості студентів, що навчаються в польських вишах. Низький індекс потенціалу, який є для Польщі низьким, пояснюється тим, що велика кількість українських студентів, які вже здобувають там освіту, зменшує внутрішній резерв для нового значного притоку. Проте, при детальнішому розгляді ситуації українських дітей у системі середньої освіти Польщі, виявляється, що їхнє зарахування до ліцеїв (аналогічно ситуації в Німеччині) відбувається менш інтенсивно, ніж у місцевих дітей. Зрештою, польський уряд офіційно ухвалив рішення про обов'язкове відвідування українськими дітьми польських шкіл лише у вересні 2024 року. До цього моменту головними перешкодами для інтеграції такої значної кількості іноземних учнів були нестача кваліфікованого персоналу в освітніх закладах та відсутність достатнього досвіду роботи з масовою інтеграцією.

Для Польщі приплив українських студентів є переважно позитивним чинником, особливо з точки зору їхньої потенційної інтеграції та розвитку підприємницького потенціалу. Зокрема, українські студенти надають економічну підтримку освітньому сектору, оскільки вони є важливим джерелом доходу для польських університетів, що опосередковано сприяє підтримці університетської інфраструктури, навіть після надання у 2022 році пільг, які дозволяли вимушеним переселенцям безкоштовно навчатися в державних ЗВО (хоча третина українських студентів все одно навчалася в державних вишах). Крім того, ці студенти-іноземці часто поєднують навчання з роботою, що допомагає Польщі поповнювати робочу силу, частково компенсуючи демографічні втрати та дефіцит кадрів у різних секторах економіки. Українська молодь, здобуваючи освіту в польському середовищі, значно інтегрується в місцеве життя, чому додатково сприяє посилення мовних вимог для вступу (підвищення порогу до B2), що забезпечує глибше занурення у польську мову та культуру, критично важливе для успішної

соціалізації та професійної діяльності. Студенти, які успішно адаптувалися до польського освітнього та соціокультурного середовища, набувають конкурентних переваг для започаткування власної справи в Польщі, оскільки отриманий європейський диплом, знання місцевого законодавства, мови та налагоджені соціальні зв'язки створюють міцну основу для реалізації підприємницької діяльності на місці, замість повернення до України.

Водночас, для України ця масова освітня міграція, прискорена військовими конфліктами у 2014 та 2022 роках, становить значний ризик. Зростання частки студентів-мігрантів свідчить про масштабний "Відтік мізків" (Brain Drain) та втрату майбутнього кваліфікованого капіталу. Оскільки більшість випускників, які інтегруються у Польщі, ймовірно, залишаться там працювати, це поглиблює дефіцит молодих фахівців, необхідних для відбудови та економічного розвитку України. Ця міграція відбувається на тлі скорочення загальної студентської популяції в Україні, що посилює тиск на національну систему вищої освіти та знижує її конкурентоспроможність. Хоча військова агресія Росії у 2014 році викликала позитивну переорієнтацію освітніх потоків молоді з російського на європейський простір, де Польща стала головним реципієнтом, це залишається негативним явищем з погляду збереження людського ресурсу в країні.

У світлі вищевикладеної динаміки та її наслідків, критично необхідним є проведення психологічного дослідження готовності українських студентів до підприємницької діяльності саме у польському середовищі. Обґрунтування необхідності полягає у наступному: потенціал інтеграції та економічний актив – студенти, які успішно адаптувалися, є ключовим резервом для поповнення сектору малого та середнього бізнесу Польщі, тому дослідження має встановити, чи сформовані у них такі психологічні якості, як толерантність до ризику, локус контролю, мотивація досягнень та самоефективність, необхідні для успішного започаткування бізнесу в іноземному правовому та конкурентному полі. Крім того, прогнозування міграційних трендів (brain circulation vs. brain drain) є важливим, оскільки визначення рівня психологічної

готовності до підприємництва допоможе спрогнозувати їхню подальшу професійну траєкторію: вони можуть стати або успішними підприємцями у Польщі, або ж, у разі повернення, – агентами інновацій та нових бізнес-практик в Україні (Дубінчук та ін., 20205). Нарешті, розробка цільових програм підтримки – результати дослідження стануть основою для розробки практичних психологічних рекомендацій та адаптованих тренінгових програм, спрямованих на формування або посилення саме тих підприємницьких компетенцій та психологічних установок (Столярчук & Сергєєнкова, 2019), яких бракує українській молоді для успішного бізнес-старту в умовах Європейського Союзу.

Тобто для Польщі українські студенти є економічним, демографічним та інтеграційним активом, який формує потужну когорту потенційних підприємців. Для України ж це явище, особливо після 2022 року, є критичним ризиком втрати інтелектуального капіталу, що ускладнює післявоєнне відновлення.

Таким чином, дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном (на прикладі Польщі) є фундаментальним кроком для розуміння соціально-економічного потенціалу української молоді, що мігрує, та розробки ефективних стратегій мінімізації негативних наслідків "відтоку мізків".

2.2. Методика і процедура дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в Польщі

Емпіричне дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в Республіці Польща було проведено в період з 12 по 17 листопада 2025 року та здійснювалося на базі вищих навчальних закладів міста Катовіце. Вибірку становили студенти-громадяни України, які здобувають освіту у Вищій школі управління охороною праці в Катовіце та у Сілезькій академії. До дослідження були залучені першокурсники першого закладу та студенти першого й другого курсів другого закладу, що забезпечило

різномірність академічного досвіду та широту охоплення досліджуваної групи. Важливою характеристикою вибірки є те, що навчання учасників відбувається українською мовою. Такий формат був зумовлений обмеженнями вступної кампанії 2025 року, відповідно до яких іноземні абітурієнти без сертифіката знання польської мови рівня B2 не могли вступати на польськомовні освітні програми. Загалом було отримано 66 анкет, проте з метою подальшого аналізу до фінальної вибірки включалися лише ті респонденти, які заповнили всі три опитувальники та коректно зазначили спеціально придуманий персональний ідентифікатор.

Збір емпіричного матеріалу здійснювався методом анкетування із застосуванням онлайн-платформи Google Forms, що забезпечило зручність доступу, оперативність обробки та стандартизований формат фіксації відповідей. Для комплексного вивчення психологічної готовності студентів було розроблено три взаємопов'язані опитувальники, спрямовані на оцінювання різних аспектів досліджуваного явища. Усі анкети містили наголошення на повній анонімності участі та вимогу використати однаковий, створений учасником трилітерний код, який дозволяв зіставляти відповіді без порушення конфіденційності.

Перший опитувальник, що охопив 66 відповідей, був спрямований на збирання демографічних характеристик студентів та визначення двох психологічних параметрів, які становлять важливі складові потенційної підприємницької активності. До нього було включено короткий індекс самоактуалізації Джонса-Крендалла, спрямований на оцінку рівня особистісної зрілості та реалізованості за 4-бальною шкалою (додаток А) (Емішянц, 2013), а також методику дослідження толерантності до невизначеності С. Баднера (додаток Б), що дає можливість визначити здатність індивіда конструктивно реагувати на нестабільні та непередбачувані умови, оцінену за 7-бальною шкалою.

Другий опитувальник, який отримав 63 коректні відповіді, був спрямований на дослідження мотиваційно-ціннісного компоненту

підприємницької готовності. У ньому використовувалася методика К. Фоменко (додаток В), що дозволяє оцінити вираженість ціннісних орієнтацій та мотивів, пов'язаних із прагненням до підприємницької діяльності, за 5-бальною шкалою оцінювання. Такий підхід дає змогу виявити, наскільки внутрішні прагнення, установки та цінності студентів сприяють їхній готовності розпочати власну справу.

Третій опитувальник, який зібрав 55 відповідей, був присвячений вивченню як внутрішніх, так і зовнішніх психологічних ресурсів особистості. Для дослідження соціальної підтримки застосовувався Список оцінювання міжособистісної підтримки ISEL у перекладі С. Талавири, що містить 40 тверджень і дозволяє визначити рівень суб'єктивного відчуття доступності підтримки від оточення (додаток Г).

Ще одна методика, яка була використана в третьому опитувальнику, – методика оцінки рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера – дала змогу оцінити схильність до інтернальності чи екстернальності у різних сферах життєдіяльності (додаток Д). Інтернальний локус контролю, відповідно до теоретичних передумов, є важливою складовою психологічної готовності до підприємництва, оскільки передбачає відчуття особистої відповідальності за власні рішення та їх наслідки (Скворчевська, 2021).

З метою забезпечення точності й узгодженості отриманих результатів було здійснено ретельне зіставлення відповідей за унікальними ідентифікаторами. Оскільки кількість відповідей у трьох опитувальниках різнилася, до підсумкового статистичного аналізу ввійшли лише ті учасники, які надали повний комплекс даних (Боснюк, 2020). Такий підхід дав можливість сформувати узгоджену дослідницьку вибірку та забезпечити достовірність проведення кореляційного й порівняльного аналізу психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності у міжкультурному контексті проживання та навчання в Республіці Польща.

Розглянемо сутність дослідження психологічної готовності українських студентів в Польщі на основі застосування ряду методик, про які йшла мова вище.

Сутність визначення рівня самоактуалізації Джонса-Крендалла на основі розрахунку короткого індексу самоактуалізації полягає у комплексній емпіричній оцінці рівня та структури самоактуалізації як центрального показника особистісного розвитку та психологічного благополуччя в унікальній соціально-культурній групі – українських студентах, які здобувають освіту в польських вищих навчальних закладах. Вибір саме цієї групи обумовлений подвійним контекстом їхнього життя – необхідністю адаптації до нового освітнього та соціокультурного середовища в Польщі та впливом міграційного досвіду та політичної нестабільності в рідній країні.

Для досягнення поставленої мети – встановити рівень самоактуалізації – використовується опитувальник самоактуалізації Джонса-Крендалла (короткий індекс самоактуалізації). Цей інструмент є економічною та валідною методикою для оцінки багатоаспектного конструкту самоактуалізації, що охоплює не лише загальний потенціал, але й його структурні компоненти (Грабщук, 2018).

Дослідження передбачає збір даних шляхом анонімного онлайн-опитування, де респондентам пропонується висловити ступінь своєї згоди або незгоди за 4-бальною шкалою («Повністю погоджуюсь» – «Повністю не погоджуюсь») щодо 15 тверджень. Ці твердження охоплюють ключові аспекти, що визначають самоактуалізовану особистість, згідно з гуманістичною психологією. Наприклад, такі пункти, як «Я не соромлюсь жодної зі своїх емоцій» та «Я можу виразити свої почуття, навіть якщо це призведе до небажаних наслідків», оцінюють прийняття емоцій та свободу їх вираження. Натомість, твердження, як-от «Завжди необхідно, щоб інші схвалювали те, що я роблю», що вимірює залежність від зовнішньої оцінки, обробляється за зворотною шкалою для коректного обрахунку показника автономії.

Ключова цінність цього дослідження полягає не лише у визначенні загального показника рівня самоактуалізації (який отримується шляхом сумування всіх балів після застосування зворотного оцінювання для пунктів 2, 5, 6, 8, 9, 11, 13 та 14), але й у детальному факторному аналізі (Yong & Pearce, 2013). Обробка даних дозволяє виділити п'ять важливих субшкал, що дають змогу сформувавши профіль самоактуалізації українських студентів:

- автономія або самостійність (здатність діяти незалежно від зовнішнього тиску);
- самоприйняття та самооцінка (прийняття власних слабкостей та відсутність страху невдач);
- прийняття емоцій та свобода їх вираження;
- довіра та відповідальність у міжособистісних стосунках;
- здатність справлятися з небажаними аспектами особистості, а не уникати їх.

Аналіз отриманих результатів дозволить дослідникам порівняти середній рівень самоактуалізації українських студентів у Польщі із загальноприйнятими нормами та виявити, які саме компоненти самоактуалізації можуть бути посилені чи послаблені через вплив міжкультурної взаємодії та освітнього контексту в Польщі. Це має пряме практичне значення для розробки психологічної підтримки, адаптаційних програм та тренінгів особистісного зростання, орієнтованих саме на потреби української студентської молоді за кордоном.

Також в ході дослідження планується визначити ступень психологічної стійкості та адаптивності українських студентів, що навчаються у Польщі, до неструктурованих, неоднозначних та змінних ситуацій, які є невід'ємною частиною їхнього міграційного та міжкультурного досвіду. Для цього використовується опитувальник толерантності до невизначеності С. Баднера. Цей показник є критично важливим для розуміння особистісного ресурсу студентів, оскільки висока толерантність до невизначеності тісно пов'язана з когнітивною гнучкістю, креативністю, адаптивністю та, опосередковано, з

самоактуалізацією. Вибірковість дослідження зосереджена на українських студентах у Польщі, оскільки їхнє життя характеризується підвищеним рівнем невизначеності, спричиненим зміною культурного та мовного середовища, новою освітньою системою, а також тривалою політичною та військовою нестабільністю в рідній країні.

Методика Баднера, що містить 16 тверджень, дозволяє кількісно оцінити, наскільки індивід схильний сприймати неоднозначні ситуації як загрозу (висока інтолерантність) чи як виклик/можливість (висока толерантність). Респондентам пропонується висловити свою згоду чи незгоду за 7-бальною шкалою, де 1 означає «Категорично не згодний», а 7 – «Цілком згодний».

Обробка результатів вимагає реверсування балів для парних пунктів (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16), оскільки вони сформульовані на користь толерантності (наприклад, «Мені хотілося б пожити певний час в іншій країні»), тоді як непарні пункти відображають інтолерантність (наприклад, «Експерт, який не може надати чіткої відповіді, скоріше за все, недостатньо компетентний»). Загальний показник, отриманий шляхом сумування всіх 16 балів (від 16 до 112), інтерпретується наступним чином: високий результат свідчить про високий ступінь інтолерантності до невизначеності. Середні значення в діапазоні 44–48 слугують орієнтиром для нормативного рівня.

Проведений аналіз дозволить встановити рівень ригідності/гнучкості мислення студентів у відповідь на міграційні виклики; визначити ступінь потреби в структурі та контролі, що може впливати на їхню успішність в польських вишах, які можуть мати відмінну від української культуру викладання; зробити висновок про кореляцію між толерантністю до невизначеності та показниками самоактуалізації, оскільки висока толерантність є психологічною передумовою для самоприйняття, автономії та вільного вираження емоцій – ключових компонентів самоактуалізації.

Таким чином, дослідження надасть цінну інформацію про те, наскільки ефективно українські студенти здатні приймати багатовимірність та

непередбачуваність свого нового життя, що є фундаментальним показником їхньої психологічної стійкості та особистісного розвитку.

Сутність дослідження полягає у визначенні ієрархії та домінуючих типів мотиваційно-ціннісних орієнтацій на підприємницьку діяльність у студентів, що є ключовим фактором, який впливає на їхній вибір кар'єрного шляху, рівень ініціативності, а також успішність у реалізації власних бізнес-ідей. Дослідження використовує Опитувальник для визначення мотиваційно-ціннісних орієнтацій на підприємницьку діяльність авторства К. Фоменко (2020). Методика складається з 70 тверджень, які організовані у 10 чітко визначених шкал (мотивів), кожна з яких включає по 7 пунктів. Респондентам пропонується оцінити міру своєї згоди з кожним твердженням за 5-бальною шкалою (від 1 – «зовсім не згодний» до 5 – «повністю згодний»). Висока кількість пунктів та їхнє чітке групування забезпечують високу диференціацію та надійність оцінки мотиваційного профілю.

Кожна з десяти шкал відображає окремий аспект мотиваційної структури особистості щодо підприємництва:

мотиви комерційного успіху – оцінює прагнення до фінансового благополуччя, прибутковості та матеріального достатку як основної мети;

мотиви свободи і самостійності – вимірює цінність незалежності від керівництва, гнучкого графіка та самостійного прийняття рішень;

мотиви самореалізації – оцінює прагнення до втілення творчих задумів, розкриття здібностей, талантів та особистісного зростання через бізнес;

гловістичні мотиви – відображає прагнення до слави, шани, високого соціального статусу та авторитету в соціумі;

мотиви влади – вимірює бажання управляти людьми, процесами, делегувати обов'язки та мати вплив;

мотиви вимушеності – вказує на ситуативну мотивацію, коли підприємництво розглядається як вимушений захід для вирішення проблеми зайнятості або професійної кризи;

афіліативні мотиви – оцінює бажання розширити соціальні контакти, мати приємний колектив та спілкуватися з цікавими людьми;

мотиви самоствердження – вимірює прагнення досягти переваги над іншими, довести власну конкурентоспроможність та самоствердитись через успіх;

мотиви інноваційності – відображає бажання реалізувати нові ідеї, вводити інновації та по-новому використовувати ресурси;

мотиви ризику – оцінює схильність до рішучості у ситуації невизначеності, азарту та готовності до ризику заради бажаного результату.

Обрахунок результатів здійснюється шляхом сумування балів за пунктами, що належать до кожної з 10 шкал. Оскільки кожна шкала містить 7 пунктів, максимальний бал за шкалою становить $7 \cdot 5 = 35$ балів, а мінімальний $7 \cdot 1 = 7$ балів. Ключовим результатом дослідження є створення індивідуального та групового профілю мотивації, де домінуючими є шкали з найвищим середнім балом. Аналіз профілю дозволить визначити, чи керуються студенти переважно внутрішніми мотивами (самореалізація, інноваційність, свобода), які вважаються більш стійкими та успішними в довгостроковій перспективі, чи зовнішніми та ситуативними (комерційний успіх, глористика, вимушеність). Дослідження цієї структури в контексті українських студентів у Польщі є особливо актуальним, оскільки дає змогу оцінити, наскільки міграційний та освітній досвід вплинув на їхнє підприємницьке мислення та чи не стала для них підприємницька діяльність лише мотивом вимушеності через складнощі з працевлаштуванням.

Для дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в Польщі також передбачається визначення та кількісна оцінка суб'єктивного сприйняття наявності соціальної підтримки серед українських студентів в цій країні. Цей показник є критично важливим для розуміння їхньої психологічної адаптації, стресостійкості та рівня інтеграції в нове соціальне середовище, оскільки соціальна підтримка є

ключовим буфером проти стресу, пов'язаного з міграцією та навчанням за кордоном.

Для досягнення цієї мети використовується опитувальник оцінювання міжособистісної підтримки (ISEL), розроблений С. Коеном, Р. Мермельштейном та співавторами. Методика складається з 40 тверджень, які вимірюють, наскільки респондент відчуває доступність різних видів допомоги та підтримки у своєму соціальному оточенні (друзі, сім'я, знайомі). Студентам пропонується оцінити кожне твердження за 4-бальною шкалою, що відображає ступінь їхньої впевненості у його правдивості чи хибності: «абсолютно погоджуюсь», «скоріше погоджуюсь», «скоріше не погоджуюсь», «абсолютно не погоджуюсь».

Обробка даних передбачає застосування зворотного оцінювання для 20 пунктів (3, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 36, 39 та 40), які сформульовані на користь відсутності підтримки, що дозволяє уніфікувати шкалу. Після цього обчислюється загальний бал ISEL шляхом підсумовування усіх балів (діапазон від 40 до 160). Вищий загальний бал свідчить про вищий рівень суб'єктивного сприйняття доступності соціальної підтримки.

Основна цінність ISEL полягає в диференційованому аналізі чотирьох незалежних функціональних видів підтримки, що дозволяє створити детальний профіль ресурсів, доступних студентам:

оціночна підтримка – відображає доступність поради, керівництва та інформації, необхідних для вирішення проблем, включаючи сімейні, кар'єрні чи фінансові питання;

матеріальна підтримка – вимірює доступність безпосередньої допомоги (наприклад, позичити гроші, підвезти до аеропорту, допомогти з переїздом, доглянути за помешканням), що є критичним для мігрантів;

підтримка самооцінки – оцінює наявність осіб, які високої думки про респондента, пишаються його досягненнями та допомагають відчувати власну компетентність та цінність;

підтримка приналежності – характеризує доступність соціальної інтеграції та дозвілля (наприклад, можливість знайти компанію для спільного проведення часу, розмов, поїздок), що запобігає почуттю самотності.

Проаналізувавши показники за цими чотирма субшкалами, можна буде визначити, які саме види підтримки є найбільш дефіцитними або найбільш доступними для українських студентів у Польщі. Наприклад, високий рівень матеріальної підтримки свідчатиме про надійність сімейних зв'язків, тоді як низький рівень підтримки самооцінки буде вказувати на труднощі з інтеграцією або відчуттям власної меншовартості у новому академічному середовищі.

Також для оцінки психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в Польщі необхідно визначити їх тип поведінкової регуляції та особистісної відповідальності шляхом оцінки їхнього рівня суб'єктивного контролю (РСК). Цей показник, відомий як Локус контролю (за Дж. Роттером), є фундаментальним для розуміння, як індивіди інтерпретують причини подій, що з ними відбуваються, що безпосередньо впливає на їхню адаптацію, мотивацію та самоактуалізацію в новому, часто непередбачуваному середовищі. Методика Дж. Роттера (адаптована в опитувальнику РСК) виявляє, чи є локус контролю переважно інтернальним (внутрішнім) чи екстернальним (зовнішнім).

Опитувальник складається з 44 тверджень, які оцінюються за 6-бальною шкалою від повної незгоди (-3) до повної згоди (+3). Обробка результатів проводиться шляхом сумування балів, причому для пунктів, сформульованих екстернально (стовпчик «-» у ключі), бал береться зі зворотним знаком, а для пунктів, сформульованих інтернально (стовпчик «+» у ключі), - зі своїм знаком.

Дослідження дозволяє отримати багатовимірний профіль РСК, що є особливо цінним для вибірки студентів-мігрантів, оскільки їхній локус контролю може змінюватися залежно від сфери життя (наприклад,

інтернальність у навчанні та екстернальність у міжособистісних стосунках).
Методика виділяє сім шкал, які охоплюють ключові сфери життя (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Шкали відповідно до методики оцінки суб'єктивного контролю (Дж. Роттер)

Шкала	Сутність	Дослідницьке значення для студентів
Iз (загальна інтернальність)	Загальний рівень суб'єктивного контролю над життям.	Індикатор соціальної зрілості та самостійності особистості в умовах еміграції.
Ід (досягнення)	Приписування власних успіхів внутрішнім факторам.	Оцінка мотивації до навчання та академічної самостійності в польському виші.
Ін (невдачі)	Прийняття відповідальності за власні невдачі та проблеми.	Схильність до самозвинувачення чи перекидання відповідальності за стрес чи труднощі адаптації.
Іс (сімейні стосунки)	Відчуття відповідальності за події у сімейному житті.	Важливий показник для розуміння стосунків із сім'єю, що залишилася в Україні, або новою сім'єю у Польщі.
Ів (виробничі відносини)	Відчуття контролю над професійною та навчальною діяльністю.	Оцінка впевненості у кар'єрних перспективах та здатності контролювати своє просування.
Ім (міжособистісні відносини)	Відчуття контролю над формуванням кола спілкування та ставленням інших.	Прямий індикатор успішності соціальної інтеграції в нове студентське середовище.
Іх (здоров'я і хвороби)	Сприйняття власної ролі у збереженні здоров'я та одужанні.	Актуально в контексті підвищеного стресу та доступності медичних послуг у новій країні.

Джерело: розроблено автором на основі (Кокун та ін., 2011)

Аналіз цих показників дозволить визначити, чи розвинули українські студенти адаптивний інтернальний локус контролю (здатність брати на себе відповідальність за результати своїх дій), що є основою для самоповаги, рішучості та самоактуалізації, чи вони схильні до екстернальності, яка може асоціюватися з підвищеною дратівливістю, невпевненістю та залежністю від зовнішніх обставин. Отримані дані мають високу прогностичну цінність для оцінки ефективності їхньої адаптації та необхідності психокорекційного втручання.

2.3. Соціально-демографічний профіль українських студентів, включених до вибірки дослідження психологічної готовності до підприємницької діяльності в Польщі

Як було зазначено вище, емпіричне дослідження психологічної готовності до підприємницької діяльності українських студентів в іншокультурному середовищі проводилося на базі закладів вищої освіти Республіки Польща. Загалом у дослідженні взяли участь 63 студенти українського походження, які навчаються у двох університетах, розташованих у місті Катовіце (Сілезьке воєводство): Вища школа управління охороною праці (ВШУОП) та Сілезька академія (СА).

З метою забезпечення валідності та надійності отриманих психологічних даних, до фінального кількісного аналізу було включено лише відповіді тих респондентів, які надали повні та коректні відповіді на питання усіх п'яти психодіагностичних опитувальників (методики Джонса-Крендалла, Баднера, Фоменка, ISEL та Роттера), що були застосовані згідно з методологією, описаною в пункті 2.2. Таким чином, аналітичну вибірку склали 55 студентів (N=55), дані яких стали основою для емпіричних узагальнень та інтерпретації показників психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном.

Сформована вибірка є специфічною та репрезентативною для цієї когорти молоді, оскільки демонструє певні демографічні, освітні та міграційні особливості, які необхідно враховувати під час інтерпретації подальших психологічних даних. Перед безпосереднім проведенням діагностики респондентів (українських студентів, які навчаються в Сілезькій академії та Вищій школі управління охороною праці, м.Катовіце) було запропоновано відповісти на низку соціально-демографічних та міграційних питань. Відповіді на ці питання дозволили сформувати деталізований соціально-демографічний профіль українських студентів-мігрантів, що навчаються у Польщі.

Передусім, з точки зору розподілу за університетами, більшість респондентів (58%) є студентами Сілезької академії, тоді як 42% припадає на Вищу школу управління охороною праці (рис.2.3). Це забезпечує представництво обох закладів, хоча й з перевагою першого.

Рис.2.3. Розподіл українських студентів за місцем навчання

Аналіз статевого складу виявив значне домінування жінок (53%), тоді як частка чоловіків складає 38%. Незначна частка респондентів (9%) вказала іншу стать (рис.2.4). Такий гендерний розподіл слід враховувати, оскільки психологічна готовність і мотивація до підприємництва можуть мати гендерні особливості.

Рис.2.4. Розподіл українських студентів за статтю

За віковою структурою вибірка є переважно молодого, що відповідає студентському контингенту: 51% опитаних – це особи до 18 років, що вказує на велику частку першокурсників, які щойно розпочали навчання після школи. Значна частина (47%) перебуває у віці 18–22 роки. Лише 2% припадає на вікову групу 23–26 років (рис.2.5).

Рис.2.5. Розподіл українських студентів за віком

Ця юність вибірки підтверджується і курсом навчання: переважна більшість (78%) навчається на 1 курсі, і лише 22% – на 2 курсі (рис.2.6). Цей фактор вказує на те, що міграційний та адаптаційний досвід більшості респондентів є відносно нетривалим, що може впливати на рівень їхньої соціальної підтримки, самоактуалізації та локусу контролю.

Рис.2.6. Розподіл українських студентів за курсом навчання

Оцінка досвіду та намірів щодо підприємництва виявила високу активність студентів (рис.2.7).

1. Досвід роботи – більше половини опитаних (56%) вже мають досвід роботи (навіть неофіційної), що свідчить про їхню ранню економічну активність та орієнтацію на практичну діяльність.

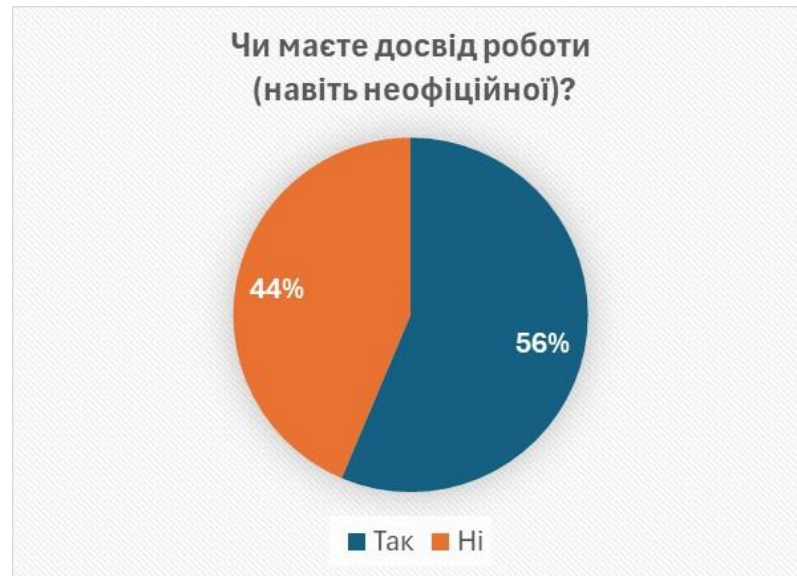

Рис.2.7. Розподіл українських студентів за наявністю досвіду роботи

2. Підприємницькі ініціативи – 43% студентів вже мають досвід участі у власних підприємницьких ініціативах (навіть неформальних), тоді як ще 33% планують спробувати себе у цій сфері у майбутньому. Лише 24% не мають такого досвіду і не планують його. Ці дані вказують на високий потенціал та мотивацію до підприємництва (рис.2.8).

Рис.2.8. Розподіл українських студентів за досвідом підприємницької діяльності

3. Досвід навчання підприємницьким навичкам має менше, ніж половина респондентів (рис.2.9). Більше ніж половина респондентів (57%) не проходила жодного спеціалізованого навчання з підприємництва. Решта навчалися переважно під час навчання в Академії (35%) або поза межами навчального закладу (14%).

Рис.2.9. Розподіл українських студентів за навчанням підприємницьким навичкам

Аналіз міграційного та репатріаційного потенціалу є особливо важливим для вибірки українських студентів у Польщі. Для цього було досліджено наступні аспекти.

1. Поточний статус перебування. Абсолютна більшість (78%) має статус UKR (спеціальний статус, пов'язаний з повномасштабним вторгненням), що підкреслює їхню залежність від тимчасових правил перебування. Інші статуси (карта побиту, тимчасове перебування) складають лише 9% (рис.2.10).

2. Плани щодо повернення в Україну. Більшість студентів не визначилася зі своїми планами (51%), що відображає високий рівень невизначеності щодо майбутнього (рис.2.11).

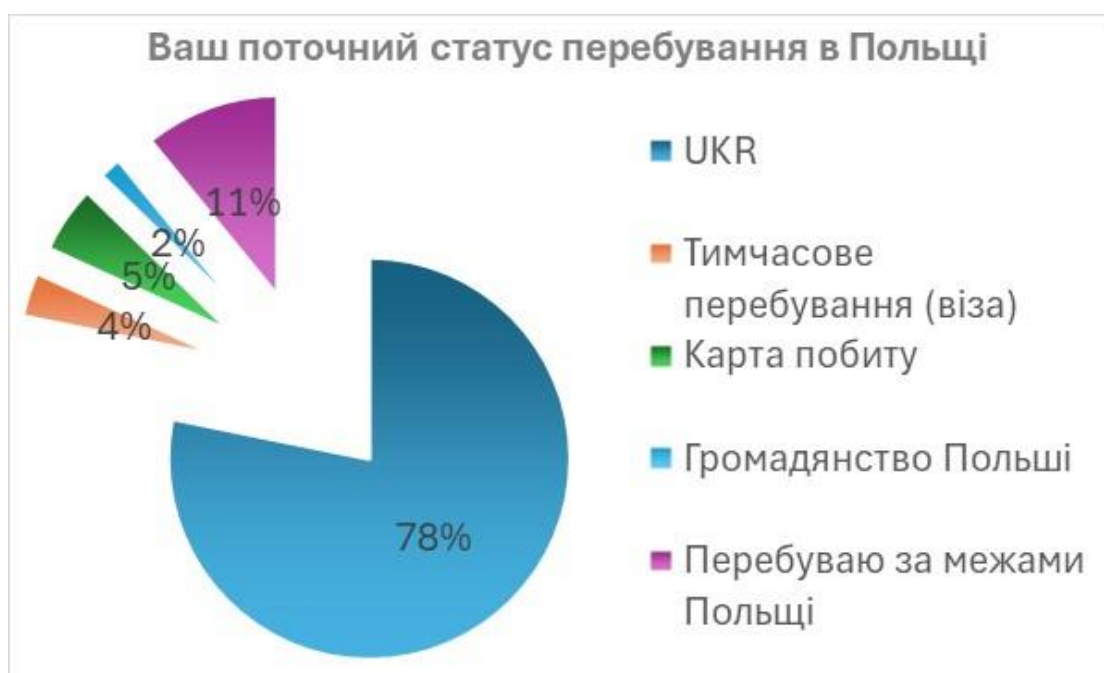

Рис.2.10. Розподіл українських студентів за підставами щодо перебування на території Польщі

Серед тих, хто визначився, 20% не планують повертатися (залишаться у Польщі), а 18% планують виїхати до іншої країни. Лише невелика частка планує повертатися в Україну незалежно від умов (2%) або після закінчення війни (9%).

Рис.2.11. Розподіл українських студентів щодо планів повернутися в Україну

3. Підприємницькі наміри у Польщі. 47% студентів не визначилися щодо заняття підприємницькою діяльністю в Польщі (рис.2.12). Серед тих, хто має намір, найбільша частка планує зайнятися бізнесом після отримання досвіду роботи на підприємстві (16%) або одразу після закінчення навчання (16%).

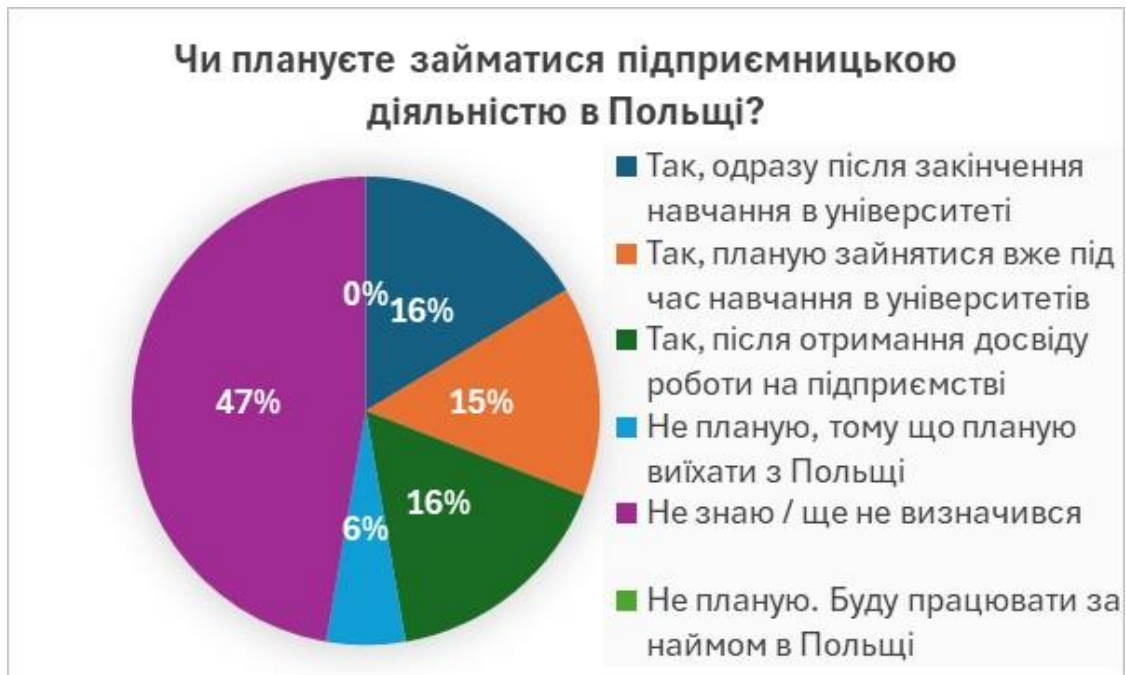

Рис.2.12. Розподіл українських студентів щодо планів займатися підприємницькою діяльністю в Польщі

4. Підприємницькі наміри в Україні. Плани щодо України переважно не визначені (85% відповідей «Не знаю / ще не визначився») (рис.2.13). Це свідчить про те, що, попри високий загальний підприємницький потенціал, конкретні плани щодо країни реалізації цих ініціатив (особливо в Україні) залишаються вкрай нечіткими та залежними від зовнішніх обставин.

Рис.2.13. Розподіл українських студентів щодо планів займатися підприємницькою діяльністю в Україні

Таким чином, досліджувана група являє собою молодий контингент, який відрізняється високим рівнем початкової підприємницької активності та мотивації, але водночас перебуває у стані глибокої міграційної та професійної невизначеності, що є ключовим контекстом для аналізу їхньої психологічної готовності, толерантності до невизначеності та локусу контролю.

Висновки до розділу 2

Масштабна освітня міграція українських громадян за кордон зумовила п'ятиразове зростання кількості студентів у західних університетах (з 21 тис. до 115 тис. осіб у 2008–2024 рр.), що має комплексні наслідки як для Польщі, так і для України. Для Польщі українські студенти становлять важливий ресурс, оскільки сприяють економічній підтримці освітнього сектору, поповнюють ринок праці та формують групу потенційних підприємців, здатних інтегруватися у місцеве бізнес-середовище. Для України ж така міграція, посилена подіями 2014 та 2022 років, означає ризик суттєвого “відтоку мізків”, що може ускладнити повоєнну реконструкцію та загострити дефіцит молодих фахівців. Динаміка переміщення українських студентів до

Польщі підтверджує її статус ключового реципієнта, який акумулює понад третину всіх українських студентів за кордоном. Найбільші прирости відбулися у кризові роки: +8 269 осіб у 2014/2015 н.р. та +12 045 осіб у 2022/2023 н.р. Це свідчить про те, що студенти, які успішно інтегрувалися в польський освітній простір, можуть стати основою розвитку малого та середнього бізнесу. Відтак дослідження їхньої психологічної готовності є важливим для прогнозування подальших міграційних тенденцій та формування ефективних програм підтримки підприємницьких компетенцій.

Емпіричне дослідження проводилося в Катовіце на базі Сілезької академії та Вищої школи управління охороною праці в листопаді 2025 р. Для комплексного аналізу психологічної готовності було використано три взаємопов'язані опитувальники, а до фінальної вибірки включалися лише ті респонденти, які надали повний набір відповідей, що забезпечило високу достовірність подальшого кореляційного та порівняльного аналізу. Усі учасники навчалися українською мовою, що було важливою умовою доступності опитувань. Методичний комплекс охоплював Короткий індекс самоактуалізації Джонса–Крендалла та Опитувальник толерантності до невизначеності С. Баднера, які дозволяють оцінити рівень особистісної зрілості, психологічної стійкості та здатності адаптуватися до нестабільних умов. Додатково був застосований опитувальник мотиваційно-ціннісних орієнтацій К. Фоменка, який визначає структуру мотивацій, пов'язаних із підприємницькою діяльністю. Окремий блок дослідження охоплював Список оцінювання міжособистісної підтримки (ISEL), що виявляє суб'єктивне відчуття доступності соціальних ресурсів, та Методики оцінки рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера, яка дозволяє встановити тип локусу контролю – зовнішній або внутрішній, що є ключовим чинником підприємницької активності.

Соціально-демографічний профіль вибірки має ряд промовистих особливостей. Студентська група характеризується домінуванням жінок (53%) та значною часткою молоді віком до 18 років (51%), серед яких переважають

першокурсники (78%). Понад половина учасників має досвід роботи (56%), а 43% уже були залучені до підприємницьких ініціатив, що свідчить про наявність базових практичних компетенцій. Водночас 57% респондентів не проходили формального навчання з підприємництва, що вказує на потенційні прогалини у професійній підготовці. Особливу увагу привертає міграційний статус: 78% мають статус UKR, що відображає їхнє перебування у вимушених умовах. Половина студентів не визначилася щодо повернення до України (51%) і майже стільки ж – щодо планів займатися підприємництвом у Польщі (47%). Невизначеність щодо започаткування бізнесу в Україні ще вища – 85% не мають чітких намірів. Отже, досліджувана група являє собою молодий контингент із високим потенціалом розвитку підприємницьких якостей, але водночас перебуває у стані вираженої міграційної та професійної невизначеності. Це підсилює актуальність аналізу їхньої психологічної готовності, толерантності до невизначеності та локусу контролю, оскільки результати дозволяють краще зрозуміти соціально-економічний потенціал української молоді, що перебуває у процесі адаптації в новому культурному та освітньому середовищі.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛЬЩІ

3.1. Дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності закордоном на основі короткого індексу самоактуалізації Джонса-Крендалла

В рамках емпіричного дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в Польщі було застосовано Короткий індекс самоактуалізації Джонса-Крендалла. Цей показник, що в середньому становить 40.22 бали, відображає рівень реалізації особистісного потенціалу, який є важливим для ініціативності та незалежності у бізнесі.

Метою статистичного аналізу було виявити, чи залежить загальний рівень самоактуалізації від основних демографічних факторів та планів на підприємництво.

Для цього використовувався дисперсійний аналіз (ANOVA) із суворим дотриманням критеріїв значущості. Отримані результати дозволили визначити стійкі характеристики особистості, які залишаються незмінними в умовах іншокультурного освітнього середовища.

На основі критеріїв статистичної значущості $p > 0.05$ та $p > 0.1$, аналіз загального показника короткого індексу самоактуалізації Джонса-Крендалла (середній бал 40.22) у вибірці українських студентів, які навчаються у Вищій школі управління охороною праці (ВШУОП) та Сілезькій академії (СА), м. Катовіце (Польща), виявив відсутність статистично значущого впливу більшості розглянутих факторів (табл.3.1).

Результати демонструють відсутність впливу демографічних факторів на короткий індекс самоактуалізації Джонса-Крендалла.

Таблиця 3.1

Загальний показник самоактуалізації українських студентів ВШУОП та СА

Фактор	p-значення	Рівень значущості	Результат
Заклад вищої освіти (ЗВО)	p=.35513	p>0.1	Вплив не підтверджено
Стать	p=.63025	p>0.1	Вплив не підтверджено
Курс навчання	p=.57633	p>0.1	Вплив не підтверджено
Плани щодо підприємницької діяльності в Польщі (розширена відповідь)	p=.38617	p>0.1	Вплив не підтверджено
Плани щодо підприємницької діяльності в Польщі (узагальнена відповідь)	p=.38612	p>0.1	Вплив не підтверджено
Плани щодо підприємницької діяльності в Україні (розширена відповідь)	p=.89298	p>0.1	Вплив не підтверджено
Плани щодо підприємницької діяльності в Україні (узагальнена відповідь)	p=.65077	p>0.1	Вплив не підтверджено
Плани щодо підприємницької діяльності (загальна відповідь)	p=.19604	p>0.1	Вплив не підтверджено

Альфа Кронбаха (або Тау-еквівалентна надійність) – коефіцієнт надійності тесту з одноразовим застосуванням, забезпечує метод вимірювання внутрішньої узгодженості тестів. Коефіцієнт часто використовується в суспільних науках та психології при побудові тестів та для перевірки їх надійності. Альфа Кронбаха коливається від 0 до 1, причому вищі значення вказують на те, що опитування або анкета є більш надійними. За нашими розрахунками Альфа Кронбаха короткого індексу самоактуалізації Джонса-Крендалла становить 0.78.

Результати дисперсійного аналізу не підтвердили наявності статистично значущих відмінностей у загальному рівні самоактуалізації між групами, виділеними за основними демографічними ознаками.

Відмінності між середніми балами студентів ВШУОП та Сілезької академії є статистично незначущими ($p=.35513 > 0.1$), незважаючи на те, що

студенти СА мали трохи вищий середній бал (рис.3.1). Це дозволяє стверджувати про гомогенність студентських груп за загальним показником самоактуалізації.

Не виявлено статистично значущих відмінностей у рівні самоактуалізації між чоловіками (0), жінками (1) та особами, які обрали відповідь "Інше / Віддаю перевагу не відповідати" (2) ($p=.63025 > 0.1$).

Порівняння студентів 1-го та 2-го курсів не показало значущого впливу курсу на загальний рівень самоактуалізації ($p=.57633 > 0.1$).

Спостерігається відсутність впливу підприємницьких намірів на загальний індекс. Аналіз загального індексу самоактуалізації в контексті планів студентів щодо майбутньої підприємницької діяльності також не виявив статистично значущого впливу:

плани щодо підприємництва в Польщі (узагальнена відповідь) – немає значущої різниці в загальному балі самоактуалізації між тими, хто планує, не планує, або не визначився з підприємницькою діяльністю в Польщі ($p=.38612$);

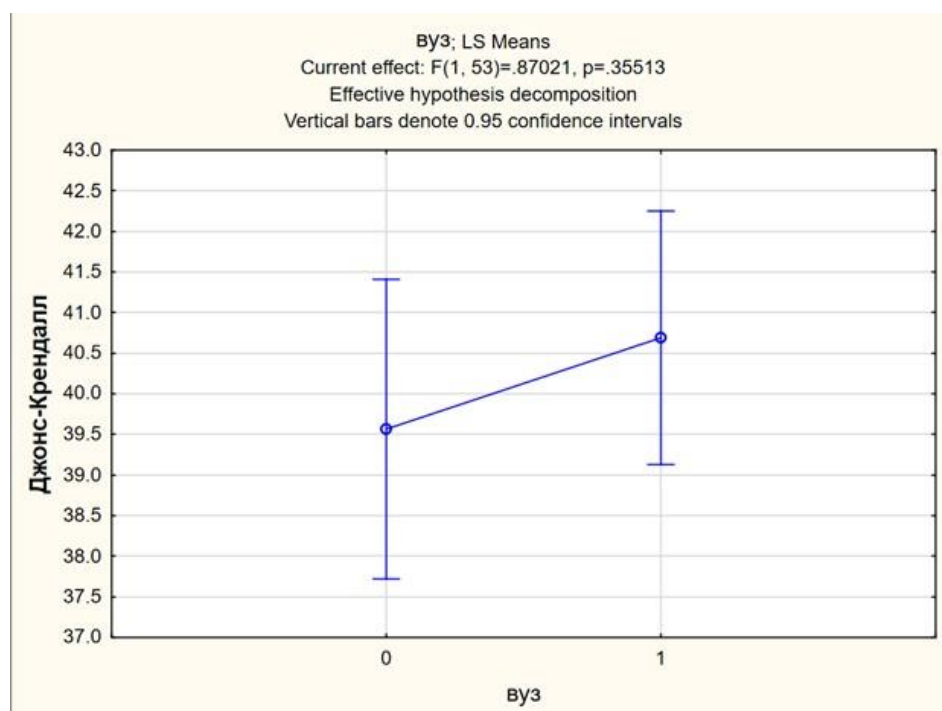

Рис.3.1. Перевірка гіпотези о рівності середніх балів для короткого індексу самоактуалізації Джонса-Крендалла в групах респондентів різних вишів (0 – ВШУОП, 1 – СА)

плани щодо підприємництва в Україні (узагальнена відповідь) – різниці у загальному рівні самоактуалізації між групами, які планують, не планують або не визначилися з підприємницькою діяльністю в Україні, також є несуттєвими ($p=.65077 > 0.1$);

загальний план підприємницької діяльності – студенти, які загалом планують займатися підприємництвом, не мають значущо вищого (або нижчого) загального рівня самоактуалізації порівняно з тими, хто не планує або не визначився ($p=.19604 > 0.1$).

Хоча загальний показник самоактуалізації виявився стійким і не залежав від більшості демографічних факторів та підприємницьких намірів, детальний аналіз дозволив виявити статистично значущий вплив окремих факторів на конкретні субшкали (аспекти) самоактуалізації.

У Короткому індексі самоактуалізації Джонса-Крендалла розглядаються наступні п'ять субшкал (факторів): «Автономія / Самостійність», «Самоприйняття та самооцінка», «Прийняття емоцій та свобода вираження», «Довіра та відповідальність у міжособистісних стосунках», «Здатність справлятися з небажаними аспектами».

Для визначення значущого впливу використовувався традиційний критерій $p < 0.05$ (95% рівень довіри) (табл.3.2).

Студенти Сілезької академії демонструють статистично значуще вищий середній бал (5.6) порівняно зі студентами Вищої школи управління охороною праці (середній бал=4.7).

Цей результат вказує на кращу психологічну стійкість та здатність до подолання труднощів у студентів СА, що є критично важливим для підприємницької діяльності.

Таблиця 3.2

Описова статистика показників психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності (N=55)

Фактор (субшкала)	Мінімальний бал	Максимальний бал	Середній бал	Відхилення	Медіана	K-т Альфа Кронбаха
1. Автономія / Самостійність	5	20	14.13	2.34	14	0.444
2. Самоприйняття та самооцінка	3	12	7.89	2.29	8	0.7
3. Прийняття емоцій та свобода вираження	2	8	5.95	1.37	6	0.127
4. Довіра та відповідальність у міжособист. стосунках	3	12	7.04	1.71	7	0.119
5. Здатність справлятися з небажаними аспектами	2	8	5.22	1.29	5	0.215

Заклад вищої освіти (0 – ВШУОП, 1 – СА) має статистично значущий вплив на субшкалу «Здатність справлятися з небажаними аспектами» ($p=.0102$) (рис.3.2).

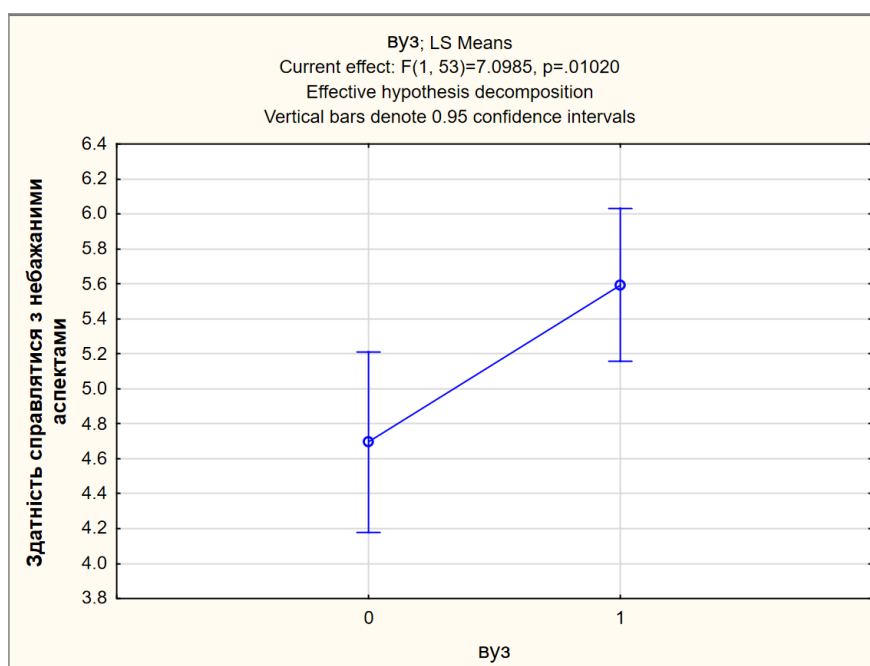

Рис.3.2. Середні показники здатності до подолання студентами труднощів (психологічної стійкості) за університетами (ВШУОП – 0, СА – 1)

Курс навчання (1 – 1 курс, 2 – 2 курс) має статистично значущий вплив на дві субшкали: «Автономія / Самостійність» та «Здатність справлятися з небажаними аспектами» (табл. 3.2., рис.3.3, рис.3.4).

Таблиця 3.2

Середні показники субшкал «Автономія / самостійність» та «Здатність справлятися з небажаними аспектами» студентів за курсом навчання (1 курс – 0, 2 курс – 1)

Субшкала	р-значення	Опис впливу
Автономія / Самостійність	$p=.03073$	Студенти 1 курсу мають статистично значуще вищий середній бал (14.5) порівняно зі студентами 2 курсу (12.8). Це може відображати зниження відчуття самостійності після першого року навчання через адаптацію до системи або академічні вимоги.
Здатність справлятися з небажаними аспектами	$p=.00791$	Студенти 2 курсу демонструють статистично значуще вищий середній бал (6.1) порівняно зі студентами 1 курсу (5.0). Це свідчить про прогресивний розвиток психологічної стійкості та навичок подолання проблем протягом навчання.

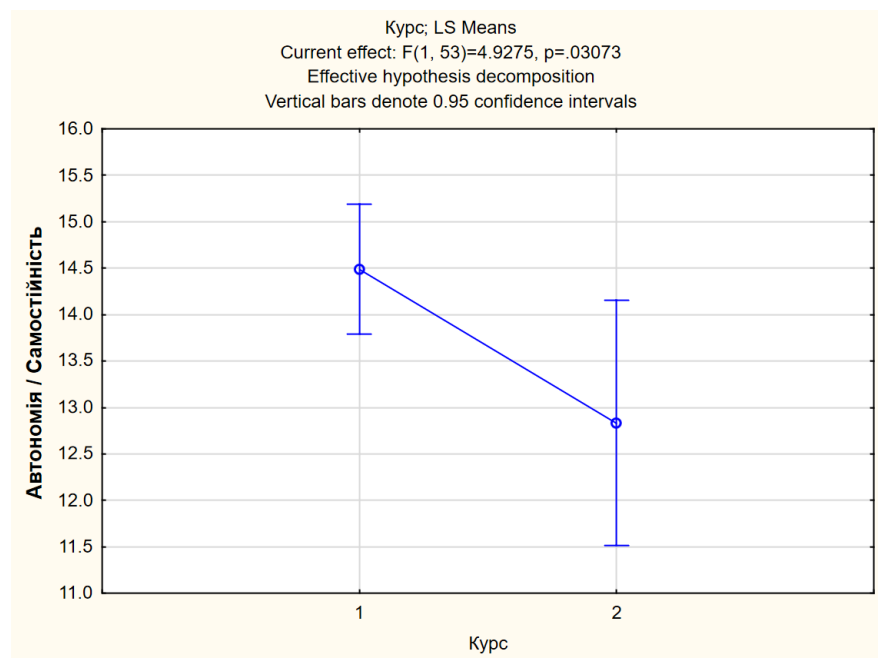

Рис.3.3. Середні показники шкали «Автономія / самостійність» студентів за курсом навчання (1 курс – 0, 2 курс – 1)

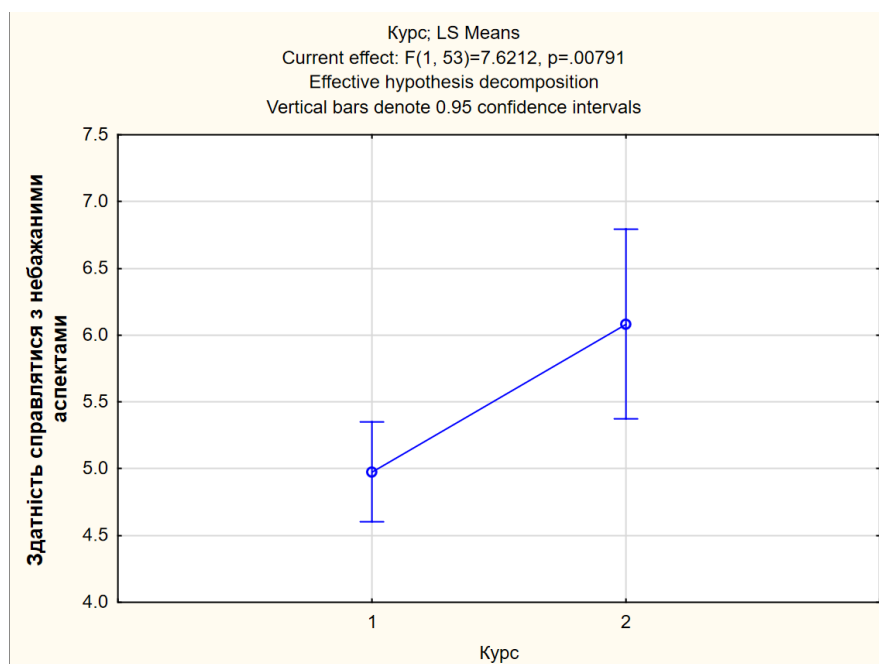

Рис.3.4. Середні показники шкали «Здатність справлятися з небажаними аспектами» студентів за курсом навчання (1 курс – 0, 2 курс – 1)

Субшкали «Самоприйняття та самооцінка», «Прийняття емоцій та свобода вираження», «Довіра та відповідальність у міжособистісних стосунках» не виявили статистично значущого впливу жодного з розглянутих факторів, що підкреслює їхню стійкість у вибірці.

Плани щодо підприємницької діяльності в Україні (1 – так, 2 – не планую, 3 – не знаю / ще не визначився) мають статистично значущий вплив на одну субшкалу – субшкалу «Здатність справлятися» (табл.3.3, рис.3.5).

Детальний аналіз субшкал Короткого індексу самоактуалізації Джонса-Крендалла у вибірці українських студентів у Польщі дозволив виявити наступні ключові закономірності. Найбільш чутливою субшкалою виявилася "Здатність справлятися з небажаними аспектами", оскільки на неї було зафіксовано статистично значущий вплив усіх трьох розглянутих факторів: Закладу вищої освіти (ЗВО), Курсу навчання та Планів щодо підприємництва в Україні.

Таблиця 3.3

Середні показники субшкали «Здатність справлятися з небажаними аспектами» студентів за планами щодо підприємницької діяльності (1 – Планую, 2 – Не планую, 3 – Не знаю / ще не визначився)

Субшкала	р-значення	Опис впливу
Здатність справлятися з небажаними аспектами	p=.02537	Група студентів, які не планують займатися підприємницькою діяльністю в Україні (2), має статистично значуще нижчий середній бал (3.7) порівняно з групою "Так" (1) (6.2) та групою "Не знаю / ще не визначився" (3) (5.2). Це вказує на те, що низька стійкість до труднощів може бути одним із вагомих факторів відмови від підприємницьких намірів.

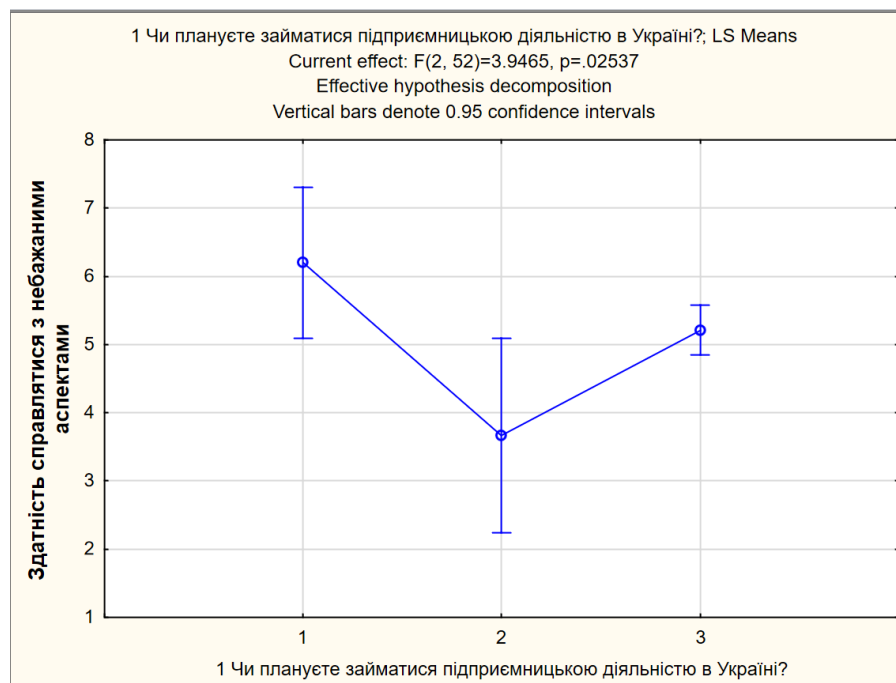

Рис.3.5. Середні показники шкали «Здатність справлятися з небажаними аспектами» студентів за планами щодо підприємницької діяльності в Україні (Так – 1, Ні – 2, Не визначився – 3)

Водночас, субшкала «Автономія / Самостійність» була єдиною, де було виявлено значуще зниження середнього показника при переході студентів з 1-го на 2-й курс. На противагу цим змінним, такі субшкали, як «Самоприйняття та самооцінка», «Прийняття емоцій та свобода вираження» та «Довіра та

відповідальність у міжособистісних стосунках», не продемонстрували статистично значущого впливу жодного з проаналізованих факторів (ЗВО, Курс, Плани на підприємництво), що свідчить про їхню відносну психологічну стійкість та стабільність у цій вибірці.

3.2. Визначення психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном на основі методик «Виявлення толерантності до невизначеності» С. Баднера та «Мотиваційно-ціннісні орієнтації на підприємницьку діяльність» К. Фоменка

Для оцінки психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності за кордоном проаналізуємо результати опитувальника «Виявлення толерантності до невизначеності» С. Баднера для тієї ж вибірки українських студентів у Польщі (N=55). Варто зазначити, що показники за цим опитувальником традиційно інтерпретуються як інтолерантність до невизначеності: чим вищий бал, тим вища інтолерантність (нижча толерантність).

Надійність тесту (Альфа Кронбаха) становить $\alpha = 0.8$ для 16 запитань, що вважається добрим показником внутрішньої узгодженості тесту ($0.8 < \alpha < 0.9$).

Загальна вибірка (N=55) демонструє наступний розподіл за рівнями інтолерантності:

висока толерантність (нижче норми) (16–43 бали) – 3 респонденти;

середній (нормативний) рівень (44–48 балів) – 0 респондентів;

висока інтолерантність (вище норми) (49–112 балів) – 52 респонденти.

Переважає більшість (52 з 55) українських студентів демонструє високий рівень інтолерантності до невизначеності, що є важливим психологічним бар'єром для успішної підприємницької діяльності, особливо в умовах іншокультурного середовища.

1. Фактори, що не мають статистично значущого впливу ($p > 0.05$ та $p > 0.1$). Аналіз дисперсії (ANOVA) не виявив статистично значущих

відмінностей у рівні інтолерантності до невизначеності ($p > 0.05$) за наступними факторами (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Фактор	p-значення	Опис впливу (незначущий)
Заклад вищої освіти (ЗВО)	p=.34086	Відмінності між студентами ВШУОП (0) (74.7) та СА (1) (71.3) є статистично незначущими, що підтверджує гомогенність студентських груп за цим показником.
Стать	p=.63000	Стать (чол./жін./інше) не чинить статистично значущого впливу на рівень інтолерантності до невизначеності.
Курс навчання	p=.83356	Перехід з 1-го на 2-й курс не призводить до статистично значущої зміни рівня інтолерантності до невизначеності.
Плани щодо підприємництва в Польщі (уагальнена відповідь)	p=.99830	Студенти, які планують, не планують або не визначилися з підприємництвом у Польщі, демонструють однаковий рівень інтолерантності до невизначеності.
Плани щодо підприємництва (загальна відповідь)	p=.93635	Загальні наміри займатися підприємництвом не корелюють значуще з рівнем інтолерантності до невизначеності.

2. Фактори, що мають статистично значущий вплив ($p \leq 0.05$). Виявлено статистично значущий вплив планів щодо підприємницької діяльності в Україні на рівень інтолерантності до невизначеності (табл.3.5).

Результати аналізу відповідей українських студентів за опитувальником С.Баднера жлзволяють зробити висновки, що абсолютна більшість українських студентів у Польщі демонструє високий рівень інтолерантності до невизначеності, що є значним психологічним викликом для успішної адаптації та започаткування бізнесу в нестабільних умовах.

Рівень толерантності до невизначеності є критичним предиктором підприємницьких планів, особливо пов'язаних з поверненням на батьківщину.

Студенти, які мають найнижчу інтолерантність (найвищу толерантність), схильні обирати підприємництво онлайн під час навчання.

Таблиця 3.5

Фактор	p-значення	Опис значущого впливу
Плани щодо підприємництва в Україні (розширена відповідь)	p=.00195	Спостерігається високо значущий вплив ($p < .01$). Найвищий рівень толерантності (найнижчий бал інтолерантності) мають студенти, які планують займатися підприємництвом онлайн вже під час навчання (2) (32). Найвища інтолерантність (найвищий бал) спостерігається у тих, хто планує підприємництво одразу після закінчення університету та повернення додому (1) (77 балів).
Плани щодо підприємництва в Україні (узагальнена відповідь)	p=.00427	Спостерігається високо значущий вплив ($p < .01$). Група, яка планує підприємницьку діяльність в Україні (1) (55 балів), демонструє нижчий рівень інтолерантності (вищу толерантність) порівняно з групою, яка не планує (2) (67 балів), та групою, яка не визначилася (3) (75 балів).

Група, яка найбільше планує підприємництво в Україні (узагальнена відповідь), має значуще вищу толерантність (нижчу інтолерантність) порівняно з тими, хто не планує або не визначився (рис.3.6).

Це підкреслює, що саме толерантність до невизначеності є ключовим внутрішнім ресурсом, що мотивує до підприємництва.

Для поглибленого вивчення психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в умовах іншокультурного середовища було застосовано методика «Мотиваційно-ціннісні орієнтації на підприємницьку діяльність» К. Фоменка. Цей опитувальник дозволив визначити ієрархію внутрішніх спонукальних сил та ціннісних пріоритетів, які лежать в основі намірів студентів займатися бізнесом. Отримані результати є важливими для розуміння того, які саме мотиви – чи то прагнення до фінансового успіху, незалежності, самореалізації, чи, навпаки, мотиви вимушеності – переважають у молодих фахівців, які здобувають освіту за кордоном і розглядають підприємництво як свою професійну траєкторію.

Аналіз проводився на фінальній аналітичній вибірці з N=55 студентів, що забезпечує надійність емпіричних узагальнень.

Рис.3.6. Середній показник інтолерантності студентів за планами щодо підприємницької діяльності в Україні

(1 – Так, одразу після закінчення університету та повернення додому; 2 – Так, планую зайнятися підприємницькою діяльністю онлайн вже під час навчання; 3 – Так, після отримання досвіду роботи на підприємстві в Україні; 4 – Так, після отримання досвіду роботи на підприємстві в Польщі та після повернення до України; 5 – Не планую. Буду працювати за наймом в Україні; 6 – Не знаю / ще не визначився)

Середній бал за всіма шкалами становить 21. Аналіз середніх балів за 10 шкалами дозволив визначити ієрархію мотиваційно-ціннісних орієнтацій у студентів (табл.3.6).

Провідними мотивами, що спонукають українських студентів до потенційної підприємницької діяльності в іншокультурному середовищі, є мотиви «Комерційного успіху» (27.5 балів), «Свободи і самостійності» (27.0 балів) та «Самореалізації» (26.8 балів). Це свідчить про внутрішній, орієнтований на розвиток та досягнення, характер їхньої готовності до бізнесу. При цьому мотиви, пов'язані з необхідністю або зовнішнім тиском, такі як «Мотиви вимушеності» (21.0 балів), займають найнижчу позицію в рейтингу.

Таблиця 3.6

Ієрархія мотиваційно-ціннісних орієнтацій у студентів-українців

Шкала мотивів	Середній бал (з 35)	Оцінка
1. Мотиви комерційного успіху	27.5	Домінуючий
2. Мотиви свободи і самостійності	27.0	Домінуючий
3. Мотиви самореалізації	26.8	Домінуючий
4. Афіліативні мотиви	25.7	Високий
5. Мотиви ризику	24.5	Високий
6. Мотиви інноваційності	24.4	Високий
7. Мотиви самоствердження	23.5	Вище середнього
8. Мотиви влади	21.8	Середній
9. Глорістичні мотиви	21.7	Середній
10. Мотиви вимушеності	21.0	Середній

Більшість факторів соціально-демографічного профілю студентів (стать, курс навчання) та підприємницьких намірів (як у Польщі, так і в Україні) не чинять статистично значущого впливу на жодну з мотиваційних шкал.

Єдиний статистично значущий вплив ($p < 0.05$) був виявлений за фактором «Заклад вищої освіти» (ЗВО) на шкалу «Мотиви влади» (табл.3.7, рис.3.7).

Таблиця 3.7

Вплив фактору «Заклад вищої освіти» на шкалу «Мотиви влади»

Фактор	p-значення	Опис впливу
Заклад вищої освіти (ЗВО) (0 – ВШУОП, 1 – СА)	$p=.04249$	Студенти Сілезької академії (СА) (1) демонструють статистично значуще вищий середній рівень Мотивів влади (≈ 23.0 балів) порівняно зі студентами Вищої школи управління охороною праці (ВШУОП) (0) (≈ 20.0 балів).

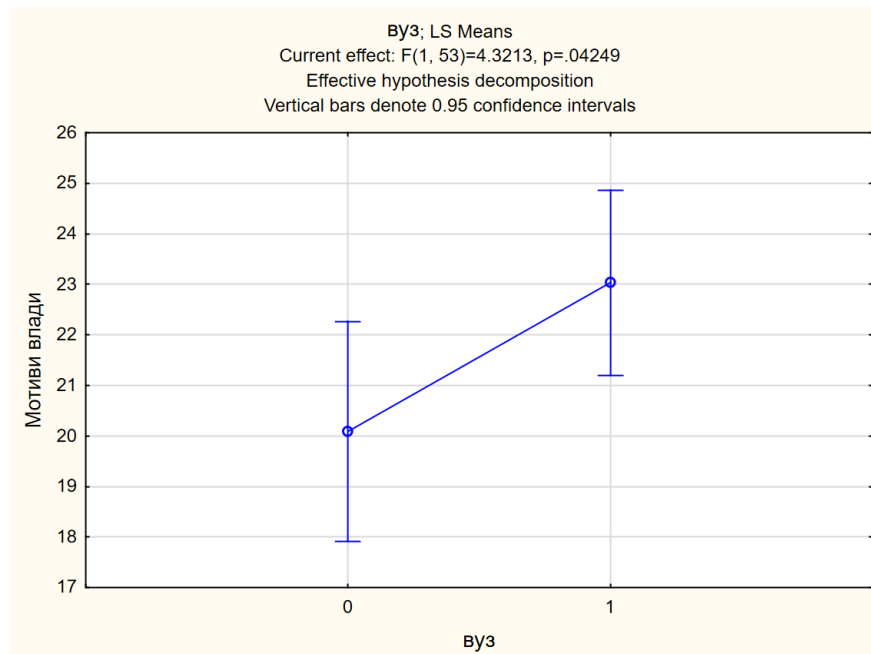

Рис.3.7. Вплив фактору «Заклад вищої освіти» на шкалу «Мотиви влади»
(0 – ВШУОП, 1 – СА)

Таким чином, статистично значущий вплив був виявлений лише за одним показником: студенти Сілезької академії більш орієнтовані на владу та вплив як мотивацію для підприємництва, порівняно зі студентами Вищої школи управління охороною праці. Всі інші 9 мотиваційних орієнтацій є гомогенними для ЗВО, а також не залежать від статі, курсу навчання або детальних планів щодо підприємницької діяльності.

3.3. Аналіз психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності закордоном на основі методики ISEL та методики визначення рівня суб'єктивного контролю” Дж. Роттера

Наступним етапом дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в Польщі став аналіз Списку оцінювання міжособистісної підтримки (ISEL) С. Коена, Р.Мермельштейна, Т. Камарка та Х. Хобермана. Оцінка рівня сприйняття соціальної підтримки є критично важливою, оскільки вона виступає ключовим ресурсом для

подолання стресу, характерного для підприємництва та адаптації в іншокультурному середовищі.

Методика ISEL дозволяє виміряти чотири функціональні типи підтримки: оціночну, матеріальну, підтримку самооцінки та підтримку приналежності.

Результати цього аналізу дають змогу визначити, наскільки надійною є соціальна мережа студентів та які саме види підтримки є найбільш вразливими чи, навпаки, стійкими у контексті їхніх демографічних характеристик та підприємницьких намірів. Загальна надійність методики у даній вибірці (N=55) є відмінною ($\alpha = 0.929$ для 40 запитань). Середній бал за всіма 40 запитаннями становить 25.

Таблиця 3.8

Середні показники міжособистісної підтримки

Субшкала	Середній бал (з 40)	α Кронбаха	Відхилення
Матеріальна підтримка	22.11	0.806 (Добре)	5.86
Підтримка самооцінки	21.76	0.667 (Сумнівно)	4.45
Підтримка приналежності	21.45	0.786 (Достатньо)	5.56
Оціночна підтримка	21.09	0.795 (Достатньо)	5.74

Студенти оцінюють найвище «Матеріальну підтримку» (середній бал 22.11), що може бути пов'язано з їхнім статусом студентів-мігрантів, для яких ресурси та практична допомога є особливо важливими. Найнижчий середній показник зафіксовано за «Оціночною підтримкою» (21.09).

Аналіз дисперсії виявив кілька значущих впливів демографічних факторів на сприйняття міжособистісної підтримки:

1) Стать є фактором, що значуще впливає на дві з чотирьох субшкал:

матеріальна підтримка – виявлено тенденцію до значущого впливу ($p=.06355$). Жінки (1) демонструють тенденцію до найнижчого сприйняття «Матеріальної підтримки» порівняно з чоловіками (0) та групою "Інше" (2) (рис.3.8);

підтримка приналежності – виявлено тенденцію до значущого впливу ($p=.07671$). Група "Інше / Не відповідати" (2) демонструє тенденцію до найвищого сприйняття «Підтримки приналежності», тоді як жінки (1) мають тенденцію до найнижчого середнього показника (рис.3.9).

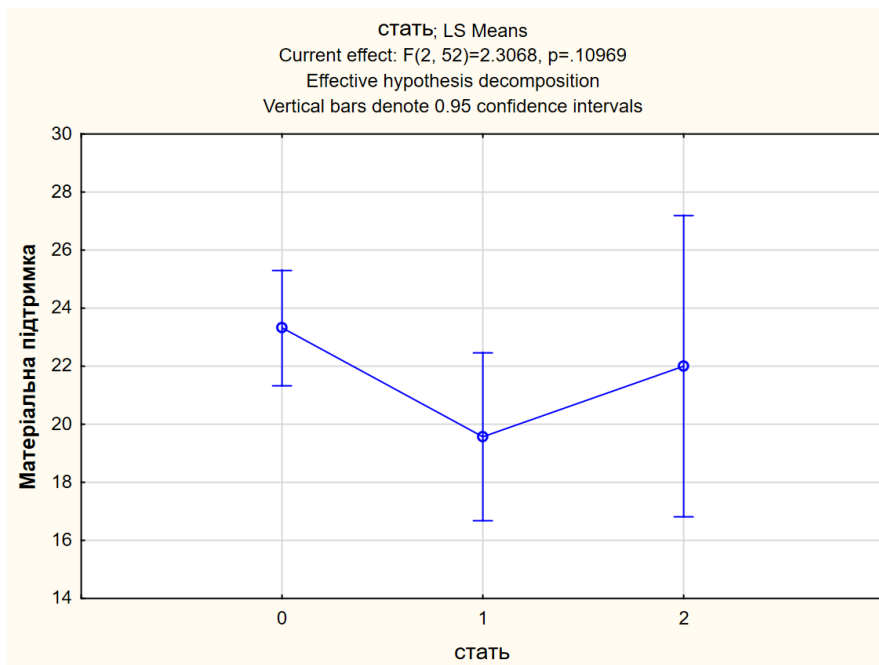

Рис.3.8. Вплив фактору «Стать» на субшкалу «Матеріальна підтримка»
(0 – чоловіки, 1 – жінки, 2 – інше)

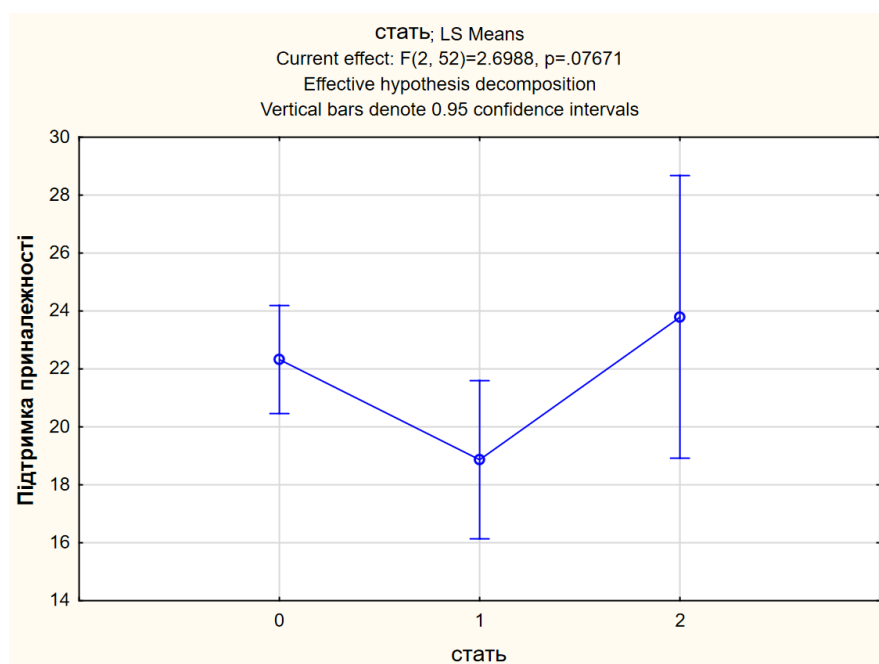

Рис.3.9. Вплив фактору «Стать» на субшкалу «Підтримка приналежності»
(0 – чоловіки, 1 – жінки, 2 – інше)

Аналіз даних за Списком оцінювання міжособистісної підтримки (ISEL) показав, що більшість факторів не має статистично значущого впливу на сприйняття підтримки українськими студентами в Польщі (табл.3.9).

Таблиця 3.9

Фактори, що не мають статистично значущого впливу ($p > 0.1$)

Фактор	Субшкала	p-значення	Результат (незначущий)
Заклад вищої освіти (ЗВО)	Оціночна підтримка	$p=.89239$	Вплив не підтверджено
Заклад вищої освіти (ЗВО)	Матеріальна підтримка	$p=.76730$	Вплив не підтверджено
Заклад вищої освіти (ЗВО)	Підтримка самооцінки	$p=.57034$	Вплив не підтверджено
Заклад вищої освіти (ЗВО)	Підтримка приналежності	$p=.68097$	Вплив не підтверджено
Курс навчання	Усі субшкали	$p=.53720$ - $p=.73118$	Вплив не підтверджено
Плани щодо підприємництва в Україні (узагальнена відповідь)	Усі субшкали	$p=.23763$ - $p=.69964$	Вплив не підтверджено

Зокрема, було встановлено, що Заклад вищої освіти (ЗВО) не чинить значущого впливу на жоден з чотирьох типів підтримки: Оціночну ($p=.89239$), Матеріальну ($p=.76730$), Підтримку самооцінки ($p=.57034$) та Підтримку приналежності ($p=.68097$), що свідчить про гомогенність студентських груп різних вишів за цими показниками.

Також не було виявлено значущого впливу фактору «Курс навчання» ($p=.53720$ - $p=.73118$) на жодну із субшкал. Крім того, узагальнені плани щодо підприємництва в Україні також не є статистично значущим чинником, що впливає на рівень міжособистісної підтримки, яку сприймають студенти ($p=.23763$ - $p=.69964$).

Ці результати підкреслюють, що відчуття соціальної підтримки є стійким і незалежним від академічного середовища (ЗВО, курс) та загальних підприємницьких намірів студентів.

Таким чином, українські студенти у Польщі вище за все оцінюють матеріальну підтримку, що є очікуваним у ситуації фінансової та ресурсної адаптації за кордоном. Стать є значущим фактором для сприйняття емоційної підтримки. Жінки демонструють тенденцію до нижчого сприйняття як Підтримки самооцінки ($p=.06355$), так і Підтримки приналежності ($p=.07671$). Це може вказувати на підвищену вразливість цієї групи в іншокультурному середовищі, що є важливим моментом для психологічної роботи. Сприйняття міжособистісної підтримки виявилось стійким щодо ЗВО та курсу навчання, а також не пов'язаним зі значущим впливом намірів щодо підприємницької діяльності.

Після дослідження зовнішнього психологічного ресурсу – міжособистісної підтримки (ISEL) – дослідження переходить до оцінки ключового внутрішнього фактора психологічної готовності до підприємництва – рівня суб'єктивного контролю (РСК) за методикою Дж. Роттера.

Локус контролю визначає, наскільки людина вважає себе відповідальною за результати свого життя, що безпосередньо корелює з ініціативністю, прийняттям ризиків та самостійністю, необхідними для ведення бізнесу.

Інтернальний тип контролю (високий РСК) є предиктором успіху в підприємницькій діяльності, тоді як екстернальний (низький РСК) може бути психологічним бар'єром.

Таким чином, аналіз РСК дасть змогу оцінити внутрішню віру студентів у свою здатність впливати на події в іншокультурному середовищі.

Нормативним значенням для більшості шкал (за шкалою стенів) є 5.5 стенів. Відхилення праворуч (> 5.5 стенів) свідчить про інтернальний тип контролю (РСК), а відхилення ліворуч (< 5.5 стенів) – про екстернальний тип.

Аналіз кількісного розподілу студентів за типами контролю за 7 шкалами показав стійке домінування екстернального типу (табл.3.10, рис.3.10).

Таблиця 3.10

Розподіл студентів за типами контролю

Шкала (скорочення)	Кількість студентів з Екстернальністю (<5.5 стевів)	Кількість студентів з Інтернальністю (>5.5 стевів)
Ізаг. (Загальна інтернальність)	52	3
Ід (Досягнення)	43	12
Ін (Невдачі)	51	4
Іс (Сімейні стосунки)	48	7
Ів (Виробничі відносини)	55	0
Ім (Міжособистісні відносини)	34	21
Ізд (Здоров'я)	39	16

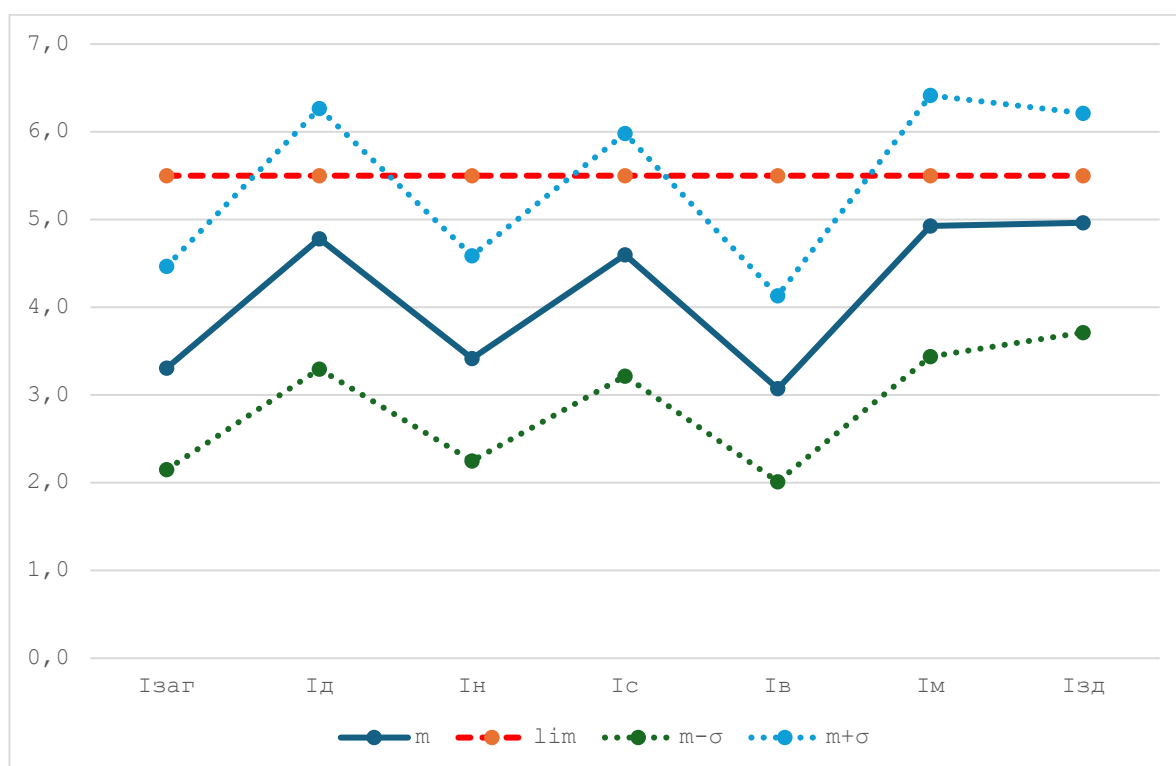

Рис.3.10. Розподіл студентів за типами контролю

Заклад вищої освіти, в якому навчаються студенти-українці, як і всі інші фактори, не впливає на показник загальної інтернальності (рис.3.11).

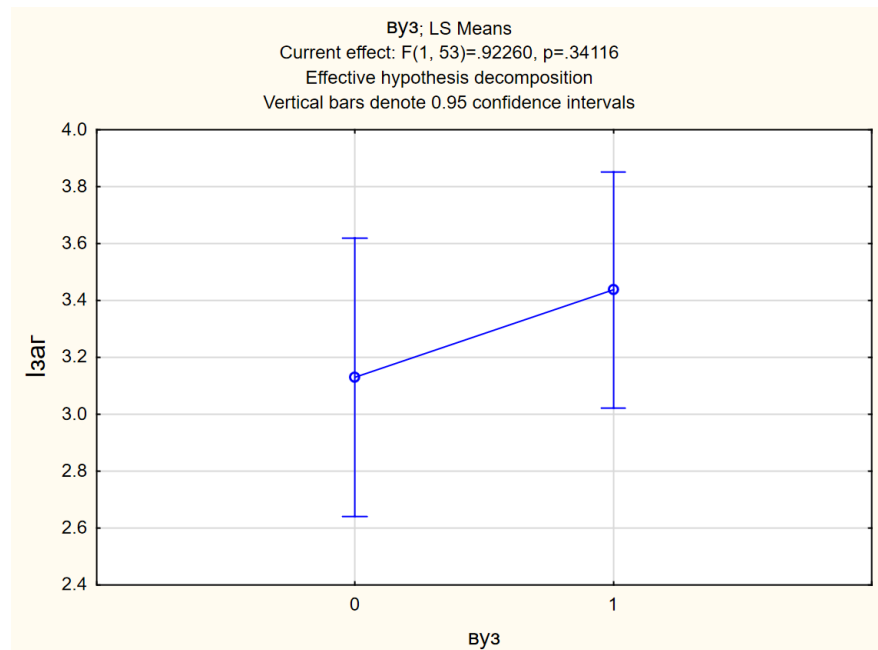

Рис.3.10. Відсутність впливу ЗВО на Ізаг

Абсолютна більшість студентів (52 з 55) демонструє низький рівень суб'єктивного контролю (Екстернальність) за шкалою Загальної інтернальності (Ізаг.) та Інтернальності у галузі невдач (Ін.). Це означає, що вони схильні приписувати більшість значущих подій, а також причини власних невдач, зовнішнім силам (випадку, іншим людям).

Найбільш виражена екстернальність спостерігається за шкалою Інтернальності у галузі виробничих відносин (Ів), де усі 55 студентів схильні приписувати важливіше значення зовнішнім обставинам (керівництву, співробітникам, везінню).

Відносно найвищий рівень інтернальності спостерігається за шкалою Міжособистісних відносин (Ім), де 21 студент (майже 38%) вважає себе здатним контролювати свої стосунки з іншими людьми.

Аналіз дисперсії (ANOVA) середніх стенів за шкалами РСК виявив статистично значущий вплив лише на деякі аспекти контролю:

ЗВО (0 – ВШУОП, 1 – СА) має тенденцію до значущого впливу на Інтернальність у сімейних стосунках (Іс). Для даного показника $p=.08478$. Це свідчить про те, що студенти Сілезької академії (1) демонструють тенденцію

до вищого рівня Інтернальності у сімейних стосунках (4.9 стенів) порівняно зі студентами ВШУОП (0) (приблизно 4.2 стенів). Це вказує на те, що студенти СА частіше відчувають відповідальність за події у своєму сімейному житті.

Стать (0 – чоловік, 1 – жінка, 2 – інше) має статистично значущий вплив на Інтернальність стосовно здоров'я. Для показника Ізд (Здоров'я) $p=.04097$. Жінки демонструють статистично значуще вищий рівень Інтернальності стосовно здоров'я (приблизно 5.6 стенів) порівняно з чоловіками (приблизно 4.7 стенів). Це свідчить про те, що жінки частіше вважають себе відповідальними за свій стан здоров'я та одужання.

Плани щодо підприємництва в Україні (1 – Так, 2 – Не планую, 3 – Не знаю) мають тенденцію до значущого впливу на Інтернальність у сімейних стосунках. Група студентів, яка планує займатися підприємництвом в Україні (приблизно 4.6 стенів), демонструє тенденцію до нижчої інтернальності порівняно з тими, хто не планує (приблизно 6.3 стенів). Це парадоксальний результат, оскільки підприємці мають бути більш інтернальними.

Плани щодо підприємництва в Польщі (1 – Так, 2 – Не планую, 3 – Не знаю) мають тенденцію до значущого впливу на Інтернальність у галузі досягнень (рис.3.12).

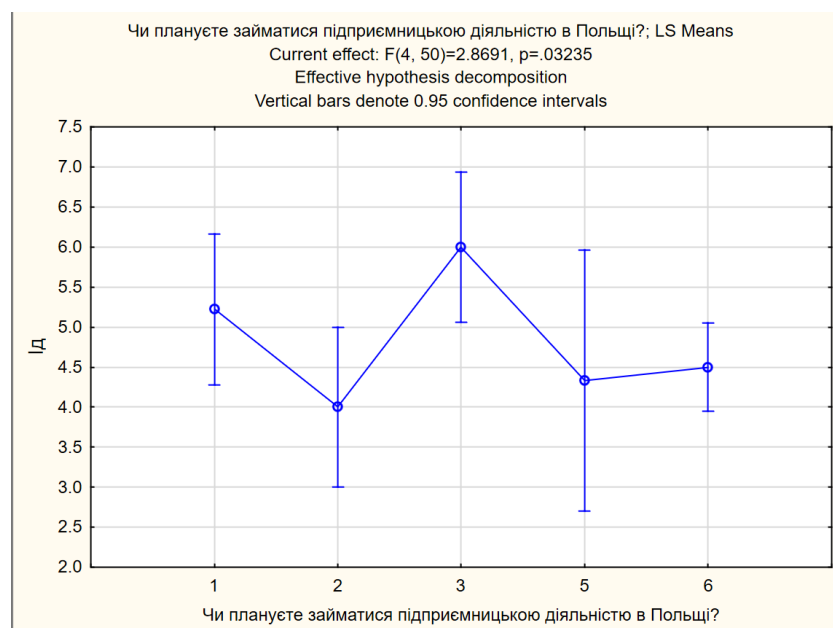

Рис.3.12. Вплив планів щодо підприємництва в Україні на інтернальність у галузі досягнень Ід

Аналіз результатів за методикою РСК виявив, що вибірка українських студентів характеризується переважно екстернальним типом локусу контролю (низький РСК), що свідчить про низьку суб'єктивну готовність до підприємницької діяльності. Ця тенденція особливо виражена в аспекті виробничих відносин, де зафіксовано 100% екстернальність, що підтверджує схильність респондентів вважати себе нездатними контролювати розвиток подій і приписувати невдачі зовнішнім силам. У той же час, була виявлена гендерна відмінність, оскільки жінки демонструють значно вищу інтернальність у ставленні до здоров'я, що вказує на їхню більшу відповідальність за власне самопочуття. При цьому, загальний показник РСК та інтернальність у галузі досягнень, невдач та міжособистісних відносин виявилися стійкими показниками і не залежали від впливу ЗВО, статі та курсу навчання. Нарешті, спостерігається парадоксальна тенденція у підприємницьких намірах – студенти, які планують займатися бізнесом в Україні, демонструють дещо нижчу інтернальність у сімейних стосунках порівняно з тими, хто не має таких планів.

Висновки до розділу 3

Емпіричне дослідження психологічної готовності українських студентів, які навчаються у Вищій школі управління охороною праці та Сілезькій академії у Катовіце (Польща), проводилося на аналітичній вибірці з N=55 респондентів. Дослідження охопило п'ять ключових психологічних сфер, використовуючи методики Джонса-Крендалла, Баднера, Фоменка, ISEL та Роттера, що дозволило комплексно оцінити внутрішні та зовнішні ресурси готовності до підприємницької діяльності в іншокультурному середовищі.

Загальний рівень самоактуалізації (за методикою самоактуалізації та підприємницької стійкості – Короткий індекс Джонса-Крендалла) українських студентів виявився стійким і не мав статистично значущого зв'язку з основними демографічними факторами (ЗВО, стать, курс) та загальними планами щодо підприємництва. Однак, детальний аналіз субшкал виявив

критичні відмінності. Субшкала "Здатність справлятися з небажаними аспектами" виявилася найбільш чутливою і значущою. Студенти Сілезької академії демонструють вищу стійкість до труднощів ($p=.01020$). При цьому, група студентів, які не планують займатися підприємницькою діяльністю в Україні, має статистично значуще нижчий рівень цієї здатності ($p=.02537$), що підтверджує, що психологічна стійкість є ключовим внутрішнім предиктором підприємницьких намірів. Крім того, виявлено, що показник "Автономія / Самостійність" значуще знижується на 2-му курсі порівняно з 1-м курсом ($p=.03073$), що може відображати адаптаційні труднощі або вплив освітнього процесу, який вимагає підпорядкування².

Аналіз ієрархії підприємницьких мотивів (мотиваційно-ціннісні орієнтації за К. Фоменком) показав, що українські студенти керуються переважно внутрішніми мотивами розвитку та досягнення, що є позитивним прогностичним фактором. Домінуючими виявилися Мотиви комерційного успіху (27.5 балів), Мотиви свободи і самостійності (27.0 балів) та Мотиви самореалізації (26.8 балів). Найменш вираженими є Мотиви вимушеності (21.0 балів), що свідчить про добровільний, а не вимушений характер підприємницьких намірів. Єдиний статистично значущий вплив був зафіксований на Мотиви влади: студенти Сілезької академії демонструють значуще вищий рівень цієї мотивації, ніж студенти ВШУОП ($p=.04249$).

Результати за опитувальником Баднера вказують на серйозний психологічний бар'єр: переважна більшість студентів (52 з 55) демонструє високий рівень інтолерантності до невизначеності (бали вище норми), що є проблематичним для підприємництва, особливо в нестабільному іншокультурному контексті. Проте, саме толерантність до невизначеності виявилася критичним предиктором конкретних підприємницьких планів, особливо пов'язаних з Україною. Студенти, які планують займатися бізнесом онлайн вже під час навчання, мають значно вищу толерантність (нижчу інтолерантність) до невизначеності ($p=.00195$).

Аналіз рівня суб'єктивного контролю (за Дж. Роттером) виявив найнижчу внутрішню готовність до підприємництва: вибірка характеризується переважно екстернальним типом локусу контролю. Найбільш загрозлива екстернальність виявлена за шкалою Інтернальності у галузі виробничих відносин (Ів), де 100% студентів схильні приписувати результати зовнішнім факторам (керівництву, везінню). Це свідчить про низьку віру у власну здатність контролювати професійне життя, що є фундаментальним бар'єром для підприємницької ініціативи. Цікаво, що спостерігається парадоксальна тенденція ($p=.08334$): ті, хто планує підприємництво в Україні, демонструють дещо нижчу інтернальність у сімейних стосунках порівняно з тими, хто не планує, що суперечить очікуванням. Також виявлено значущу гендерну відмінність: жінки демонструють значно вищу інтернальність у ставленні до здоров'я ($p=.04097$).

Сприйняття соціальної підтримки (ISEL) загалом є стабільним, але найвище студенти оцінюють Матеріальну підтримку (22.11 балів), що відображає пріоритет ресурсних потреб в іншокультурному середовищі. Стать виявилася значущим фактором, що впливає на емоційні аспекти підтримки: жінки продемонстрували тенденцію до нижчого сприйняття як Підтримки самооцінки ($p=.06355$), так і Підтримки приналежності ($p=.07671$). Це вказує на підвищену вразливість жіночої частини вибірки в емоційній та соціальній сферах в умовах міграції.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження психологічної готовності українських студентів до підприємницької діяльності в умовах іншокультурного середовища (на прикладі закладів вищої освіти Республіки Польща) дозволило досягти поставленої мети, здійснити теоретичне узагальнення та комплексний багатофакторний статистичний аналіз усіх п'яти психодіагностичних методик, застосованих на фінальній аналітичній вибірці N=55 респондентів. Результати дослідження не лише підтвердили гіпотезу про складну, багатокомпонентну структуру цієї готовності, але й виявили низку статистично значущих відмінностей та ключових психологічних бар'єрів, які можуть суттєво гальмувати успішну реалізацію підприємницьких намірів студентів.

Теоретико-методологічний аналіз підтвердив, що психологічна готовність до підприємництва є інтегральним особистісним утворенням, яке включає мотиваційно-ціннісні, когнітивно-вольові, емоційно-регулятивні та поведінкові компоненти. Для студентів в умовах міграції та іноземного освітнього середовища критично важливими є самоактуалізація як внутрішня рушійна сила, толерантність до невизначеності як когнітивна стійкість, інтернальний локус контролю як відчуття відповідальності та міжособистісна підтримка як зовнішній ресурс.

Аналіз мотиваційно-ціннісних орієнтацій на підприємницьку діяльність (К. Фоменко) виявив, що мотиваційний профіль студентів є переважно внутрішнім та орієнтованим на розвиток. Провідними мотивами є комерційний успіх, свобода і самостійність та самореалізація. Мотиви вимушеності займають найнижчу позицію, що свідчить про добровільний характер підприємницьких намірів. Єдиний значущий вплив факторів було зафіксовано на мотиви влади, де студенти Сілезької академії демонструють вищі показники порівняно зі студентами Вищої школи управління охороною праці ($p=.04249$).

Дослідження самоактуалізації (індекс Джонса-Крендалла) показало, що загальний рівень цього показника є відносно стійким і не залежить від

більшості демографічних факторів. Проте, аналіз субшкал виявив дві критично важливі залежності. Перша – здатність справлятися з небажаними аспектами є ключовим внутрішнім предиктором намірів – цей показник значуще нижчий у тих студентів, які не планують займатися підприємництвом в Україні ($p=.02537$). Це підкреслює, що саме психологічна стійкість до труднощів є однією з головних внутрішніх умов формування підприємницької інтенції. Друга – виявлено значуще зниження показника автономія / самостійність при переході з 1-го на 2-й курс ($p=.03073$), що може свідчити про тиск освітнього середовища або посилення залежності після початкового етапу адаптації.

Було ідентифіковано два головні психологічні бар'єри у структурі готовності українських студентів. Перший – Інтолерантність до невизначеності (С. Баднер). Абсолютна більшість респондентів (52 з 55) демонструє високий рівень інтолерантності, що є серйозною перешкодою для ризикової, інноваційної діяльності та роботи в нестабільних умовах. Проте, саме толерантність до невизначеності виявилася найбільш значущим предиктором конкретних підприємницьких планів – студенти, які планують займатися бізнесом онлайн вже під час навчання, мають найнижчий рівень інтолерантності ($p=.00195$), що підтверджує взаємозв'язок між когнітивною стійкістю та готовністю до негайної підприємницької дії. Другий бар'єр – екстернальний локус контролю (Дж. Роттер). Вибірка характеризується переважно низьким рівнем суб'єктивного контролю, що проявляється у схильності приписувати результати діяльності зовнішнім факторам. Це особливо критично в аспекті Виробничих відносин, де 100% студентів продемонстрували екстернальний тип контролю, що свідчить про їхню низьку суб'єктивну готовність брати на себе повну відповідальність за професійні результати, що є фундаментально несумісним із профілем успішного підприємця.

Аналіз міжособистісної підтримки як зовнішнього ресурсу показав, що найвище студенти оцінюють матеріальну підтримку, що відображає пріоритет

фінансових та ресурсних потреб в умовах міграції. Виявлено значущі гендерні відмінності: жінки демонструють тенденцію до нижчого сприйняття емоційних аспектів підтримки – підтримки самооцінки ($p=.06355$) та підтримки приналежності ($p=.07671$). Цей факт вказує на підвищену психологічну вразливість жіночої частини вибірки та необхідність цільової емоційної підтримки. При цьому, курс навчання та заклад вищої освіти не мають значущого впливу на жоден з показників соціальної підтримки.

На основі комплексного узагальнення даних, встановлено, що психологічний профіль українських студентів, які навчаються в Польщі, характеризується високим потенціалом (мотивація, прагнення до успіху), але низьким рівнем ресурсів (інтернальність, інтолерантність до невизначеності), необхідних для перетворення намірів у реальну підприємницьку діяльність. Виявлений парадокс підприємницьких намірів (нижча інтернальність у сімейних стосунках у тих, хто планує бізнес в Україні) вимагає подальшого поглибленого дослідження, можливо, з урахуванням специфіки уявлень про підприємницьку діяльність в Україні.

Для підвищення рівня психологічної готовності та ефективності підприємницької діяльності українських студентів в іншокультурному середовищі необхідно впровадити низку практичних рекомендацій. Вони мають бути спрямовані на: а) розвиток внутрішнього локусу контролю через тренінги відповідальності та суб'єктності, особливо в контексті виробничих/професійних завдань; б) корекцію інтолерантності до невизначеності шляхом впровадження симуляційних ігор, спрямованих на прийняття рішень в умовах обмеженої інформації та керування ризиками; в) цільову гендерну підтримку, спрямовану на підвищення відчуття соціальної приналежності та самооцінки серед жінок-студенток.

Впровадження цих заходів сприятиме зміцненню внутрішніх психологічних ресурсів, необхідних для успішної адаптації та реалізації підприємницького потенціалу молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боснюк, В. (2020). *Математичні методи в психології: курс лекцій*. Мультимедійне навчальне видання. Харків : НУЦЗУ.
2. Воронов, О. І. (2017). *Методика діагностування соціально-психологічних впливів на прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах : [навч.-метод. посіб.]*. К. : НАДУ.
3. Грабіщук, С. (2018). Новітні дослідження проблеми самоактуалізації в зарубіжній психологічній науці. *Теорія і практика сучасної психології*, 2, 119–123.
4. Дубінчук, О., Несторенко, Т., Остополець, І. (2025). Психологічні бар'єри та роль мотивації у формуванні підприємницької готовності студентів під час війни. *Zeszyty Naukowe WST*, 20, 103-116. <https://doi.org/10.54264/0119>
5. Емішянц, О. (2013). Психологічні особливості самоактуалізації особистості в залежності від типу сім'ї: повної/неповної. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 18, 131–138.
6. Закатнов, Д. (2024). Теоретичний аналіз дисертаційних досліджень з проблем підготовки молоді до підприємницької діяльності. *Професійна педагогіка*, 2 (29), 38-46. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2024.29.38-46>
7. Канівець, Т.М. (2013). *Формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри* : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10.
8. Кириченко, Р. В., Колодяжна, Р.В. (2023). Психологічна готовність студентів до професійної діяльності. *Габітус*, 56, 217-223. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.41>
9. Кокун, О. М., Пішко, І. О., Лозінська, Н. С., Копаниця, О. В., Малхазов, О. Р. (2011). *Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів* : Методичний посібник. К. : НДЦ ГП ЗСУ.

10. Лапченко, І. (2019). Дослідження особливостей психологічної готовності студентів до викладацької діяльності. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (16). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-16.%p>
11. Лемарк, М.В., Петрище, В.Ю. (2012). *Психологу для роботи: діагностичні методики*. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші.
12. Лисенко, С. (2021). Становлення і розвиток парадигми самоактуалізації особистості та її переосмислення у контексті сучасності. *Humanities Studies*, 8, 20–28.
13. Нагорна, Н. С. (2024а). Особливості психологічної готовності здобувачів освіти до соціального підприємництва. *Психологічні студії*, (1), 114–120. <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.1.15>
14. Нагорна, Н. (2024b). Партисипативні практики формування психологічної готовності особистості до соціального підприємництва в університеті. 38-42. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-455-9-10>
15. Нагорна, Н.С. (2023). Роль закладів вищої освіти у підготовці особистості до соціального підприємництва. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 4 (30), 135–147. <https://doi.org/10.31108/2.2023.4.30.12>
16. Неурова, А.Б., Капінус, О.С., Грицевич, Т.Л. (2016). *Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний посібник*. Львів: НАСВ.
17. Петренко, В.П., Табахаршок, М.О., Пасічник, О.В. та інші. (1998). *Як започаткувати і розвинути власну справу: Практичний посібник підприємця*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
18. Скворчевська, Є. (2021). Особливості локусу контролю у студентів-агрономів. *Zeszyty Naukowe WST*, 13, 145-158. <https://doi.org/10.54264/0014>.
19. Стадний Є. (2025). *Студентська міграція в західні університети: скільки українців виїхали протягом 2008-2023 років і куди*. ВОКС Україна.

<https://voxukraine.org/studentska-migratsiya-v-zahidni-universytety-skilky-ukrayintsiv-vyyihaly-protyagom-2008-2023-rokiv-i-kudy>.

20. Столярчук, О., Сергеєнкова, О. (2019). Формування психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. *Humanitarium. Серія: Психологія*, 42 (1), 164–172. <http://dx.doi.org/10.31470/2308-5126-2019-42-1-164-173>

21. Стрельбицька, С.М. (2016). Психологічна готовність до професійної діяльності майбутніх соці-альних працівників у ВНЗ. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 69 (2), 147–151.

22. Томчук, М. (2010). Методологічні засади дослідження та формування психологічної готовності особистості до діяльності. *Психологія і суспільство*, 4 (42), <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/495>.

23. Фоменко, К. (2020). Опитувальник мотиваційних орієнтацій підприємницької діяльності. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди "Психологія"*, 62, 276-292. <https://doi.org/10.34142/23129387.2020.62.16>.

24. Черниш, К., Несторенко, Т. (2025). Вплив війни на мотивацію молоді до підприємництва: нові виклики та можливості. *Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (30 травня 2025 р., м. Херсон-Кропивницький), Херсонський державний аграрно-економічний університет*, 427-431. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15812902>.

25. Abousoliman, A., Abualruz, H., & Mohamed Abdelrahman, M. (2023). Nursing Students' Entrepreneurial Managerial Readiness; Their Psychological Traits and Intention for Entrepreneurship. *Egyptian Journal of Health Care*, 14 (2), 1199-1210. <https://doi.org/10.21608/ejhc.2023.323006>

26. Adeniyi, A.O., Gamede, V., & Derera, E. (2024). Individual entrepreneurial orientation for entrepreneurial readiness. *Humanit Soc Sci Commun* 11, 264. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-02728-9>

27. Agbim, K. C., Oriarewo, G. O., & Owocho, M. (2013). Factors influencing entrepreneurial intentions among graduates of Nigerian tertiary

institutions. *International Journal of Business and Management Invention*, 2(4), 36–44.

28. Altinay, L. (2008). The relationship between an entrepreneur's culture and the entrepreneurial behaviour of the firm. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 15, 111–129. <https://doi.org/10.1108/14626000810850874>

29. Amofah, K., Saldrigues, R., & Akwaa-Sekyi, E. K. (2020). Entrepreneurial intention among MBA students. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1832401. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1832401>

30. Amuda, O., Zubairu, U., Ibrahim, B., & Maitala, F. (2019). Assessing the Impact of Entrepreneurship Education on the Entrepreneurial Intention of Nigerian Entrepreneurship Students, *International Journal of Education*, 12 (1). <https://doi.org/10.17509/ije.v12i1.14994>

31. Anderson, A. R. (2011). The university's role in developing Chinese entrepreneurship. *Journal of Chinese Entrepreneurship*, 3(3), 175-184.

32. Anganthi, N.R.N. (2018). Psychological Profile of Entrepreneurial Female Students at University of Muhammadiyah Surakarta, Central Java, Indonesia. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR), 4th ASEAN Conference on Psychology, Counselling, and Humanities (ACPCH 2018)*, 304, 359-363.

33. Ayvaz, E. E., & Kurulgan, M. (2024). How the Entrepreneurial Intention Affected from Education, Family, Gender, and Generations. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.1325182>

34. Bahaw, P., Smith, T., Short, A. et al. (2025). Entrepreneurial readiness of university students: a latent profile analysis approach. *Entrep Educ*, 8, 57–97. <https://doi.org/10.1007/s41959-025-00134-z>

35. Bui, T. H. V., Nguyen, T. L. T., Tran, M. D., & Nguyen, T. A. T. (2020). Determinants influencing entrepreneurial intention among undergraduates in universities of Vietnam, *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(7), 369-378. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2020.vol7.no7.369>

36. Coduras, A., Saiz-Alvarez, J. M., & Ruiz, J. (2016). Measuring readiness for entrepreneurship: An information tool proposal. *Journal of Innovation and Knowledge*, 1 (2), 99–108. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2016.02.003>
37. Coduras, A., Velilla, J., & Ortega, R. (2018). Age of the entrepreneurial decision: Differences among developed, developing, and non-developed countries. *Economics and Business Letters*, 7, 36. <https://doi.org/10.17811/ebl.7.1.2018.36-46>.
38. Costa, S. F., Ehrenhard, M. L., Caetano, A., & Santos, S. C. (2016). The role of different opportunities in the activation and use of the business opportunity prototype. *Creativity and Innovation Management*, 25(1), 58–72. <https://doi.org/10.1111/caim.12160>
39. Dinis, A., do Paço, A., Ferreira, J., Raposo, M., Gouveia Rodrigues, R. (2013). Psychological characteristics and entrepreneurial intentions among secondary students, *Education + Training*, 55 (8/9), 763-780. <https://doi.org/10.1108/ET-06-2013-0085>
40. Eucharia, O.I., Therese, O. (2017). Psychological Readiness and Entrepreneurial Intentions of Unemployed Graduates: What Difference Can Vocational Psychologists Make? *African Journal of Education, Science and Technology*, 3 (4), 203-209.
41. Farradina, S., Herawati, I., & Mulyani, A. H. (2021). Psychological characteristics of entrepreneurship potentials among vocational high school students. *Jurnal Pendidikan Teknologi dan Kejuruan*, 27(1), 66–73. <https://doi.org/10.21831/jptk.v27i1.32859>
42. Farradina, S., Syafitri, N., Herawati, I. et al. (2023). An exploratory factor analysis of entrepreneurship psychological readiness (EPR) instrument. *J Innov Entrep* 12, 66. <https://doi.org/10.1186/s13731-023-00314-y>
43. Frese, M., & Gielnik, M.M. (2014). The Psychology of Entrepreneurship. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1, 413-438. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-031413-091326>.
44. Gambarawa, J. A., Idris, S. (2024). Determinants of Entrepreneurial Intentions among the Undergraduate Students of Umaru Musa Yar'adua University,

Katsina. *UMYU Journal of Accounting and Finance Research*, 6(1), 91–104.
[https://doi.org/10.61143/umyu-jafr.6\(1\)2024.008](https://doi.org/10.61143/umyu-jafr.6(1)2024.008)

45. Ghazali, Z., Ibrahim, N. A., & Zainol, F. A. (2012). Factors affecting entrepreneurial intention among UniSZA students. *Asian Social Science*, 9(1), 85–93. <http://doi.org/10.5539/ass.v9n1p85>

46. Greene, F. J., & Saridakis, G. (2007). *National Council for Graduate Entrepreneurship Understanding the Factors Influencing Graduate Entrepreneurship*, (March), 1–69.

47. Huy, T., Hieu, T.T. (2015). Predictors of Entrepreneurial Intentions of Undergraduate Students in Vietnam: An Empirical Study, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, (5), 8. <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v5-i8/1759>

48. Ilesanmighbenga, J. (2017). Factors Influencing International Student Entrepreneurial Intention in Malaysia. *American Journal of Industrial and Business Management*, 7 (4). <https://doi.org/10.4236/ajibm.2017.74030>

49. Islam, M., Anwar, F., Rauf, R. (2023). Family Motivation as a Catalyst for Entrepreneurial Behavior: Analyzing the Role of Entrepreneurial Intention in Graduate Ambitions with Quantitative Data. *The Asian Bulletin of Big Data Management*, 3(1), 97-112. <https://doi.org/10.62019/abbdm.v3i1.50>.

50. Kallas, E. (2019). Environment-readiness entrepreneurship intention model: The case of Estonians and the Russian-Speaking Minority in Estonia. *SAGE Open*. <https://doi.org/10.1177/2158244018821759>

51. Kukoc, K., & Regan, D. (2008). *Measuring entrepreneurship*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-0-387-72288-7>.

52. Li, C. Q., Harichandran, R. S., Carnasciali, M. I., Erdil, N. O., & Nocito-Gobel, J. (2016). Development of an instrument to measure the entrepreneurial mindset of engineering students. *ASEE Annual Conference and Exposition, Conference Proceedings*, 2016-June. <https://doi.org/10.18260/p.26819>

53. Mat Salleh, N. H. (2024). *The influence of psychosocial factors on entrepreneurial intention among IKBN students*. Thesis. University Utara Malaysia, http://etd.uum.edu.my/5221/2/s815305_abstract.pdf
54. Nasip, S., Amirul, S. R., Sondoh, S. L., Jr., & Tanakinjal, G. H. (2017). Psychological characteristics and entrepreneurial intention: A study among university students in North Borneo, Malaysia. *Education & Training*, 59(7-8), 825–840. <https://doi.org/10.1108/ET-10-2015-0092>
55. Nachimuthu, K., Birhanu Melesse, B., Derso, B. (2018). Empirical Study on, “Characteristics of Agripreneurship in Amhara Region, Ethiopia”. *International Journal of Scientific Research and Management (IJSRM)*, 6 (3), AH-2018-39-43. <https://doi.org/10.18535/ijssrm/v6i3.ah03>.
56. Nestorenko, T., & Ostopolets, I. (2025). Psychological readiness as a factor of entrepreneurial activity: essence and structure. In: *Education, Economy, and AI: Multidisciplinary Perspectives for a Digital Future*: monograph. The University of Technology in Katowice Press, 20-37. <https://shorturl.at/DY4iQ>
57. Ojiaku, O.C., Nkamnebe, A.D. & Nwaizugbo, I.C. (2018). Determinants of entrepreneurial intentions among young graduates: perspectives of push-pull-mooring model, *Journal of Global Entrepreneurship Research*, (8) 24. <https://doi.org/10.1186/s40497-018-0109-3>
58. Olubiyi, T., Olubunmi, L.-B.F., Samuel, O.O., Oluwatoyin, O.G., Destiny, O.C. (2024). Predictions of Psychological Preparedness and Wellbeing amongst Youth Entrepreneurs in Africa. *International Journal of Economics and Management*, 2 (02), 111-123. <https://doi.org/10.54209/iem.v2i02.37>
59. Olugbola, S. (2017). Exploring entrepreneurial readiness of youth and start-up success components: Entrepreneurship training as a moderator. *Journal of Innovation & Knowledge*, 2, 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2016.12.004>
60. Østergaard, A., Santos, S. C., & Costa, S. F. (2018). Psychological Perspective on Entrepreneurship BT. In R. V. Turcan & N. M. Fraser (Eds.), *The Palgrave handbook of multidisciplinary perspectives on entrepreneurship* (pp. 17–

41). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-91611-8_2

61. Pauceanu, A.M., Alpenidze, O., Edu, T. & Zaharia, R.M. (2018). *What Determinants Influence Students to Start Their Own Business? Empirical Evidence from United Arab Emirates Universities*. <https://doi.org/10.3390/su11010092>

62. Pius, A., Habib, A., Ntia, A., Manian, C., Alharahsheh, H., & Guenane, I. (2023). Contextualizing Entrepreneurial Intentions: Psychological, Traits and Behavioral Theory. *The International Journal of Sustainable Approach to Education Practice*, 1 (2). <http://doi.org/10.59268/taas/010720222>.

63. Purzer, S., Nicholas, F., & Natarja, L. (2016). Evaluation of current assessment methods in engineering entrepreneurship education. *Advances in Engineering Education*, 6(1), 1–27. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1090526.pdf>

64. Rokhman, W., & Ahamed, F. (2015). The role of social and psychological factors on entrepreneurial intention among Islamic college students in Indonesia. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 3(1), 29–42. <https://doi.org/10.15678/EBER.2015.030103>

65. Ruiz, J., Soriano, D. R., & Coduras, A. (2016). Challenges in measuring readiness for entrepreneurship. *Management Decision*, 54(5), 1022–1046. <https://doi.org/10.1108/MD-07-2014-0493>

66. Rusu, V.D., Roman, A. & Tudose, M. B. (2022). Determinants of entrepreneurial intentions of youth: the role of access finance, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 33(1), 86-102. <https://doi.org/10.5755/j01.ee.33.1.28716>

67. Scherban, T. (2019). The problem of readiness for future professional activity. *Psychology of personality professional development*, 127-146. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-150-6/127-146>

68. Suárez-Álvarez, J., & Pedrosa, I. (2016). The assessment of entrepreneurial personality: the current situation and future directions. *Papeles del Psicologo*, 37(1), 62–68. <https://www.psychologistpapers.net/English/2663.pdf>

69. Sui, F.M., & Chang, J.C. (2023). The Mediating Effect of Entrepreneurial Attitude on the Relationship Between Entrepreneurial Motivation and Entrepreneurial Intention, *2023 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management (IEEM)*, Singapore, 0421-0425. <https://doi.org/10.1109/IEEM58616.2023.10406968>.

70. Syafitri, N., Farradina, S., Arta, Y., Herawati, I., & Jayanti, W. (2024). Machine Learning-Based Counseling to Predict Psychological Readiness for Aspiring Entrepreneurs. *CogITO Smart Journal*, 10 (2), 510–521. <https://doi.org/10.31154/cogito.v10i2.553.510-521>

71. Syafitri, N., Farradina, S., Jayanti, W., Arta, Y. (2023). Machine Learning to Create Decision Tree Model to Predict Outcome of Entrepreneurship Psychological Readiness (EPR). *Jutif: Jurnal Teknik Informatika*, 4 (2), 381-390. ISSN 2723-3871

72. Tetradze, P. (2022). *Alternate unconscious: Uznadze's theory of set*. <https://primordialsoup.info/articles/alternate-unconscious-uznadzes-theory-of-set/>

73. Tkachenko, M. (2021). Organization of innovative educational activity for formation of readiness of future qualified workers for entrepreneurship. *Professional Pedagogics*, 1 (22), 132-142. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.132-142>.

74. Thuc, N. N. (2024). Influencing factors on entrepreneurial intention: Intermediary role of achievement motivation, risk-taking propensity and innovativeness. *Nurture*, 18(4), 722–734. <https://doi.org/10.55951/nurture.v18i4.787>

75. Tyndyk, Y. (2023). Psychological readiness for professional activity and emotional intelligence: development peculiarities among students of socioeconomic professions. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology*, 2(18), 84–90. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2\(18\).12](https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2(18).12)

76. Uhryn, O. (2020). Psychological readiness of students to work in a professional field. *Journal of Education Culture and Society*, 4, 97–107. <https://doi.org/10.15503/jecs20132.97.107>.

77. Yahaya, M.H., Ismail, M.A.M., Rosli, M.S.D.A., Baharudin, Z.N., Latib, N.A.A. (2022). Entrepreneurial Intention Among University Students: A Literature Review. In: Shariff, N.N.M., Yakob, M.A., Hamidi, Z.S., Aghwan, Z.A.A., Lateh, N. (eds) *Selected Proceedings from the 1st International Conference on Contemporary Islamic Studies (ICIS 2021)*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-2390-6_13

78. Yong, A. G., & Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 9(2), 79–94. <https://doi.org/10.1057/fsm.2014.17>

79. Watkins, M.W. (2018). Exploratory Factor Analysis: A Guide to Best Practice. *Journal of Black Psychology*, 44 (3) 219–246. <https://doi.org/10.1177/0095798418771807>

80. William, R. (2022). Analysis of Factors That Influence Student Readiness Entrepreneurship in Jakarta. *Budapest International Research and Critics Institute-Journal*, 5 (3). <http://dx.doi.org/10.33258/birci.v5i3.6242>

81. Zhang, H., Zhang, Y. (2013). Psychological Characteristics of Entrepreneurship of College Students in China. *Psychology*, 4 (3), 159-164. <http://dx.doi.org/10.4236/psych.2013.43023>

ДОДАТОК А**Опитувальник самоактуалізації Джонса-Крендалла
(короткий індекс самоактуалізації)**

Матеріали та обладнання: тест-опитувальник у Google Form, комп'ютер або смартфон.

Мета: встановити рівень самоактуалізації.

Інструкція: «Перед Вами 15 тверджень. Уважно прочитайте кожне твердження. Визначити ступінь його відповідності саме Вам. Відзначте позначкою варіант відповіді, з яким Ви згодні: «Повністю погоджуюсь», «Погоджуюсь частково», «Не погоджуюсь частково», «Повністю не погоджуюсь». Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей не існує!»

Текст опитувальника

- 1 Я не соромлюсь жодної зі своїх емоцій
- 2 Я відчуваю, що повинен зробити те, чого чекають від мене інші
- 3 Я вірю, що за своєю природою люди хороші і їм можна довіряти
- 4 Я можу сердитись на тих, кого люблю
- 5 Завжди необхідно, щоб інші схвалювали те, що я роблю
- 6 Я не можу примиритись із власною слабкістю
- 7 Мені можуть подобатись люди, яких я не схвалюю
- 8 Я боюсь невдач
- 9 Я намагаюсь не аналізувати і не спрощувати складні сфери життя
- 10 Краще всього бути самим собою, ніж популярною людиною
- 11 У моєму житті нема нічого такого, чому б я себе повністю присвятив
- 12 Я можу виразити свої почуття, навіть якщо це призведе до небажаних наслідків
- 13 Я не зобов'язаний допомагати іншим
- 14 Я втомився від страхів і неадекватності
- 15 Мене люблять тому, що я люблю

Обрахунок результатів

Підрахунок здійснюється шляхом сумування балів за шкалою від 1 до 4 балів:

- Повністю погоджуюсь – 4 бали;
- Погоджуюсь частково – 3 балів;
- Не погоджуюсь частково – 2 бали;
- Повністю не погоджуюсь – 1 бал.

Для пунктів 2, 5, 6, 8, 9, 11, 13 та 14 оцінювання є зворотним, тобто бал замінюється на протилежний. Загальний показник рівня самоактуалізації розраховується шляхом сумування усіх балів.

Факторний аналіз головних компонентів виділив також п'ять факторів – це п'ять пунктів про автономію або самостійність (2, 5, 9, 10 та 11);

три пункти про самоприйняття та самооцінку (6, 8 та 14);

два пункти про прийняття емоцій та свободу їх вираження (1 та 4);

три пункти про довіру та відповідальність у міжособистісних стосунках (3, 13 та 15);

та два пункти про здатність справлятися з небажаними аспектами особистості, а не уникати їх (7 та 12).

ДОДАТОК Б

**Опитувальник «Виявлення толерантності до невизначеності»
(С. Баднер)**

Матеріали та обладнання: тест-опитувальник у Google Form, комп'ютер або смартфон.

Методика містить 16 тверджень та вимірює ступінь толерантності/інтолерантності до невизначеності.

Інструкція для учасників опитування:

Ви маєте виразити ступінь своєї згоди чи незгоди з наведеними нижче твердженнями, керуючись запропонованою тут шкалою оцінок: 1. Категорично не згодний; 2. Майже не згодний; 3. Скоріше не згодний; 4. Невизначене ставлення; 5. Скоріше згодний; 6. Майже згодний; 7. Цілком згодний.

Текст опитувальника:

1. Експерт, який не може надати чіткої відповіді, скоріше за все, недостатньо компетентний.
2. Мені хотілося б пожити певний час в іншій країні.
3. Немає проблем, яких не можна розв'язати.
4. Люди, які керуються в житті якою-небудь програмою, позбавлені майже всіх радощів життя.
5. Хороша робота – це така, коли абсолютно зрозуміло, що і як робити.
6. Розв'язувати складні проблеми цікавіше, ніж вирішувати прості питання.
7. У довготривалій перспективі послідовне розв'язання низки невеликих простих проблем забезпечує більший зиск, аніж розв'язання великих та складних проблем.
8. Часто найбільш цікавими та такими, що стимулюють діяльність, людьми виявляються саме ті люди, котрі не відрізняються оригінальністю.
9. Те, що ми вже використали, завжди має більші переваги, ніж щось невідоме.
10. Люди, які наполягають на отриманні однозначних відповідей типу «так» чи «ні», не знають всієї складності реальних речей.
11. Людина, що веде виважене життя, в якому немає місця несподіванкам, заслуговує на велику повагу.
12. Багато з наших найбільш важливих рішень у житті викликані браком інформації.

13. Мені подобаються такі вечірки, де більшість учасників мені знайома, ніж ті, де всі чи більшість людей мені зовсім не знайомі.

14. Викладачі чи наставники, які не висувають великих вимог до учнів, не обмежують їх ініціативи та проявів індивідуальності.

15. Чим раніше ми прийдемо до єдності цінностей та ідеалів, тим краще.

16. Хороший учитель той, хто допомагає нам набувати власного погляду на стан речей.

Обробка: парні пункти мають бути обраховані за зворотною шкалою.

Пряма шкала:

1 – категорично не згодний;

2 – майже не згодний;

3 – скоріше не згодний;

4 – невизначене ставлення;

5 – скоріше згодний;

6 – майже згодний;

7 – цілком згодний.

Зворотна шкала:

7 – категорично не згодний;

6 – майже не згодний;

5 – скоріше не згодний;

4 – невизначене ставлення;

3 – скоріше згодний;

2 – майже згодний;

1 – цілком згодний.

Високий результат свідчить про високий ступінь інтолерантності (нетерпимості) до невизначеності. Середні значення: 44–48.

ДОДАТОК В**Мотиваційно-ціннісні орієнтації на підприємницьку діяльність
(К. Фоменко)**

Матеріали та обладнання: тест-опитувальник у Google Form, комп'ютер або смартфон.

Інструкція: оцініть міру Вашої згоди з наступними твердженнями за наступною шкалою: 1 – зовсім не згодний, 2 – не згодний, 3 – не можу визначитись, 4 – згодний, 5 – повністю згодний.

Твердження

1. Я бажаю створити і розвивати власну справу, яка є прибутковою.
2. У підприємницькій діяльності особисто для мене є цінним те, що відкриття власної справи надає можливість бути вільним у виборі способів організації трудової діяльності.
3. Для мене є важливим те, що підприємницька активність уможливорює розкриття мого творчого потенціалу.
4. Можливість прославитись є для мене сильним стимулом залученості до підприємницької діяльності.
5. Я бажаю зайнятись власною справою, оскільки це дало б змогу управляти людьми так, як мені здається належним.
6. Через власний бізнес я зміг би вирішити професійну кризу, в якій я опинився.
7. У підприємницькій діяльності мене приваблює можливість корисних і приємних знайомств.
8. Я хочу займатись підприємницькою діяльністю, оскільки вона передбачає залучення до конкурентної боротьби.
9. Я прагну реалізувати нові ідеї завдяки підприємницькій діяльності.
10. Я хочу займатись бізнесом, оскільки це дозволяє ризикувати і отримувати бажаний результат.
11. Я бажаю мати бізнес, який приносить стабільний прибуток.
12. Відкриття власної справи для мене є важливим, тому що уможливорює працювати за власним графіком, самостійно планувати свій час.
13. Для мене безумовною перевагою залучення до підприємницької діяльності є те, що вона відкриває можливості самореалізації.
14. Мої аргументи на користь вибору підприємницької діяльності полягають у прагненні здобути славу і шану.
15. Перевага підприємницької діяльності для мене полягає у тому, що я можу керувати кадрами і діловими стосунками.

16. Аргументом на користь заняття підприємницькою діяльністю є те, що вона вирішує питання трудової зайнятості і проблеми пошуку роботи.

17. Особливо цінним для мене виявляється те, що підприємницька діяльність дозволяє розширити соціальні контакти.

18. Я прагну залучитись до підприємницької діяльності, тому що успішний бізнес допомагає самоствердитись.

19. Я бажаю покращити сферу виробництва (послуг) завдяки участі у підприємницькій діяльності.

20. У підприємницькій діяльності мене приваблює можливість ризикувати і вигравати.

21. Фінансовий успіх для мене є основною метою створення власної справи.

22. Я маю намір відкрити власну справу, оскільки це дає змогу не залежати від керівників.

23. У підприємницькій активності я, як ніде в інших галузях професійної діяльності, можу втілити свої здібності і таланти – і це аргумент на користь відкриття власної справи.

24. Я хочу мати бізнес, оскільки власна справа дала б мені можливість досягти повагу в моєму оточенні.

25. У підприємницькій діяльності мене приваблює можливість самостійно керувати трудовим процесом підлеглих.

26. Я прагну до підприємницької діяльності, оскільки не можу знайти роботу за фахом.

27. Я прагну мати приємний робочий колектив завдяки підприємницькій діяльності.

28. Я хочу займатись бізнесом, оскільки це дозволяє досягти перевагу над іншими.

29. У своєму регіоні я бажаю розпочати новий напрямок чи галузь у виробництві чи сфері послуг.

30. Я прагну мати бізнес, тому що він вимагає рішучості у ситуації невизначеності.

31. Я маю намір відкрити свій бізнес для досягнення матеріального благополуччя.

32. Я хотів би створити власний бізнес, оскільки він дозволить мені самостійно приймати рішення.

33. Я хотів би мати власну справу, яка дозволяє реалізувати мої творчі задуми

34. Для мене є важливим те, що підприємницька діяльність дозволяє здобути високий авторитет у соціумі.

35. У власному бізнесі для мене є цінним можливість делегувати обов'язки, давати розпорядження.

36. Я прагну займатись бізнесом, оскільки не маю можливості працювати за фахом.

37. Я хочу займатись бізнесом, оскільки це дозволяє мати роботу, пов'язану зі спілкуванням із цікавими людьми.

38. Я прагну залучитись до підприємницької діяльності, тому що хочу робити щось краще за інших.

39. Я бажаю вводити інновації у виробництві чи сфері послуг.

40. Я бажаю розпочати новий бізнес, оскільки вважаю себе спроможним бути ефективним у ситуаціях ризику.

41. Для мене важливо те, що власна справа дозволить мені мати добрий статок.

42. Я бажаю займатись підприємницькою діяльністю, адже самостійно зможу обирати партнерів чи наймати персонал.

43. Я бажаю зайнятись бізнесом, оскільки він дає можливість реалізувати на практиці власні знання і уміння.

44. Я хотів би займатись власним бізнесом, оскільки це дозволило б мені зайняти належний статус у суспільстві.

45. Я прагну мати можливість управляти людьми завдяки підприємницькій діяльності.

46. Я хочу займатись підприємницькою діяльністю, тому що не впевнений, що можна знайти кращу роботу.

47. Я бажаю займатись підприємницькою діяльністю, оскільки вона дозволяє належати до спільноти однодумців.

48. У власному бізнесі для мене є цінним можливість перевершити конкурентів.

49. У сфері бізнесу мене приваблює можливість по-новому використовувати ресурси, ситуації.

50. Підприємницька діяльність приваблює мене можливістю самостійно чинити вибір, розв'язувати проблеми у ситуації невизначеності.

51. Я прагну створити власну справу, щоб стати заможною, фінансово забезпеченою людиною.

52. Незалежність від керівництва та колег по роботі є для мене сильним стимулом відкриття власного бізнесу.

53. Я прагну мати бізнес, оскільки у процесі підприємницької діяльності я зможу більш повно розкрити свої професійні якості, здатності і компетентність.

54. Я хочу займатись підприємницькою діяльністю, оскільки це дало б мені змогу стати популярною, або навіть видатною, персоною у моєму місті.

55. Особливо цінним для мене виявляється те, що підприємницька діяльність є джерелом нових можливостей, впливу і влади.

56. Я прагну займатись бізнесом через певні обставини мого життя.

57. У бізнесі для мене є привабливою можливістю встановлювати цікаві і приємні соціальні контакти.

58. Аргументом на користь заняття підприємницькою діяльністю для мене є те, що у бізнесі можна перевершити самого себе.

59. Аргументом на користь заняття власною справою є те, що підприємницька діяльність дозволяє втілювати в життя нові ідеї.

60. Я прагну створити власну справу, хоча усвідомлюю вірогідний характер її успішності.

61. Я бажаю створити комерційно успішний проект.

62. Можливість самостійно визначати пріоритети та напрямки розвитку бізнесу є для мене важливим аргументом на користь відкриття власної справи.

63. Аргументом на користь заняття власною справою є те, що підприємницька діяльність сприяє особистісному зростанню.

64. Я прагну підвищити свій соціальний статус через участь у підприємницькій діяльності.

65. Я хочу мати власний бізнес, оскільки це дало б мені змогу впливати на людей.

66. Деякі події життя можуть змусити мене займатись бізнесом.

67. Для мене є важливим те, що підприємницька діяльність дозволяє знайомитись із приємними людьми.

68. Особливо цінним для мене виявляється те, що підприємницька діяльність є можливістю довести власну конкурентоспроможність.

69. Я хочу займатись бізнесом, оскільки це дозволяє реалізувати інноваційну діяльність у моєму регіоні.

70. Особливо цінним для мене виявляється те, що підприємницька діяльність викликає у мене почуття азарту.

Ключ

Шкали	Σ балів за пунктами
Мотиви комерційного успіху	1, 11, 21, 31, 41, 51, 61
Мотиви свободи і самостійності	2, 12, 22, 32, 42, 52, 62
Мотиви самореалізації	3, 13, 23, 33, 43, 53, 63
Глорістичні мотиви	4, 14, 24, 34, 44, 54, 64
Мотиви влади	5, 15, 25, 35, 45, 55, 65
Мотиви вимушеності	6, 16, 26, 36, 46, 56, 66
Афіліативні мотиви	7, 17, 27, 37, 47, 57, 67
Мотиви самоствердження	8, 18, 28, 38, 48, 58, 68
Мотиви інноваційності	9, 19, 29, 39, 49, 59, 69
Мотиви ризику	10, 20, 30, 40, 50, 60, 70

ДОДАТОК Г

**Список оцінювання міжособистісної підтримки (ISEL) С. Коена,
Р. Мермельштейна, Т. Камарка та Х. Хобермана
(авторський переклад Талавири С.В.)**

Матеріали та обладнання: тест-опитувальник у Google Form, комп'ютер або смартфон.

Мета: оцінка суб'єктивного сприйняття наявності соціальної підтримки.

Інструкція: «Ця шкала складається із 40 тверджень, кожне з яких може бути правдивим або не правдивим щодо Вас. Для кожного твердження позначте «абсолютно погоджуюсь», якщо Ви впевнені, що це правда щодо Вас, і «скоріше погоджуюсь», якщо Ви вважаєте це правдою, але не є абсолютно впевненими. Подібним чином Вам слід поставити позначку «абсолютно не погоджуюсь», якщо Ви впевнені, що твердження є хибним, а «скоріше не погоджуюсь» означає, що Ви вважаєте твердження хибним, але не є абсолютно впевненими. Будьте чесними!»

Текст опитувальника

1. Є декілька людей, яким я довіряю у допомозі у вирішенні моїх проблем.
2. Якби мені знадобилася допомога в ремонті приладу, хтось би мені допоміг.
3. Більшість моїх друзів цікавіші за мене.
4. Є хтось, хто пишається моїми досягненнями.
5. Коли я почуваюсь самотнім (-ою), є кілька людей, з якими я можу поговорити.
6. Немає нікого, з ким би мені було комфортно обговорювати інтимні особисті проблеми.
7. Я часто зустрічаюся або розмовляю з родиною чи друзями.
8. Більшість людей, яких я знаю, високої думки про мене.
9. Якби мені треба було б дістатися до вокзалу чи аеропорту дуже рано вранці, мені було б важко знайти когось, хто б мене підвіз.

10. Мені здається, що мої друзі не завжди мене залучають.

11. У мене справді немає нікого, хто б міг об'єктивно оцінити, як я вирішую свої проблеми.

12. Є кілька різних людей, з якими мені подобається проводити час.

13. Я думаю, що мої друзі вважають, що я не дуже добре допомагаю їм вирішувати їхні проблеми.

14. Якби я захворів (-ла) і мені потрібна була людина (друг, член сім'ї або знайомий), щоб відвезти мене до лікаря, мені було б важко знайти когось.

15. Якби я захотів (-ла) поїхати на один день у подорож (наприклад, у гори, на пляж або в село), мені було б важко знайти когось, хто б поїхав зі мною.

16. Якби через надзвичайну ситуацію (наприклад, відключення води чи електроенергії в моїй квартирі або будинку) мені потрібно було десь пожити тиждень, я б легко знайшов (-ла) когось, хто прийняв би мене.

17. Я відчуваю, що немає нікого, з ким я можу поділитися своїми найпотаємнішими переживаннями та страхами.

18. Якби я захворів (-ла), я б легко знайшов (-ла) когось, хто допоміг би мені з повсякденними справами.

19. Є хтось, до кого я можу звернутися за порадою щодо вирішення проблем із моєю сім'єю.

20. Я так само добре справляюся з речами, як і більшість інших людей.

21. Якби я раптово вирішив (-ла) піти в кіно сьогодні ввечері, я б легко знайшов (-ла) когось, хто пішов би зі мною.

22. Коли мені потрібні поради щодо вирішення особистої проблеми, я знаю, до кого можу звернутися.

23. Якби мені терміново потрібно було позичити \$100, я б міг (-ла) їх позичити у когось (друга, родича або знайомого).

24. Загалом люди не дуже довіряють мені.

25. Більшість людей, яких я знаю, не поділяють моїх інтересів.

26. Є хтось, до кого я можу звернутися за порадою щодо кар'єрних планів або зміни роботи.

27. Мене нечасто запрошують на спільні заходи з іншими.

28. Більшість моїх друзів успішніше змінюють своє життя, ніж я.

29. Якби мені потрібно було виїхати з міста на кілька тижнів, мені було б важко знайти когось, хто доглядав би за моїм будинком або квартирою (рослинами, домашніми тваринами, садом тощо).

30. Насправді немає нікого, кому я можу довіритися щодо хороших фінансових порад.

31. Якби я захотів (-ла) пообідати з кимось, я б легко знайшов (-ла) когось, хто склав би мені компанію.

32. Я більше задоволений (-а) своїм життям, ніж більшість людей задоволені своїм.

33. Якби я застряг (-ла) за 16 кілометрів від дому, я б міг (-ла) зателефонувати комусь, хто приїхав би мене забрати.

34. Ніхто з тих, кого я знаю не влаштував би для мене святкування дня народження.

35. Мені було б важко знайти когось, хто позичив би мені машину на кілька годин.

36. Якби в моїй родині виникла криза, мені було б важко знайти когось, хто б дав хорошу пораду щодо її вирішення.

37. Я ближчий (-а) до своїх друзів, ніж більшість людей до своїх.

38. Є хоча б одна знайома мені людина, чиїм порадам я дійсно довіряю.

39. Якби мені потрібна була допомога в переїзді в новий будинок чи квартиру, мені було б важко знайти когось, хто б мені допоміг.

40. Мені важко "йти в ногу" з моїми друзями.

Обрахунок результатів

Бали за шкалами обчислюються шляхом підсумовування значень усіх складових пунктів. Загальний бал ISEL обчислюється шляхом підсумовування усіх балів.

Пункти 3, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 36, 39 та 40 оцінюються у зворотному порядку.

Пункти 1, 6, 11, 17, 19, 22, 26, 30, 36 та 38 складають шкалу «Оціночна підтримка».

Пункти 2, 9, 14, 16, 18, 23, 29, 33, 35 та 39 складають шкалу «Матеріальна підтримка».

Пункти 3, 4, 8, 13, 20, 24, 28, 32, 37 та 40 складають шкалу «Підтримка самооцінки».

Пункти 5, 7, 10, 12, 15, 21, 25, 27, 31 та 34 складають шкалу «Підтримка приналежності».

ДОДАТОК Д

Опитувальник рівня суб'єктивного контролю (Дж. Роттер)

Матеріали та обладнання: тест-опитувальник у Google Form, комп'ютер або смартфон.

Рівень суб'єктивного контролю (далі - РСК) виявляє екстернальний або інтернальний тип поведінки. У першому випадку людина вважає, що події, які з нею відбуваються є результатом дії зовнішніх сил (випадку, інших людей тощо).

У другому випадку людина інтерпретує значущі події як результат своєї діяльності. Локус контролю, характерний для індивіда, універсальний щодо будь-яких подій та ситуацій, з якими йому доведеться постати. Той самий тип контролю характеризує поведінку цієї особистості і при невдачах, і при досягненнях, до того ж це стосується різних галузей соціального життя. Шкали методики:

загальна інтернальність, інтернальність у галузі досягнень, інтернальність у галузі невдач, інтернальність у сімейних стосунках, інтернальність у виробничих відносинах, інтернальність у галузі міжособистісних відносин, інтернальність стосовно здоров'я і хвороб.

Інструкція. Вам будуть запропоновані 44 твердження, що стосуються різних сторін життя. Оцініть, будь ласка, ступінь своєї згоди або незгоди з наведеними твердженнями за 6-бальною шкалою (-3,-2,-1,0,1,2,3), від повної незгоди (-3), до повної згоди (3).

Вам будуть запропоновані 44 твердження, що стосуються різних сторін життя і ставлення до них. Оцініть, будь ласка, ступінь своєї згоди або незгоди з наведеними твердженнями за 6-бальною шкалою: - 3 -2 - 1 + 1 + 2 + 3, від повної незгоди (-3) до повної згоди (+3). Іншими словами, поставте проти кожного твердження бал від одиниці до трійки з відповідним знаком "+" (згода)

або “–” (незгода).

1. Просування по службі більше залежить від вдалого збігу обставин, ніж від здібностей і зусиль людини.
2. Більшість розлучень відбуваються тому, що люди не захотіли пристосуватися один до одного.
3. Хвороба – справа випадку; якщо маєш захворіти, то нічого не поробиш.
4. Люди виявляються самотніми через те, що самі не виявляють цікавості і доброзичливості до тих, хто їх оточує.
5. Здійснення моїх бажань часто залежить від везіння.
6. Марно докладати зусилля для того, щоб завоювати симпатію інших людей.
7. Зовнішні обставини, батьки і добробут впливають на сімейне щастя не менше, ніж стосунки подружжя.
8. Я часто відчуваю, що мало впливаю на те, що відбувається зі мною.
9. Як правило, керівництво виявляється ефективнішим, коли керівник повністю контролює дії підлеглих, а не покладається на їх самостійність.
10. Мої відмітки у школі, в інституті часто залежали від випадкових обставин (наприклад, настрою викладача) більше, ніж від моїх власних зусиль.
11. Коли я щось планую, то, загалом, вірю, що зможу здійснити це.
12. Те, що багатьом людям здається успіхом або везінням, насправді є результатом довгих цілеспрямованих зусиль.
13. Думаю, що правильний спосіб життя може більше допомогти здоров'ю, аніж лікарі і ліки.
14. Якщо люди не підходять один одному, то, як би вони не намагалися налагодити сімейне життя все одно не зможуть.
15. Те добро, що я роблю, зазвичай гідно оцінене іншими.
16. Люди зростають такими, якими їх виховують батьки.
17. Думаю, що випадок або доля не грають важливої ролі у моєму житті.
18. Я не прагну планувати далеко наперед, тому що багато що залежить від того, як складуться обставини.

19. Мої відмітки у школі більше всього залежали від моїх зусиль і рівня підготовленості.
20. У сімейних конфліктах я частіше відчуваю провину за собою, аніж за протилежною стороною.
21. Життя більшості людей залежить від збігу обставин.
22. Я віддаю перевагу такому керівництву, при якому можна самостійно визначити, що і як робити.
23. Думаю, що мій спосіб життя жодною мірою не є причиною моїх хвороб.
24. Як правило, саме невдалий збіг обставин заважає людям досягти успіху у своїх справах.
25. Врешті-решт, за погане управління організацією відповідальні самі люди, які в ній працюють.
26. Я часто відчуваю, що нічого не можу змінити в обставинах, що склалися.
27. Якщо я дуже захочу, то зможу викликати прихильність до себе майже будь-кого.
28. На підростаюче покоління впливає так багато обставин, що зусилля батьків, спрямовані на його виховання, часто виявляються даремними.
29. Те, що зі мною трапляється, це справа моїх власних рук.
30. Важко буває зрозуміти, чому керівники діють саме так, а не інакше.
31. Людина, яка не змогла досягти успіху у своїй роботі, швидше за все, не проявила достатньо зусиль.
32. Найчастіше я можу домогтися від членів моєї сім'ї того, чого хочу.
33. У неприємностях і невдачах, які були у моєму житті, частіше були винні інші люди, а не я сам.
34. Дитину завжди можна уберегти від застуди, якщо за нею стежити і правильно одягати.
35. У складних обставинах я вважаю за краще почекати, поки проблеми не будуть вирішені самі собою.
36. Успіх є результатом наполегливої роботи і мало залежить від випадку або везіння.

37. Я відчуваю, що від мене більше, ніж від будь-кого, залежить щастя моєї сім'ї.
38. Мені завжди було важко зрозуміти, чому я подобаюся одним людям і не подобаюся іншим.
39. Я завжди вважаю за краще ухвалювати рішення і діяти самостійно, а не сподіватися на допомогу інших людей або на долю.
40. На жаль, досягнення людини часто залишаються невизнаними, не дивлячись на усі її старання.
41. У сімейному житті бувають такі ситуації, які неможливо вирішити навіть при найсильнішому бажанні.
42. Здібні люди, що не зуміли реалізувати свої можливості, мають звинувачувати у цьому лише самих себе.
43. Багато моїх успіхів були можливі лише завдяки допомозі інших людей.
44. Більшість моїх невдач трапилися від невміння, незнання або лінощів і мало залежали від везіння або невезіння.

Обробка результатів.

Обробку заповнених відповідей слід проводити за зазначеним нижче ключем, підсумовуючи відповіді на пункти у стовпчиках “+” зі своїм знаком і відповіді на пункти у стовпчиках “-” зі зворотним знаком.

Ключ.

Показники опитувальника РСК організовані відповідно до принципу ієрархічної структури системи регуляції діяльності.

Iз + 2; 4; 11; 12; 13; 15; 16; 17; 19; 20; 22; 25; 27; 29; 31; 32; 34; 36; 37; 39; 42;

44

- 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 30, 33, 35, 38, 40, 41, 43

Iд + 12; 15; 27; 32; 36; 37

- 1; 5; 6; 14; 26; 43

Iн + 2; 4; 20; 31; 42; 44

– 7; 24; 33; 38; 40; 41

Ic + 2; 16; 20; 32; 37

– 7; 14; 26; 28; 41

Iv + 19; 22; 25; 31; 42

– 1; 9; 10; 24; 30

Im + 4; 27

– 6; 38

Ix + 13; 34

– 3; 23

Інтерпретація результатів.

Шкала загальної інтернальності (Із). Високий показник за цією шкалою відповідає високому рівню суб'єктивного контролю над будь-якими значущими ситуаціями. Такі люди вважають, що більшість важливих подій у їхньому житті були результатом їхніх дій. Таким чином, вони відчувають власну відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому. Низький показник за шкалою Із відповідає низькому рівню суб'єктивного контролю. Такі досліджувані не бачать зв'язку між своїми діями та значущими для них подіями у житті, не вважають себе здатними контролювати їх розвиток та вважають, що більшість подій – результат випадку або дій інших людей.

Шкала інтернальності у галузі досягнень (Ід). Високі показники за цією шкалою відповідають високому рівню суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями. Такі люди вважають, що вони самі досягли всього того, що було та є у їхньому житті, і що вони здатні успішно досягати своєї мети у майбутньому. Низькі показники за шкалою Ід свідчать про те, що людина відносить свої успіхи, досягнення та радощі зовнішнім обставинам – везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

Шкала інтернальності у галузі невдач (Ін). Високі показники за цією шкалою свідчать про розвинене відчуття суб'єктивного контролю стосовно негативних подій та ситуацій, які виявляються у схильності звинувачувати самого себе у різноманітних неприємностях та стражданнях. Низькі показники

Ін доводять, що досліджуваний схильний приписувати відповідальність іншим людям або вважати їх результатом невезіння.

Шкала інтернальності у сімейних стосунках (Іс). Високі показники Іс означають, що людина вважає себе відповідальною за події, які відбуваються в її подружньому житті. Низькі Іс вказують на те, що суб'єкт вважає не себе, а свого партнера причиною значущих ситуацій, які виникають у його сім'ї.

Шкала інтернальності у галузі виробничих відносин (Ів). Високий Ів підтверджує те, що людина вважає свої дії важливим фактором організації власної виробничої діяльності, в стосунках у колективі, у своєму просуванні тощо. Низький Ів вказує на те, що досліджуваний схильний приписувати важливіше значення зовнішнім обставинам – керівництву, співробітникам, везінню-невезінню.

Шкала інтернальності у галузі міжособистісних відносин (Ім). Високі показники Ім свідчать про те, що людина вважає себе в силах контролювати свої формальні і неформальні стосунки з іншими людьми, викликати до себе повагу і симпатію. Низький Ім, навпаки, вказує на те, що людина не може активно формувати своє коло спілкування і схильна вважати свої міжособистісні стосунки результатом активності партнерів.

Шкала інтернальності стосовно здоров'я і хвороб (Іх). Високі показники Іх свідчать про те, що досліджуваний вважає себе відповідальним за своє здоров'я: якщо він хворий, то звинувачує у цьому самого себе і вважає, що одужання багато у чому залежить від його дій. Людина з низьким Іх вважає здоров'я та хворобу результатом випадку і сподівається на те, що одужання прийде внаслідок дій інших людей, насамперед, лікарів.

Дослідження самооцінок людей із різними типами суб'єктивного контролю довело, що:

люди з низьким РСК вважають себе егоїстичними, нерішучими, залежними, несправедливими, метушливими, ворожими, невпевненими, нещирими, несаможиттєвими, дратівливими;

люди з високим РСК – добрими, незалежними, рішучими, справедливими, здібними, дружелюбними, чесними, самостійними, спокійними.

Таким чином, РСК пов'язаний з відчуттям людиною своєї сили, достоїнства, відповідальності за те, що відбувається, з самоповагою, соціальною зрілістю та самостійністю особистості.

Тест призначений для індивідуального та групового дослідження. Застосування опитувальника РСК придатне для вирішення низки соціальнопсихологічних та медико-психологічних проблем. Рівень суб'єктивного контролю підвищується у процесі психокорекційного впливу на особистість, тому можливе застосування РСК для оцінювання ефективності методів психологічної корекції.

Звіт подібності

Метадані

Назва організації		підрозділ		
Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnyskyi		Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnyskyi		
Заголовок				
Несторенко Т._магістерська робота				
Автор		Науковий керівник / Експерт		
Несторенко Т		Олександр Неша		
Кількість слів	Кількість символів	Дата звіту	Дата редагування	ІД документа
15943	128057	12/13/2025	---	332856398

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

15943

Кількість слів

128057

Кількість символів